

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών Και Κοινωνικών Επιστήμων

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών *Πολιτιστική,
Πολιτική και Ανάπτυξη***

Πτυχιακή Εργασία

**Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα στο Μουσείο Γουλανδρή
Φυσικής Ιστορίας: Πρόταση Μουσειοεκπαιδευτικού
Προγράμματος για την Προσχολική Εκπαιδευτική Βαθμίδα.**

Ελισσάβητ Κωνσταντακοπούλου

**Επιβλέπων Καθηγητής
Γεώργιος Παπαϊωάννου**

Δεκέμβριος 2016

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών Και Κοινωνικών Επιστημών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών *Πολιτιστική,
Πολιτική και Ανάπτυξη***

Πτυχιακή Εργασία

**Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα στο Μουσείο Γουλανδρή
Φυσικής Ιστορίας: Πρόταση Μουσειοεκπαιδευτικού
Προγράμματος για την Προσχολική Εκπαιδευτική Βαθμίδα.**

Ελισσάβητ Κωνσταντακοπούλου

**Επιβλέπων Καθηγητής
Γεώργιος Παπαϊωάννου**

Η παρούσα πτυχιακή εργασία υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση πτυχιακού τίτλου σπουδών στην Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Δεκέμβριος 2016

Περίληψη

Στα πλαίσια αυτής της πτυχιακής διατριβής επιχειρείται η κατάρτιση ενός μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος για το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας που απευθύνεται στην προσχολική εκπαιδευτική βαθμίδα. Επίσης διερευνάται η σχέση μουσείου και σχολείου, δυο θεσμών με κοινωνικό και εκπαιδευτικό προσανατολισμό. Η εξέταση αυτής της σχέσης διαδραματίζεται κάτω από το πρίσμα των φυσικών επιστημών, των αναλυτικών προγραμμάτων μάθησης και της προσχολικής εκπαιδευτικής βαθμίδας. Ουσιαστικά το ερευνητικό πλαίσιο περιλαμβάνει την εκπαιδευτική πολιτική των μουσείων και ειδικότερα του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας απέναντι στα παιδιά της νηπιακής ηλικίας. Επιπροσθέτως εξετάζεται η συμβολή των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μ.Γ.Φ.Ι στην εκπλήρωση των εκπαιδευτικών στοχοθετήσεων του νηπιαγωγείου, στη γνωστική και πνευματική ανάπτυξη των νηπίων, στο βαθμό της κοινωνικής τους συνειδητοποίησης και στην προσωπική τους βελτίωση.

Μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων τα μουσεία ευελπιστούν στην εκπλήρωση του εκπαιδευτικού τους ρόλου, στην ικανοποίηση των προσδοκιών και στη βελτίωση της επικοινωνίας τους με το μαθητικό κοινό, δεδομένα που αποτελούν επένδυση για το μέλλον γιατί διαμορφώνουν τους μελλοντικούς επισκέπτες. Βάσει αυτής της λογικής για την παρούσα πτυχιακή διατριβή σχεδιάστηκε ένα μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα το οποίο απευθύνεται στην νηπιακή ηλικία και σχετίζεται με την εντομολογική συλλογή του Μ.Γ.Φ.Ι. Το εν λόγω εκπαιδευτικό πρόγραμμα συμβαδίζει με τα ισχύοντα αναλυτικά προγράμματα μάθησης με απώτερο στόχο την καλύτερη δυνατή εκμετάλλευση της εντομολογικής συλλογής του Μ.Γ.Φ.Ι, την γνωριμία των νηπίων με το φυσικό κόσμο και τη διαμόρφωση μιας θετικής εικόνας για το ευρύτερο μουσειακό γίγνεσθαι.

Λέξεις κλειδιά: Μουσείο, Εκπαίδευση, Προσχολική Ηλικία, Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, Μουσειοπαιδαγωγική, Μουσειοπαιδαγωγοί, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, Μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα, Εμφυχωτές

Summary

In this dissertation, an attempt has been made to establish an educational program for the Goulandris Natural History Museum, addressed to preschoolers. The relation between museums and schools, two institutions with a social and educational orientation is also investigated. The examination of this relation takes place within the fields of natural science, analytical educational programs (curricula) and pre-schooling. In essence, the investigative framework includes the educational policy of museums, and more specifically the Goulandris Natural History Museum, towards children of pre-school age. In addition, an examination of the contribution of the GNHM's educational programs will take place with regard to the fulfillment of the educational aims of kindergarten, the cognitive and mental development of these children within the scope of their social realizations and finally, their personal development.

Through educational programs, museums aspire to fulfill their educational role, realize the expectations of school-age children and simultaneously improve communication between them, facts which are considered an investment for the future as they shape future visitors. With this reasoning in mind, a parallel program of museums and education was designed for this dissertation, addressed to preschoolers and in relation with the entomology collection of GNHM. The educational program in question operates in tandem with current applicable educational programs, with the ultimate goal of the optimal exploitation of GNHM's entomology collection, the introduction of preschoolers into the natural world and the projection of a more positive image of the realm of museums.

Key Words: Museum, Education, Pre-school age, Curricula, Goulandris Natural History Museum

Ευχαριστίες

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Παπαϊωάννου Γεώργιο, Καθηγητή της σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου της Κύπρου που με την πολύπλευρη υποστήριξη, καθοδήγηση και συνεργασία του συνέβαλε καθοριστικά στην εκπόνηση της πτυχιακής μου διατριβής. Ευχαριστίες οφείλω και στα άλλα δύο μέλη της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής, κ. . Ιωάννη Κυριακάκη και κ. Έφη Κυπριανίδου Καθηγητών της σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου της Κύπρου.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω για την πολύτιμη και ουσιαστική βοήθειά τους συνολικά τους υπαλλήλους και τους εθελοντές του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας. Ειδικά θερμές ευχαριστίες οφείλω στο εκπαιδευτικό τμήμα του Μ.Γ.Φ.Ι και ιδιαίτερος στη Διευθύντριά του κ. Λίλυ Ιακωβίδου-Αλευρά, χωρίς τη συμβολή της οποίας αυτή η πτυχιακή διατριβή και συγκεκριμένα το τμήμα της έρευνας και των ερωτηματολογίων αξιολόγησης του εκπαιδευτικού προγράμματος δεν θα είχαν περατωθεί.

Πολλές ευχαριστίες οφείλω στους φίλους και συνοδοιπόρους μου, κ. Δανάη Μούρμουρα, κ. Ευάγγελο Παναγιωταράκη, κ. Μαρίνα Μαθιουδάκη και ιδιαίτερα στον κ. Νικόλαο Σταματάκη και στην κ. Θεανώ Μεζοπούλου για τις ατελείωτες ώρες εποικοδομητικών συζητήσεων και την αμέριστη υποστήριξη και εμπύχωση που μου παρείχαν σε όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον κ. Αντώνη Σαρηγγιάννη, Καθηγητή Φυσικής και Διευθυντή Σχολείου της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και την κ. Ελισάβετ Κωνσταντοπούλου, Νηπιαγωγό της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, οι οποίοι με τις εύστοχες παρατηρήσεις τους συνέβαλαν στην αποπεράτωση του εγχειρήματός μου. Θα ήταν παράληψη να μην ευχαριστήσω τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο στηρίζοντας τη προσπάθειά μου.

Τέλος, ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου Παναγιώτη και Ζηνοβία, τον αδελφό μου Ιωάννη και τους παππούδες μου Μαρία και Ιωάννη για την ενθάρρυνση, τη στήριξη και την υπομονή που μου προσέφεραν απλόχερα όλα αυτά τα χρόνια.

Περιεχόμενα

Περίληψη	σελ. iv
Summary	σελ. v
Ευχαριστίες	σελ. vi
Περιεχόμενα	σελ. vii
Πρόλογος	σελ. 1
1 Εισαγωγή	σελ. 3
1.1 Τα Στάδια της Πτυχιακής Διατριβής	σελ. 3
1.1.1 Σκοπός, Στόχοι και Ερευνητικό Ζητούμενο	σελ. 3
1.1.2 Σύνοψη και Βιβλιογραφική Επισκόπηση της Πτυχιακής Διατριβής	σελ. 4
1.1.3 Ερευνητικό Ζητούμενο και Ακολουθούμενη Μεθοδολογία	σελ. 7
1.1.4 Περιορισμοί της Πτυχιακής Διατριβής	σελ. 8
Μέρος 1^ο: Μουσείο, Μουσειοπαιδαγωγική, Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα	
1 Το Μουσείο	σελ. 10
1.1 Ο Θεσμός του Μουσείου	σελ. 10
1.2 Η Ιστορική Διαδρομή των Μουσείων	σελ. 10
1.3 Τα Μουσεία Κατά τη Σύγχρονη Εποχή	σελ. 14
1.3.1 Προσέγγιση της Τυπολογίας των Σύγχρονων Μουσείων	σελ. 15
1.3.2 Τα Μουσεία των Φυσικών Επιστημών	σελ. 17
2 Μουσεία και Εκπαίδευση	σελ. 20
2.1 Η Εκπαιδευτική Διαδικασία στο Μουσειακό και στο Σχολικό Περιβάλλον	σελ. 20
2.1.1 Μουσειακή και Σχολική Εκπαίδευση, Αλληλεξάρτηση, Αντεγκλήσεις και Επιδράσεις	σελ. 21
2.2 Η Επιστήμη Της Μουσειοπαιδαγωγικής	σελ. 23
2.3 Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών σε Συνάρτηση με την Προσχολική Ηλικία και τις Φυσικές Επιστήμες	σελ. 24
2.4 Η Μαθησιακή Εμπειρία στο Μουσειακό Περιβάλλον	σελ. 26
2.5 Οι Θεωρίες της Μουσειακής Εκπαίδευσης	σελ. 27
2.6 Το Κοινό της Προσχολικής Ηλικίας και η Σχέση του με το Θεσμό του Μουσείου και τις Φυσικές επιστήμες	σελ. 30
3 Μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα	σελ. 32
3.1 Τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα Των Μουσείων	σελ. 32
3.2 Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι για την Επικοινωνία και την Εκπαίδευση στον Μουσειακό Χώρο	σελ. 35
3.3 Ο Ρόλος των Εμπψυχωτών στη Μουσειοεκπαιδευτική Διαδικασία	σελ. 39
3.4 Μουσειοσκευές, Έντυπα και Εκπαιδευτικοί Φάκελοι, τα Εργαλεία των Μουσειακών Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων	σελ. 41
3.5 Τα Στάδια Σχεδιασμού Ενός Μουσειοεκπαιδευτικού Προγράμματος	σελ. 43
3.6 Ζητήματα σχεδιασμού μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων	σελ. 46
Μέρος 2^ο: Το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας και τα Μουσειοεκπαιδευτικά του Προγράμματα: Πρόταση Μουσειοεκπαιδευτικού Προγράμματος για την Προσχολική Ηλικία	
1 Μελέτη Περίπτωσης: Το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας	σελ. 50
1.1 Τα μουσεία Φυσικής Ιστορίας	σελ. 50
1.2 Η Ταυτότητα του Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας	σελ. 51
1.3 Το Όραμα και η Αποστολή του Μ.Γ.Φ.Ι.	σελ. 54
1.4 Η Διάρθρωση των Συλλογών του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας	σελ. 55
1.4.1 Η Εντομολογική Συλλογή του Μ.Γ.Φ.Ι.	σελ. 60
2 Τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας	σελ. 62
2.1 Τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μ.Γ.Φ.Ι.	σελ. 62
2.2 Τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μ.Γ.Φ.Ι. για την Προσχολική Ηλικία	σελ. 65

2.3	Μια Πρώτη Πιλοτική Αξιολόγηση των Υφιστάμενων Μουσείοεκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μ.Γ.Φ.Ι που Απευθύνονται σε Παιδιά της Νηπιακής Ηλικίας και οι Επιδράσεις που Ασκούν στην Εκπαιδευτική Διαδικασία	σελ. 67
3	Πρόταση Μουσείοεκπαιδευτικού Προγράμματος στο Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας για την Προσχολική ηλικία	σελ. 78
3.1	Πρόταση Μουσείοεκπαιδευτικού Προγράμματος στο Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας για τους Μαθητές του Νηπιαγωγείου	σελ. 78
3.1.1	Σκοποί και Στοχοθεσίες του Μουσείοεκπαιδευτικού Προγράμματος	σελ. 79
3.1.2	Περιγραφή του Σεναρίου και των Φάσεων του Μουσείοεκπαιδευτικού Προγράμματος	σελ. 82
3.1.3	Αναμενόμενα Αποτελέσματα και Αξιολόγηση του Μουσείοεκπαιδευτικού Προγράμματος	σελ. 93
	Συμπεράσματα	σελ. 95
	Βιβλιογραφία	σελ. 99
	Εικόνες - Φωτογραφικό Υλικό	σελ. 114
	Παραρτήματα	σελ. 116
A	Ερωτηματολόγιο και Άδεια για τη Διενέργεια της Έρευνας	σελ. 116
A.1	Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης του Εκπαιδευτικού Προγράμματος "Τα ζώα και εγώ"	σελ. 116
A.2	Άδεια Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας για τη Διενέργεια της Έρευνας	σελ. 121
B	Το Υλικό του Μουσείοεκπαιδευτικού Προγράμματος	σελ. 122
B.1	Το Παραμύθι «Η Μέλισσα και η Ιστορία του Τζιτζικα και των Μυρμηγκιών που Ήταν Γείτονές της»	σελ. 122
B.2	Φυλλάδιο Εργασίας	σελ. 124
B.3	Εικαστική Δραστηριότητα του Προτεινόμενου Μουσείοεκπαιδευτικού Προγράμματος	σελ. 125

Πρόλογος

Τα μουσεία είναι ιδρύματα με κοινωνικό προσανατολισμό τα οποία εκτός των παραδοσιακών τους δραστηριοτήτων καλούνται να προσδώσουν στο έργο τους εκπαιδευτικές και ψυχαγωγικές προεκτάσεις (Νάκου 2001:126, Hein 2012:474). Οι προσπάθειες που γίνονται για την αναβάθμιση των εκπαιδευτικών παροχών των μουσείων αποβλέπουν στη γεφύρωση του χάσματος που έχει εδραιωθεί ανάμεσα σε αυτά και στο θεσμό της τυπικής εκπαίδευσης καθώς και στη διεύρυνση του κοινού τους. Κυρίαρχος στόχος αυτής της μεταστροφής είναι η προσπάθεια επιβίωσης των μουσειακών οργανισμών και η συμβολή τους στην κοινωνική πρόοδο (Δάλκος 2000:52, Hein 1998:12).

Ο αφετηριακός προβληματισμός της παρούσας πτυχιακής διατριβής προήλθε με αφορμή την εθελοντική μου εργασία στο Τμήμα Εκπαίδευσης του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, συνεισφέροντας στον σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων αλλά και στην υλοποίησή τους. Σε αυτό το πλαίσιο της ενασχόλησης μου με το μουσειοεκπαιδευτικό γίνεσθαι διαπίστωσα ότι οι μουσειακοί χώροι αν και χαρακτηρίζονται ως περιβάλλοντα μη τυπικής μάθησης τα οποία καλούνται να προσφέρουν εκπαιδευτικές δραστηριότητες και προγράμματα προσαρμοσμένα στις προταγές της σύγχρονης παιδαγωγικής, παραμένουν προσκολλημένα σε παραδοσιακές μεθόδους –ξεναγήσεις, μακριά από τις αρχές της ανθρωποκεντρικής προσέγγισης, τις ανάγκες και τις προσδοκίες των επισκεπτών τους. Συγκεκριμένα η προσκόλληση του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας σε παραδοσιακές μεθόδους –ξεναγήσεις, αναφορικά τουλάχιστον με την προσέγγιση του κοινού της προσχολικής ηλικίας, πηγάζει και ανατροφοδοτείται από το δισταγμό με τον οποίο προσεγγίζουν οι εκπαιδευτικοί της προσχολικής βαθμίδας το περιεχόμενο των συλλογών του και την προτίμηση που επιδεικνύουν στις ξεναγήσεις έναντι των σύγχρονων μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Η επένδυση των μουσείων στην δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων απευθυνόμενων στην προσχολικής εκπαιδευτική βαθμίδα αποτελεί παρακαταθήκη για τη μελλοντική πορεία των παιδιών, όπως και για την πορεία των ίδιων των μουσείων

αφού με τον τρόπο αυτό δύνανται να διαμορφώσουν τους μελλοντικούς τους επισκέπτες. Επίσης τα μουσεία μέσω της εκπαιδευτικής τους δράσης συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας των ατόμων και τοποθετούν τις βάσεις για τη διαμόρφωση των μελλοντικών ενεργών πολιτών (Τζιαφέρη 2005:35).

Έτσι, στόχο της παρούσας πτυχιακής διατριβής αποτελεί αρχικά η μελέτη των εκπαιδευτικών προεκτάσεων των μουσειακών ιδρυμάτων, η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στη μουσειακή και την σχολική εκπαίδευση, η προσχολική εκπαιδευτική βαθμίδα και η σχέση της με το θεσμό του μουσείου, το Μ.Γ.Φ.Ι. και η εκπαιδευτική του δράση, τα μουσειοεκπαιδευτικά του προγράμματα, η μουσειακή εκμετάλλευση της εντομολογικής του συλλογής και η δημιουργία ενός μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος για την νηπιακή ηλικία σύμφωνα με τις προσαγές της μουσειοπαιδαγωγικής επιστήμης, το οποίο θα εστιάζει στην εντομολογική συλλογή του Μ.Γ.Φ.Ι.

Η εντομολογική συλλογή επιλέχθηκε μετά από την προσωπική μου παρατήρηση και διαπίστωση ότι ο κόσμος των εντόμων αποτελεί ένα διαρκές μυστήριο για τα νήπια και προκαλεί το ενδιαφέρον τους. Επίσης σημαντικό ρόλο στην επιλογή μου διαδραμάτισε το γεγονός ότι η εντομολογική συλλογή του Μ.Γ.Φ.Ι. είναι εύκολα προσπελάσιμη από τα νήπια λόγω της προϋπάρχουσας βιωματικής επαφής και εξοικείωσής τους με διάφορα έντομα. Το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα που προτείνεται αποσκοπεί να συμβάλει στη διερεύνηση των μουσειοεκπαιδευτικών δυνατοτήτων της εντομολογικής συλλογής του Μ.Γ.Φ.Ι. ως χώρου περιβαλλοντικής, νοητικής και δημιουργικής αγωγής για το κοινό της προσχολικής ηλικίας. Αφετέρου ευελπιστεί να αποτελέσει κίνητρο για την περαιτέρω ενασχόληση των παιδιών με το φυσικό περιβάλλον και να βελτιώσει την εικόνα τους για τα μουσειακά ιδρύματα.

Κεφάλαιο 1^ο

Εισαγωγή

«Το μουσείο είναι τόπος ελεύθερης πρόσβασης στον πολιτισμό» (George Henri Rivière)

1.1 Τα Στάδια της Πτυχιακής Διατριβής

Ο ρόλος που καλούνται να διαδραματίσουν τα μουσεία σήμερα έχει αναμφισβήτητα και εκπαιδευτικές προεκτάσεις, γεγονός που καθίσταται σαφές στον ορισμό του ICOM αναφορικά με τον οποίο τα μουσεία αποκτούν, δέχονται, φυλάσσουν, συντηρούν, καταγράφουν, τεκμηριώνουν, ερευνούν, ερμηνεύουν και εκθέτουν τα μουσειακά αντικείμενα με σκοπό την μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία (Νάκου 2001:126, Ορφανίδη 2003:6, Hein 2012:474). Σκοπός των μουσείων είναι μέσω της δημιουργικότητας και του σχεδιασμού των μουσειοεκπαιδευτικών τους προγραμμάτων να ικανοποιήσουν τις ανάγκες και τις επιθυμίες του κοινού τους, ανάλογα με την ηλικιακή κατηγορία στην οποία ανήκει, μετατρέποντας τη μουσειακή επίσκεψη σε μια εμπειρία με ευχάριστες εκπαιδευτικές και δημιουργικές προεκτάσεις. Η παρούσα πτυχιακή διατριβή επικεντρώνεται στον εκπαιδευτικό προσανατολισμό των μουσείων, ο οποίος βασίζεται στην αφομοίωση των μηνυμάτων των μουσειακών αντικειμένων μέσω της ενεργού συμμετοχής του κοινού, αποφεύγοντας τις στείρες εκπαιδευτικές μεθόδους της παθητικής υποδοχής - αποδοχής πληροφοριών (Νάκου 2001:135).

1.1.1 Σκοπός, Στόχοι και Ερευνητικό Ζητούμενο

Ο απώτερος σκοπός της παρούσας πτυχιακής διατριβής είναι μέσω της διερεύνησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που υλοποιούνται από το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, τα οποία απευθύνονται στην προσχολική ηλικία, να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με την αποτελεσματικότητά τους και την επιρροή που αυτά ασκούν στο κοινό που απευθύνονται. Στόχος της πτυχιακής διατριβής είναι μέσω του σχεδιασμού ενός νέου μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος για την νηπιακή ηλικία επικεντρωμένου στην εντομολογική συλλογή του Μ.Γ.Φ.Ι. και των προτάσεων που θα υποβληθούν να εμπλουτίσουν το γνωστικό φάσμα των παιδιών, να αποτελέσουν τη

βάση για την μείωση του χάσματος ανάμεσα στο μουσείο και το σχολείο και να ενθαρρύνουν την ενεργητική συμμετοχή τους σε δημιουργικές και διαδραστικές δραστηριότητες. Τα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα καταρτίζονται με γνώμονα την άρτια πληροφόρηση του κοινού σχετικά με τα μουσειακά εκθέματα και αποβλέπουν στην εκπλήρωση των προσδοκιών και των στοχοθεσιών των μουσειακών ιδρυμάτων για τη βελτίωση της εικόνας τους, των υπηρεσιών που παρέχουν στους επισκέπτες τους και τη διεύρυνση της επισκεψιμότητάς τους.

1.1.2 Σύνοψη και Βιβλιογραφική Επισκόπηση της Πτυχιακής Διατριβής

Για την εκπλήρωση των αναγκών αυτής της πτυχιακής διατριβής πραγματοποιήθηκε μια βιβλιογραφική ανασκόπηση που σχετίζεται με τα θέματα της εκπαίδευσης στο μουσειακό χώρο, της σχέσης ανάμεσα στο μουσείο και την εκπαίδευση, της μουσειοπαιδαγωγικής, των θεωριών μάθησης, της τυπικής και της μη τυπικής μάθησης και των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση διαδραματίζει τον βασικότερο ρόλο για την πραγματοποίηση κάθε μελέτης, καθώς αποτελεί το μέσο για την ενδελεχή ανάλυση του υπό διερεύνηση ζητήματος και τα θεμέλια για την προσπέλαση των υπάρχουσών αντιλήψεων και θεωριών γύρω από το θέμα.

Στο πρώτο κεφάλαιο του πρώτου μέρους αυτής της πτυχιακής διατριβής διερευνάται ο θεσμός του μουσείου (Νάκου 2001, Filippoupoliti 2011, Αντζουλάτου-Ρετσίλα 1986), η ιστορική του διαδρομή (Νάκου 2001, Σταμπολίδης, 2001, Τζιαφέρη 2005, Ορφανίδη 2003, Οικονόμου 2003, Παπαϊωάννου&Στεργιάκη 2013, Kaplan 1995, Hooper-Greenhill 1992, MacDonald 2012, Hooper - Greenhill 2006, Αλεξάκη 2002, Filippoupoliti 2011, Πασχαλίδης 2001, Χρυσουλάκη 2001, Γλύκατση-Αρβελέρ 2001, MacDonald 2006, Χουρμουζιάδη 2006, Γκαζή 1999), η σύγχρονη πορεία του (Βουδούρη 2003, Τζιαφέρη 2005, Δαλακούρα 2008, Κοντογιάννη 1996, Σταμπολίδης 2001, Νάκου 2001, Δεληγιάννης&Παπαϊωάννου 2014, Παπαϊωάννου&Στεργιάκη 2013, Δασκαλοπούλου&Μπούνια 2008, Hooper-Greenhill 1992, Ορφανίδη 2003, Σκαλτσά 2007, Οικονόμου 2003, Χουρμουζιάδη 2006, Σταμπολίδης 2001, Βλάχου 2001), η τυπολογία των σύγχρονων μουσείων (Filippoupoliti 2011, Νάκου 2001, Τζιαφέρη 2005, Hooper-Greenhill 1987, Hooper-Greenhill 1992, Hooper-Greenhill 1999) και τα μουσεία των φυσικών επιστημών (Κόκοτας 2004, Gratacap 1898, Κολιόπουλος 2004, Φιλιππουπολίτη 2013, Μούλιου&Μπούνια 1999, Πλακίτση 2008)

Στο δεύτερο κεφάλαιο του πρώτου μέρους εξετάζεται η εκπαίδευση στο σχολείο και στο μουσείο (Κόκοτας 2004, Gratacap 1898, Κολιόπουλος 2004, Φιλιππουπολίτη 2013, Μούλιου&Μπούνια 1999, Πλακίτση 2008, Αντζουλάτου-Ρετσίλα 1986, Hein 2012, Δάλκος 2000, Ζαφειράκου 2000, Ορφανίδη 2003, Νάκου 2001, Νικονάνου 2015, Νικονάνου 2010, Thinesse-Demel 2003, Merriman 1999, Κόκοτας&Πηλιούρας 2005, Hooper-Greenhill 1999, Μούλιου&Μπούνια 1999, Καραδημητρίου&Ρούσσου 2013, Κοντογιάννη 1996, Τσιτούρη 2002, Black 2009, Καλοφορίδης 2012), οι σχέσεις μουσειακής και τυπικής εκπαίδευσης (Νάκου 2001, Δάλκος 2000, Χατζηασλάνη 1991, Κουτσουβάνου 2007, Ν. 1566/1985, Hooper-Greenhill κ.ά. 2002, Φιλιππουπολίτη 2015, Νικονάνου 2015, Ζάβρα κ.ά. 2008, Κοντογιάννη 1996, Κολιόπουλος 2004), η ανάπτυξη της επιστήμης της μουσειοπαιδαγωγικής (Νικονάνου 2010, Ζαφειράκου 2000, Δάλκος 2000, Κιτσαράς 2001, Ραβάνης 1999, Φιλιππουπολίτη 2015, Χατζηασλάνη 1991, Νικονάνου 2010, Μούλιου&Μπούνια 1999, Σκανδάλη 2010), τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών που απευθύνονται στη προσχολική ηλικία και εστιάζουν στις φυσικές επιστήμες (Χρυσάφιδης 2004, Κουτσουβάνου 1990, Κιτσαράς 2004, Κουτσουβάνου 2007, Δάλκος 2000, Κιτσαράς 2001, Μπαγάκης κ.ά. 2006, Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου 2011, Ραβάνης 1999, Κουτσουβάνου κ.ά. 2011, Πλακίτση 2008, Λαμπαδαρίου 2008, Καλκάνης κ.ά. 1997), η μαθησιακή εμπειρία στο μουσείο (Νικονάνου 2010, Καραδημητρίου&Ρούσσου 2013, Μούλιου 2005, Black 2009, Gagné 1985, Φιλιππουπολίτη 2015, Τζιαφέρη 2005, Hein 2012, Νάκου 2001), οι μουσειακές εκπαιδευτικές θεωρίες (Φιλιππουπολίτη 2015, Hooper-Greenhill 1999, Hein 2012, Νάκου 2001, Hein 1998, Black 2009, Πλακίτση 2008, Νικονάνου 2010) και η σχέση που διαμορφώνεται ανάμεσα στο κοινό της προσχολικής ηλικίας με τα μουσεία και τις φυσικές επιστήμες (Πλακίτση 2008, Νικονάνου 2010, Νάκου 2001, Κουτσουβάνου 1990, Δαλακούρα 2008, Βισκαδουράκη&Παζαρλίδου 2010, Βλάχου 2001, Frède κ.ά. 2011, Χρηστίδου 2008, Καρασαββίδης 2008, Κουτσουβάνου κ.ά. 2011, Μπαγάκης κ.ά. 2006, Φιλιππουπολίτη 2013, Λαμπαδαρίου 2008, Κολιόπουλος 2010, Κολιόπουλος 2004, Φιλιππουπολίτη 2015).

Στο τρίτο κεφάλαιο του πρώτου μέρους αναλύεται ο θεσμός των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων (Χορταρέα 2002, Τζιαφέρη 2005, Δάλκος 2000, Κύρδη 2010, Ναλπάντης 2004, Χατζιδάκη 2015, Παΐζης 2010, Ντολιοπούλου 2006, Γκιρτζή κ.ά. 2012, Νικονάνου 2015, Γερμανός 2010, Νικονάνου 2010, Κοντογιάννη 1996, Νάκου 2001, Παΐζης 2002, Χατζηνικολάου 2010), οι επικοινωνιακές μέθοδοι που τα πλαισιώνουν (Νικονάνου 2010, Νικονάνου 2015, Τζιαφέρη 2005, Φιλιππουπολίτη

2013, Hein 1998, Χρυσ αφίδης 1994), ο ρόλος των εμπυχωτών (Νικονάνου 2010, Νικονάνου 2015, Τζιαφέρη 2005, Φιλιππουπολίτη 2013, Hein 1998, Χρυσ αφίδης 1994, Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη 1999, Ζαφειράκου 2000, Τζιαφέρη 2005, Σκανδάλη 2010), τα εκπαιδευτικά μουσειακά εργαλεία που πλαισιώνουν τα προγράμματα (Νικονάνου 2015, Νάκου 2014, Τζιαφέρη 2005, Νικονάνου 2015, Hein 1998, Κουτσουβάνου 1990, Τσιτούρη 2010, Χατζηασλάνη 1991, Δαλακούρα 2008, Αντζουλάτου-Ρετσιλά 1991, Merriman 1999) και τα στάδια σχεδιασμού τους (Ναλπάντης 2004, Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη 1999, Χορταρέα 2002, Νικονάνου 2010, Δάλκος 2000, Τζιαφέρη 2005, Κολιόπουλος&Δούκα 2004, Κουβέλη 2000, Γκούσκου&Κολιόπουλος 2010, Γκιρτζή κ.ά. 2012, Δαλακούρα 2008, Σηφάκη 2012, Κουβέλη 2000).

Στο πρώτο κεφάλαιο του δεύτερου μέρους αυτής της πτυχιακής διατριβής γίνεται λόγος για τα μουσεία φυσικής ιστορίας (Farrington 1915, Adams 2007, Ορφανίδη 2003, Goode 1986, Hein 1998, Κολιόπουλος 2004, Φιλιππουπολίτη&Κολιόπουλος, 2014) με έμφαση στο Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, το όραμά του, τις συλλογές του και ειδικά την εντομολογική του συλλογή (Παλαμαρά κ.ά. 2010, Ζαμπέλης 2010, Γουλανδρή 2010, Δαλακούρα 2008, Κολιόπουλος 2004, Λεγάκης&Κωστάκος 2000, Γουλανδρή 2001).

Στο δεύτερο κεφάλαιο του δεύτερου μέρους περιγράφονται τα υφιστάμενα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα του Μ.Γ.Φ.Ι και αναλύονται αυτά που απευθύνονται στην προσχολική εκπαιδευτική βαθμίδα με στόχο την αξιολόγηση της συμβολής τους στη διαμόρφωση της εικόνας του μουσείου, στην ανάπτυξη των νοητικών και δημιουργικών δυνατοτήτων των νηπίων, στην προώθηση των μεταξύ τους συνεργασιών και στην προσέγγιση του φυσικού περιβάλλοντος, της γνώσης και των εκθεμάτων (Παλαμαρά κ.ά, 2010, Πλακίτση 2008, Ιακωβίδου-Αλευρά 2008, Κοντογιάννη 1996, Μπαγάκης κ.ά 2006, Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη 1999).

Στη συνέχεια στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρείται μέσω της κατάρτισης ενός μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος σχετικού με την προσχολική ηλικία και την εντομολογική συλλογή του Μ.Γ.Φ.Ι. να διερευνηθεί η συμβολή της μη τυπικής εκπαίδευσης στην τυπική εκπαιδευτική διαδικασία και η συνεισφορά των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων στην επίτευξη των σκοπών της σχολικής εκπαίδευσης (Στυλιανού 2008, Μπαγάκης κ.ά. 2006, Νικονάνου 2010, Νικονάνου 2015, Κοντογιάννη 1996, Φιλιππουπολίτη 2013, Ιακωβίδου-Αλευρά 2008, Τζιαφέρη 2005, ΦΕΚ Β2483/04.11.11, Καραδημητρίου&Ρούσσου 2013, Μπασδάρα&Καπουλίτσα 2013,

Κοσμετάτου 2008, Ναλπάντης 2004, Ζόγκα 2006, Χρηστίδου 2008, Γκούσκου&Κολιόπουλος 2010, Παντίδος 2010, Τριλιανός 2009, Hein 1998, Cornell 1997, Κουτσουβάνου 1990, Ζαμπέλης 2010, Αυγητίδου 2008, Ματσαγγούρας 2000, Πλακίτση 2008, Σκανδάλη 2010, Μαρούδας 2015, Smith 2001, Θέμελη 2008, Κουτσουβάνου 1990, Αυγητίδου 2001, Ζαφειράκου 2000, Δάλκος 2000, Αυγητίδου κ.ά 2013, Χρυσ αφίδης 2003). Επίσης μέσω του προγράμματος που προτείνεται επιχειρείται η διαμόρφωση μιας ελκυστικότερης εικόνας της εντομολογικής συλλογής του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας για το κοινό των προσχολικών ηλικιών, η προώθηση ενός περισσότερο κοινωνικοποιημένου προφίλ του μουσείου και η θεμελίωση μιας αρραγούς σχέσης ανάμεσα στους μικρούς επισκέπτες, τα εκθέματα, το σχολείο και το ίδιο το μουσείο.

1.1.3 Ερευνητικό ζητούμενο και Ακολουθούμενη Μεθοδολογία

Επιπλέον, στα πλαίσια της προκείμενης διερεύνησης του θέματος διεξήχθη έρευνα μέσω ερωτηματολογίων, τα οποία αποβλέπουν στην διαλεύκανση της υπόθεσης σχετικά με την αποτελεσματικότητα των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας τα οποία απευθύνονται σε μαθητές νηπιαγωγείου. Επίσης μέσω των ερωτηματολογίων αξιολόγησης διερευνάται το αν η τυπική εκπαίδευση υποβοηθείται μέσω της σύνδεσής της με τη μη τυπική και το κατά πόσο όλες αυτές οι μουσειοεκπαιδευτικές δραστηριότητες συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της σχέσης των μουσείων και του σχολείου.

Μέσω της σκιαγράφησης της υφιστάμενης κατάστασης αναμένεται να διεξαχθούν πολύτιμα συμπεράσματα για τη βελτίωση της προσέγγισης του κοινού προσχολικής ηλικίας από το μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, αναβαθμίζοντας τις μουσειοεκπαιδευτικές του δραστηριότητες και εξελίσσοντας την μουσειακή του εικόνα. Τα δεδομένα αυτά θα αποτελέσουν χρήσιμα όπλα στη φαρέτρα του ΜΓΦΙ για την περαιτέρω αξιοποίηση της εντομολογικής του συλλογής, ευαισθητοποιώντας μια νέα μερίδα του κοινού η οποία θα μπορούσε να αποτελέσει και ένα εν δυνάμει μελλοντικό επισκέπτη.

1.1.4 Περιορισμοί πτυχιακής διατριβής

Οι περιορισμοί που αντιμετωπίστηκαν κατά τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσας πτυχιακής διατριβής αφορούσαν την ενότητα της ερευνητικής προσέγγισης του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος «Τα ζώα και εγώ» που υλοποιείται από το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας και απευθύνεται σε παιδιά της προσχολικής εκπαιδευτικής Βαθμίδας. Τα εμπόδια σχετίζονταν με την περιορισμένη επισκεψιμότητα του μουσείου από το κοινό του νηπιαγωγείου, γεγονός που δημιούργησε κλυδωνισμούς την διεξαγωγή της έρευνας. Λόγω του περιορισμένου αριθμού των ερωτηματολογίων που συνελέγησαν κατά τη διάρκεια υλοποίησης της έρευνας στο διάστημα μεταξύ των μηνών Σεπτεμβρίου –Δεκέμβριου, προέκυψε η ανάγκη επικοινωνίας με σχολικά τμήματα νηπιαγωγείων και εκπαιδευτικούς που είχαν παρακολουθήσει το προαναφερθέν μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα κατά το προηγούμενο σχολικό έτος. Το εγχείρημα αυτό δεν έτυχε θερμής υποδοχής από την πλευρά των εκπαιδευτικών της προσχολικής εκπαίδευσης οι περισσότεροι εκ των οποίων είτε αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα, είτε στις ερωτήσεις ανοικτού τύπου περιορίζονταν σε μονολεκτικές απαντήσεις.

Μέρος 1^ο: Μουσείο, Μουσειοπαιδαγωγική, Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα

Κεφάλαιο 1

Το Μουσείο

Στη ψυχρή του μουσείου αίθουσα την κλεμμένη ωραία κοιτώ μοναχή Καρυάτιδα – Κική
Δημουλά , Βρετανικό Μουσείο (Ελγίνου Μάρμαρα)

1.1 Ο Θεσμός του Μουσείου

Τα μουσεία όπως μαρτυρείται μέσα από την ιστορική τους διαδρομή, συνδέονταν με τη συλλογή αντικειμένων της ευρύτερης πολιτιστικής κληρονομιάς, την έρευνα και την έκθεσή τους στο κοινό (Νάκου 2001:126). Η εξέλιξη του θεσμού των μουσείων διατηρεί μια άμεση αλληλεξάρτηση από τις ιστορικές, κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες της εκάστοτε περιοχής δραστηριοποίησής τους (Filippourpoliti 2011:243, Νάκου 2001:112).

Τα μουσεία αντιπροσωπεύουν έναν από τους κυρίαρχους φορείς διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς. Επίσης ως πολιτιστικοί οργανισμοί είναι ταγμένα στην υπηρεσία του ανθρώπου, στοχεύοντας στην αναζωπύρωση της ιστορικής του μνήμης, της ταυτότητάς του, αλλά και στην διασφάλιση των κατάλληλων συνθηκών ώστε οι επισκέπτες να αφομοιώσουν τα μηνύματα που αποπνέουν τα μουσειακά αντικείμενα. Οι επισκέπτες των μουσείων γίνονται μάρτυρες μιας αναπάντεχης γνωστικής διαδικασίας και μέσω των συλλογών αποκτούν πρόσβαση στην εναπομείνασα υλική παρακαταθήκη της μακρόχρονης ανθρώπινης πορείας, γεγονός που καθιστά εφικτή τη διαφοροποίησή τους από το υπόλοιπο ζωικό βασίλειο (Αντζουλάτου-Ρετσιλά 1986:8, Παπαδόπουλος 1994:381).

1.2 Η Ιστορική Διαδρομή των Μουσείων

Τα μουσεία στην ιστορική διαδρομή από την ίδρυσή τους έως τον 21ο αιώνα διατήρησαν την ετυμολογική τους σχέση με τις εννέα Μούσες, αφού τα αντικείμενα που εμπεριέχονται στις συλλογές τους αποτελούν έργα τέχνης τα οποία πραγματώθηκαν από ανθρώπους που τελούσαν υπό την επήρεια της έμπνευσης των Μουσών (Νάκου 2001:111-112). Το μουσείο αποτελεί ένα ζωντανό οργανισμό, ο οποίος εξελίσσεται σε

συνάρτηση με το κοινωνικό, ιστορικό, πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο της εκάστοτε περιόδου (Σταμπολίδης 2001:225).

Το πρώτο μουσείο εμφανίστηκε κατά τα ελληνιστικά χρόνια όταν ο Πτολεμαίος Α΄ (367-283π.Χ) ίδρυσε το «Μουσείον» στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου το 290π.Χ, τμήμα του οποίου αποτελούσε η βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας. Το μουσείο σε αυτήν την πρώιμη μορφή του ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με την άρχουσα τάξη και το δικαίωμα πρόσβασης στους χώρους και τις συλλογές του αποδιδόταν αποκλειστικά σε ολιγάριθμους διανοούμενους (Τζιαφέρη 2005:14, Νάκου 2001:113, Ορφανίδη 2003:7, Οικονόμου 2003:31, Παπαϊωάννου&Στεργιάκη 2013:34, Kaplan 1995:41).

Εν συνεχεία τον 4ο -14ο αιώνα, παρατηρείται αύξηση του φαινομένου της συλλογής έργων Τέχνης και εκλεκτών αντικειμένων από ανθρώπους με διευρυμένες οικονομικές δυνατότητες. Από τους συλλέκτες της Ρωμαϊκής εποχής που ανήκαν στην τάξη των ευγενών και φύλασσαν τις συλλογές στις επαύλεις τους (Οικονόμου, 2003:32), το Μεσαίωνα οι συλλογές αφορούσαν κυρίως αντικείμενα με θρησκευτικό υπόβαθρο που εκτίθονταν σε μοναστήρια και εκκλησίες (Ορφανίδη 2003:8, Παπαϊωάννου&Στεργιάκη 2013:35).

Τον 15ο - 16ο αιώνα της Ιταλικής Αναγέννησης το ενδιαφέρον των ανθρώπων αναζωπυρώθηκε γύρω από τους τομείς των γραμμάτων, των τεχνών και των επιστημών. Οι συλλογές έργων τέχνης εξακολούθησαν να διατηρούνται από τους ευγενείς και χρησίμευαν ως απaráμιλλη ένδειξη του πλούτου και της κοινωνικής τους θέσης (Hooper-Greenhill 1992:12). Αυτά τα ιδιόκτητα μουσεία ήταν ευρέως γνωστά ως cabinets of curiosities και περιείχαν σπάνια αντικείμενα ενώ το προνόμιο της πρόσβασης το κατείχαν άτομα της κοινωνικής ελίτ. Μια ανάλογη συλλογή στεγαζόταν στο παλάτι των Μεδίκων στη Φλωρεντία η οποία αποτελεί το προεξοχή των ευρωπαϊκών μουσείων και των συλλογών έργων τέχνης. (Τζιαφέρη 2005:15, Παπαϊωάννου&Στεργιάκη 2013:35, Νάκου 2001:113-115, MacDonald 2012:137, Ορφανίδη 2003:9, Hooper - Greenhill 2006:33, Kaplan 1995:41).

Κομβικό σημείο για την εξέλιξη των μουσείων ήταν ο 17ος αιώνας που σηματοδοτείται από την ανάπτυξη των επιστημών και τη διεύρυνση των γνώσεων για τον κόσμο (Τζιαφέρη 2005:15, Νάκου 2001:115, Hooper - Greenhill 1992:12). Κατά τη διάρκειά του οι ιδιωτικές συλλογές, όπως οι βασιλικές και εκκλησιαστικές, άρχισαν να

εκδημοκρατίζονται παραχωρώντας το δικαίωμα εισόδου στο ευρύ κοινό (Αλεξάκη 2002:76) ώσπου περιήλθαν στην κατοχή του δημόσιου.

Ο 18ος αιώνας φέρει τη σφραγίδα της Γαλλικής Επανάστασης και είναι συνδεδεμένος με την ανάπτυξη σε τομείς όπως η οικονομία, οι επιστήμες, οι τέχνες και τα γράμματα. Χαρακτηριστικό δείγμα της περιόδου αποτελεί η ίδρυση των Πανεπιστημίων στην Ευρώπη και των πρώτων δημόσιων μουσείων όπως το Λούβρο, το οποίο από πυλώνας του θεσμού της βασιλείας μετατράπηκε σε σύμβολο της νέου δεσπόζοντος δημοκρατικού ρεύματος (Τζιαφέρη 2005:16, Filippoupoliti 2011:244, Νάκου 2001:115-116, Ορφανίδη 2003:11, Πασχαλίδης 2001:213).

Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα στο μουσειακό χώρο συντελέστηκαν κομβικής σημασίας αλλαγές με επίκεντρο την εφαρμογή μιας ακαδημαϊκού υποβάθρου εκθεσιακής λογικής που στηριζόταν στη χρονολογική ταξινόμηση, τη σύσταση πινάκων κατηγοριών και στις μετρήσεις (Filippoupoliti 2011:243, Νάκου 2001:117-120). Το μουσείο είχε αρχίσει σταδιακά να απεκδύεται το ρόλο της “αποθήκης αντικειμένων” και να προσιδιάζει στα χαρακτηριστικά ενός χώρου μάθησης, προσέγγισης της γνώσης και προαγωγής της εθνικής παιδείας και κληρονομιάς (Χρυσουλάκη 2001:237). Ο ρόλος του επιφορτίστηκε με τη διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης, της εθνικής ταυτότητας, της εθνικής και κοινωνική συνοχής, της εθνικής παιδείας και της προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς, ώστε να παραδοθεί αλώβητη στις ακόλουθες γενεές (Τζιαφέρη 2005:17, Filippoupoliti 2011:243, Παπαϊωάννου&Στεργιάκη 2013:37, Γλύκατση-Αρβελέρ 2001:191, MacDonald 2006:139). Τα μουσεία άνοιξαν τις πύλες τους προς το λαό και συνδέθηκαν με την επιστήμη με απότοκο τη δημιουργία εξειδικευμένων θεματολογικά μουσείων (Νάκου 2001:119-120).

Τέλος ο 20ος αιώνας χαρακτηρίστηκε από το κίνημα της Νέας Μουσειολογίας, το οποίο επικεντρώθηκε στο άνοιγμα των μουσείων στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και στην υιοθέτηση μιας ανθρωποκεντρικής προσέγγισης, στρέφοντας το ενδιαφέρον τους από το έκθεμα προς τις ανάγκες του επισκέπτη (Χουρμουζιάδη 2006:97, Γκαζή 1999:39-46, Οικονόμου 2003:49). Τα μουσεία προωθούσαν τη μάθηση, απασχολώντας εξειδικευμένο προσωπικό το οποίο ήταν επιφορτισμένο με τη γεφύρωση του χάσματος εκθεμάτων και θεατών κάθε ηλικιακής βαθμίδας (Παπαϊωάννου&Στεργιάκη 2013:38). Επίσης η δημιουργία της UNESCO το 1945 και του ICOM το 1946 θεωρούνται ως γεγονότα απaráμιλλης σημασίας για την εξέλιξη των μουσείων, και της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στα τέλη του ίδιου αιώνα επιχειρείται η θεμελίωση μιας

αμφίδρομης σχέσης ανάμεσα σε μουσεία και σχολεία η οποία συνοδεύτηκε από την ανάπτυξη της μουσειοπαιδαγωγικής (Παπαϊωάννου&Στεργιάκη 2013:38, Νάκου 2001:126, Οικονόμου 2003:15, Ορφανίδη 2003:15).

Εικ. 1: Φωτογραφία του 1873 – πλήθος επισκεπτών θαυμάζει την πρώτη έκθεση Φυσικής Ιστορίας στο Λονδίνο (Caygill 1981:40)

Εικ. 2: Σκίτσο του 1822 με τίτλο «ο Τομ και ο Μπομπ σε αναζήτηση του αρχαίου κόσμου» (Caygill 1981:24)

1.3 Τα Μουσεία Κατά τη Σύγχρονη Εποχή

Κατά τη διάρκεια του 21ου αιώνα οι εξελίξεις που σημειώθηκαν στον τομέα των Μουσείων είναι θεαματικές. Οι τομείς που επιδέχθηκαν το άγγιγμα του εκσυγχρονισμού ήταν αυτοί της εκπαίδευσης, της έκθεσης, της προσβασιμότητας, των εγκαταστάσεων – υποδομών, του προσωπικού και των επισκεπτών.

Σύμφωνα με τα κεκτημένα δικαιώματα των σύγχρονων κοινωνιών άπαντες διαθέτουν δικαίωμα στη γνώση και τα μουσεία είναι υπεύθυνα για τη διασφάλιση της προσβασιμότητας όλων ανεξαιρέτως των κοινωνικών ομάδων στους χώρους τους (Βουδούρη 2003:130-138). Βάσει της νέας επικοινωνιακής πολιτικής των μουσείων ειδικές ομάδες επανδρωμένες με ανάλογο επιστημονικό προσωπικό σχεδιάζουν τους εκθεσιακούς τους χώρους και τις δραστηριότητες μέσα σε αυτούς (Τζιαφέρη 2005:9), με απώτερο στόχο να μετατρέψουν τη μουσειακή επίσκεψη σε μια ψυχαγωγική εμπειρία. Στο έργο των Μουσείων έχουν συνταχθεί πολλοί εθελοντές και υποστηρικτές του θεσμού, προσφέρουν εθελοντική εργασία, οικονομική ενίσχυση, κ.α. (Δαλακούρα 2008:10).

Τον 21ο αιώνα σημειώθηκε αλματώδης αύξηση του αριθμού των Μουσείων και του θεματολογικού τους καταμερισμού, με αποτέλεσμα το κοινό να επιλέγει ανάλογα με τις προσωπικές του προτιμήσεις το είδος του μουσείου που θα επισκεφθεί. Οι νέοι μουσειακοί χώροι εκτός από την επίσκεψη των συλλογών τους παρέχουν την ευκαιρία στους επισκέπτες να λάβουν επιπρόσθετες πληροφορίες αναφορικά με τα εκθέματα μέσω σύγχρονα σχεδιασμένου οπτικοακουστικού και διαδραστικού υλικού, δημιουργώντας ένα ελκυστικότερο μουσειακό προϊόν (Κοντογιάννη 1996:15). Βάσει αυτής της προσέγγισης εντός των κτηριακών εγκαταστάσεων των μουσείων διαμορφώθηκαν ειδικοί χώροι εστίασης, εντευκτήρια, αίθουσες προβολής ταινιών, βιβλιοθήκες, πωλητήρια αναμνηστικών και φροντισμένοι υπαίθριοι –κοινόχρηστοι χώροι προσφερόμενοι για εναλλακτικές δραστηριότητες. Αυτές οι αλλαγές μεταμορφώνουν το προφίλ των μουσείων σε φιλικό και εξωστρεφές, ενώ παράλληλα καθιστούν την επίσκεψη σε αυτά ως μια πολυδιάστατη εμπειρία συγκερασμού της μόρφωσης και της ψυχαγωγίας (Σταμπολίδης 2001:225, Δαλακούρα 2008:10, Νάκου 2001:126).

Το σκηνικό στο σύγχρονο μουσειακό χώρο έχει δεχθεί επιρροές και από τις τεχνολογικές εξελίξεις, αφού τα μουσεία αποτελούν οργανισμούς άμεσα εξαρτώμενους

από το κοινωνικό, πολιτικό, τεχνολογικό και πολιτισμικό γίνεσθαι μέσα στο οποίο αναπτύσσονται (Νάκου 2001:126, Filippoupoliti 2011:243). Η διάχυση των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας, με πρωταρχική τη διεύρυνση της χρήσης των ηλεκτρονικών υπολογιστών και του ίντερνετ επέδρασαν καταλυτικά στη λειτουργία των μουσείων (Δεληγιάννης&Παπαϊωάννου 2014:117-118).

Ο νέος εμπλουτισμένος ρόλος των μουσείων με κοινωνικές, πολιτιστικές και παιδευτικές προεκτάσεις, ο οποίος συνδυάζει και την ψυχαγωγία, έχει ως κυρίαρχο μέλημα το άνοιγμα προς το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και την αναθέρμανση των μεταξύ τους σχέσεων με την υιοθέτηση νέων μεθόδων επικοινωνίας (Βλάχου 2001:61). Τα Μουσεία προσάρμοσαν τις νέες τεχνολογίες στις ανάγκες τους με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις ψηφιακές τους αναπαραστάσεις (Σταμπολίδης 2001:226, Παπαϊωάννου&Στεργιάκη 2013:39, Αρβανίτης 2004:4). Απότοκος του εκσυγχρονισμού του Μουσείου ήταν η αναδιαμόρφωση της εικόνας του, η προαγωγή ενός κοινωνικοποιημένου προφίλ και ο επαναπροσδιορισμός της σχέσης του με το κοινό (Δασκαλοπούλου&Μπούνια 2008:29-30, 42-43).

Τα σύγχρονα μουσεία προσανατολίζονται στην θεμελίωση μιας σχέσης διαλόγου με την κοινωνία και συμπράττουν στον αγώνα για την εξέλιξή της, απεκδυόμενα το μονοδιάστατο ρόλο του παρόχου ακαδημαϊκής γνώσης με σκοπό την παθητική και στείρα της κατανάλωση (Χρυσουλάκη 2001:240, Δαλακούρα 2008:10, Hooper-Greenhill 1992:190), χωρίς να παραγκωνίζουν τις βασικές τους λειτουργίες (Νάκου 2001:126). Η ελληνική πολιτεία έχει υιοθετήσει τον ορισμό για τα μουσεία, που διατυπώθηκε στο άρθρο 2 του καταστατικού του ICOM που αναφέρει ότι: «ως μουσείο νοείται η υπηρεσία ή ο οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με ή χωρίς ίδια νομική προσωπικότητα, που αποκτά, δέχεται, φυλάσσει, συντηρεί, καταγράφει, τεκμηριώνει, ερευνά, ερμηνεύει και κυρίως εκθέτει και προβάλλει στο κοινό συλλογές αρχαιολογικών, καλλιτεχνικών, εθνολογικών ή άλλων υλικών μαρτυριών του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του, με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία», (Χουρμουζιάδη 2006:111, Σκαλτσά 2007:117, Οικονόμου 2003:16, Νάκου 2001:126, Ορφανίδη 2003:6, Ν. 3028/2002, αρ.45).

1.3.1 Προσέγγιση της Τυπολογίας των Σύγχρονων Μουσείων

Μετά από την μακρόχρονη πορεία των μουσείων και τις μεταβολές που έχει υποστεί ο θεσμός από τους κλειστούς χώρους έκθεσης βασιλικών συλλογών, τα ιδιωτικά cabinets

of curiosities της αριστοκρατικής ελίτ, στα ανοικτά προς το κοινό εθνικά μουσεία με ρόλο παραγωγού και φύλακα της εθνικής γνώσης και στα σύγχρονα μουσεία με τον πλούσιο τυπολογικό καταμερισμό (Filippourou 2011:243).

Τα μουσεία παρουσιάζουν μεγάλες μεταξύ τους διαφοροποιήσεις ως προς το περιεχόμενο, ως προς το είδος υλικών πολιτισμικών μαρτυριών και τον τρόπο που τις εκθέτουν (Νάκου 2001:131). Τα μουσεία του 21ου αιώνα διακρίνονται σε τρεις βασικές κατηγορίες τα παραδοσιακά, τα μοντέρνα και τα μεταμοντέρνα.

Τα παραδοσιακά μουσεία εμφορούνται από τις μουσειολογικές αντιλήψεις που κυριαρχούσαν τον 19ο αιώνα στο ευρωπαϊκό μουσειακό πεδίο και παραμένουν προσκολλημένα στις παραδοσιακές τακτικές φύλαξης, μελέτης και προστασίας των αντικειμένων των συλλογών τους (object oriented), (Τζιαφέρη 2005:29, Νάκου 2001:145). Τα παραδοσιακά μουσεία περιστρέφουν το ενδιαφέρον τους γύρω από τα αντικείμενά τους (Νάκου 2001:130-131). Τα μουσεία αυτής της κατηγορίας προωθούν την παθητική κατανάλωση πληροφοριών από το κοινό παραγκωνίζοντας τους θεατές, τον τρόπο σκέψης, τις ανάγκες, τις προγενέστερες γνώσεις και την ιδιοτυπία τους (Νάκου 2001:133-134). Το φυσικό επακόλουθο αυτών των αρνητικών συναισθημάτων είναι η παγίωση ενός κλίματος αποστασιοποίησης ανάμεσα στον επισκέπτη και το έκθεμα γεγονός που αποθαρρύνει το κοινό από τις μουσειακές επισκέψεις.

Τα μοντέρνα μουσεία προέκυψαν μέσα από τις ζυμώσεις που σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα σε κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό και πολιτισμικό επίπεδο με τη συμβολή του κλίματος ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης για θέματα που αφορούν την πολιτιστική κληρονομιά, την προαγωγή της επιστήμης της αρχαιολογίας, της μουσειολογίας, της ιστορίας και της παιδαγωγικής. Η πολιτική των σύγχρονων μουσείων έχει εστιάσει το ενδιαφέρον της στο κοινό και στο όφελος της κοινωνία μέσω της προώθησης των συλλογών τους, ενώ παράλληλα έχει αποστραφεί τη λογική της συσσώρευσης αντικειμένων προς τέρψη των ίδιων των μουσείων (Hooper-Greenhill 1987:39-40). Τα μοντέρνα μουσεία εξακολουθούν να διατηρούν την ευθύνη για τη φύλαξη, τη μελέτη, τη συντήρηση και την έκθεση των αντικειμένων τους (object and people oriented), (Τζιαφέρη 2005:29, Νάκου 2001:135).

Τα μοντέρνα μουσεία έχουν συνδέσει τον τρόπο λειτουργίας τους με σύγχρονες επιστημολογικές αντιλήψεις, βάση των οποίων η πραγματικότητα δεν είναι μονοδιάστατη αλλά ενέχει πολλαπλές ερμηνείες, ενθαρρύνοντας το κοινό να την προσεγγίσει μέσω σύνθετων διαδραστικών διαδικασιών και της πλαισίωσης των

εκθεμάτων τους με πλούσιο ερμηνευτικό υλικό (Νάκου 2001:135-136). Σε αυτό το πλαίσιο λειτουργίας των μοντέρνων μουσείων όπου κατέχει εξέχουσα θέση η ψυχαγωγία σε συνδυασμό με την εκπαίδευση, καλλιεργείται ένα κλίμα διαλόγου και αλληλεπίδρασης κοινού και εκθεμάτων. Τα αντικείμενα των μοντέρνων μουσείων με τη σύγχρονη παρουσίασή τους αναδεικνύουν τη σχέση τους με τον άνθρωπο και τα κοινωνικά σύνολα (Hooper-Greenhill 1992:204).

Τα μεταμοντέρνα μουσεία είναι δομημένα με βάση τις μεταμοντέρνες μουσειολογικές αντιλήψεις και την ικανοποίηση των ποικίλων ατομικών, συλλογικών, κοινωνικών και πολιτισμικών αναγκών του κοινού (people oriented), το οποίο κατέχει πρωταγωνιστικό ρόλο στη μορφοποίηση της μουσειακής πραγματικότητας. Οι επισκέπτες των μεταμοντέρνων μουσειακών χώρων γίνονται αντιληπτοί ως ανομοιογενείς οντότητες με διαφορετικές κοινωνικές, ιδεολογικές και μορφωτικές προσλαμβάνουσες, ετεροειδής φιλοδοξίες, ανάγκες, ενδιαφέροντα, προσδοκίες και υποκειμενική θεώρηση της πραγματικότητας (Νάκου 2001: 137, Hooper-Greenhill 1999:47). Αυτό το νέο εξωστρεφές τους προφίλ προωθεί τις πολλαπλές εναλλακτικές προσεγγίσεις της γνώσης και ευνοεί την ενεργητική συμμετοχή των επισκεπτών τους στην παραγωγή της, σε ένα χώρο που συνδυάζει την εκπαιδευτική διαδικασία με την ψυχαγωγία (Hooper-Greenhill 1992:202).

1.3.2 Τα Μουσεία των Φυσικών Επιστημών

Ο βασικός ρόλος των σύγχρονων μουσείων είναι η δημιουργία διαύλων επικοινωνίας με κάθε ηλικιακή βαθμίδα του κοινωνικού συνόλου, η μεταφορά μηνυμάτων και εμπειριών (Μούλιου&Μπούνια 1999:42). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που εφαρμόζονται στους μουσειακούς χώρους, τα οποία απευθύνονται και σε μαθητές προσχολικής ηλικίας συντελούν στην αναγνώριση των μουσείων ως χώρων προωθημένης μάθησης. Σε αυτά τα ιδρύματα δημιουργήθηκαν οι βάσεις της μύησης στο χώρο των Φυσικών Επιστημών σε ένα περιβάλλον απομακρυσμένο από αυτό της τυπικής εκπαίδευσης.

Τα μουσεία φυσικών επιστημών αποτελούν πεδία εκπαίδευσης σε επιστημονικό και τεχνολογικό επίπεδο, όπου το μη ειδικό κοινό στο οποίο απευθύνονται είναι σε θέση να έρθει σε επαφή με την επιστήμη, να ανακαλύψει νέα αντικείμενα, υλικά, ζωικά και φυτικά δείγματα και μέσω της περιπλάνησης αυτής να ψυχαγωγηθεί (Gratacap 1898:32, Κολιόπουλος 2004:88, Φιλιππουπολίτη 2013:256). Στα πλαίσια αυτών των

μουσείων επιχειρείται η θεμελίωση νέων βάσεων στις σχέσεις του κοινού με το μουσειακό χώρο και της σύνδεσης της παιδείας με τον πολιτισμό, γεγονότα που ενισχύονται μέσω δομημένων μαθησιακών διαδικασιών και της επαφής των επισκεπτών με αυθεντικά αντικείμενα και πρωτογενείς πηγές (Κόκοτας 2004:335).

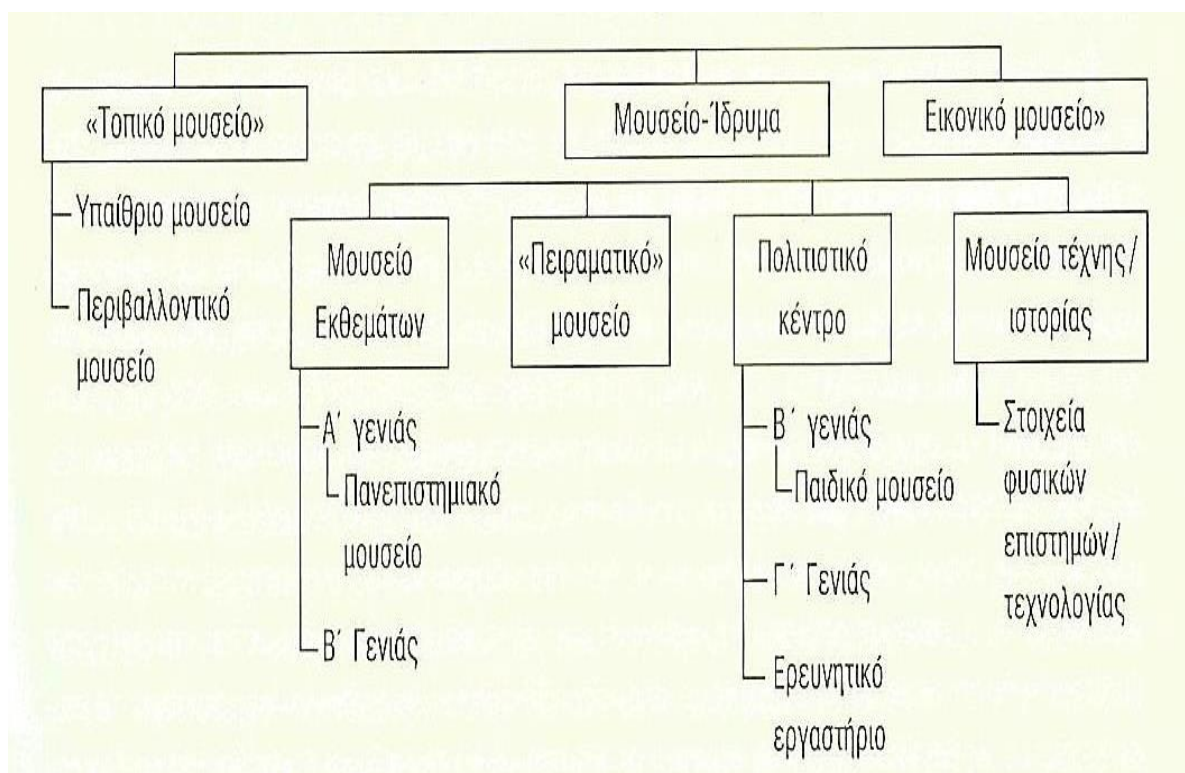
Τα μουσεία φυσικών επιστημών διακρίνονται σε κατηγορίες. Αρχικά **το παραδοσιακό μουσείο – ίδρυμα** το οποίο βαθμιαία εξελίσσεται, υπερκερώντας τη στασιμότητα και υιοθετώντας νέες πρακτικές σε επικοινωνιακό και εκπαιδευτικό επίπεδο. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν τρεις τύποι μουσείων:

i. Το μουσείο εκθεμάτων που φιλοξενεί επιστημονικά εργαλεία, μηχανές, υλικά φυτικής, ζωικής και ορυκτολογικής προέλευσης, ταριχευμένα ζώα και απολιθώματα, τα οποία αρχικά απευθύνονταν σε ένα εξειδικευμένο κοινό. Η συνειδητοποίηση ότι η συντήρηση και η μελέτη των συλλογών τους δεν επαρκούν για τη διάδοση των αξιών της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, οδήγησε τα μουσεία αυτά σε μια διαφοροποιημένη προσέγγιση των αντικειμένων των συλλογών τους και στον σχεδιασμό εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (Κολιόπουλος 2004:91-108, Φιλιππουπολίτη 2013:258). ii. Το πειραματικό μουσείο χρησιμοποιεί τα πειράματα, την αισθητηριακή συμμετοχή και την παρατηρητικότητα του κοινού ως μέσα προσέγγισης της επιστημονικής γνώσης από τους επισκέπτες του (Φιλιππουπολίτη 2013:258). iii. Το πολιτιστικό κέντρο αποτελεί ένα μουσειακό περιβάλλον με εκθεσιακούς χώρους προσαρμοσμένους έτσι ώστε τα νοήματα των αντικειμένων τους να μπορούν να γίνουν αντιληπτά με ευκολία από τους επισκέπτες. Ανώτερος στόχος αυτών των μουσείων είναι η μεταβίβαση των αξιών και της χρησιμότητας των φυσικών επιστημών και της τεχνολογίας στην κοινωνία (Κολιόπουλος 2004:96-97). Οι επισκέπτες προσεγγίζουν τα εκθέματα ανάλογα με τις πρότερες εμπειρίες τους και εστιάζουν την προσοχή τους σε εκείνα που άπτονται των προσωπικών ενδιαφερόντων (Φιλιππουπολίτη 2013:258).

Την επόμενη κατηγορία μουσείων φυσικών επιστημών την αποτελούν **τα εικονικά μουσεία** από τα οποία απουσιάζουν οι τοίχοι, ενώ προωθούν νέες μορφές επικοινωνίας με το κοινό και μια διαφοροποιημένη μουσειακή εμπειρία. Τα εικονικά μουσεία παρέχουν πληθώρα πληροφοριών στους διαδικτυακούς τους επισκέπτες οι οποίες δεν περιορίζονται σε μορφή κειμένου, αλλά έχουν τη μορφή εικόνων, ηχητικών αποσπασμάτων και εικονικών εκθέσεων. Τα μουσεία αυτού του τύπου λειτουργούν ως ένα εκσυγχρονισμένο επικοινωνιακό μόρφωμα το οποίο προσφέρεται για όλες τις

ηλικιακές ομάδες (Φιλιππουπολίτη 2013:258, Κολιόπουλος 2004:103-104, Πλακίτση 2008:214-215).

Η τρίτη κατηγορία μουσείων φυσικών επιστημών είναι **τα τοπικά μουσεία** ή μουσεία in situ τα οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με το περιβάλλον που αναπτύχθηκαν. Τα μουσεία αυτά αποτελούν χώρους πρώιμης βιοτεχνικής ή βιομηχανικής τεχνολογίας, που είναι πλέον ανενεργά και ο απώτερος στόχος τους είναι η διάσωση και η διάδοση της επιστημονικής και τεχνολογικής κληρονομιάς που αναπτύχθηκε στην περιοχή (Κολιόπουλος 2004:105-106, Φιλιππουπολίτη 2013:258-259, Πλακίτση 2008:218-220).

Εικ.3: Κατηγορίες και τύποι μουσείου Φυσικών Επιστημών (Κολιοπουλος 2004:91).

Κεφάλαιο 2

Μουσεία και Εκπαίδευση

«Κανένα μουσείο που σέβεται τον εαυτό του δεν μπορεί να στερηθεί την ύπαρξη ενός οργανωμένου εκπαιδευτικού προγράμματος. Κανένα μουσείο με εκπαιδευτικά προγράμματα δεν μπορεί να αγνοήσει το παιδί και την ανάγκη μύησής του στη δημιουργία, στην ιστορία της και στα μυστικά της.»
(Γλύκατζη-Αρβελέρ, 2001:191)

2.1 Η Εκπαιδευτική Διαδικασία στο Μουσειακό και στο Σχολικό Περιβάλλον

Τα μουσεία αποτελούν πλούσια παρακαταθήκη γνώσης και μέσο συσχέτισης του παρελθόντος με το παρόν (Αντζουλάτου-Ρετσίλα 1986:8). Η μεταστροφή του κλίματος στο μουσειακό γίνεσθαι τοποθετείται στον 19^ο -20^ο αιώνα όταν στις παραδοσιακές λειτουργίες των μουσείων προστέθηκε ο εκπαιδευτικός τους ρόλος, παρόλο που το κοινό τους εξακολουθούσε να είναι περιορισμένο και το χάσμα με τα μουσειακά εκθέματα αγεφύρωτο (Νάκου 2001:126, Ορφανίδη 2003:6, Hein 2012:472-474, Δάλκος 2000:11, Ζαφειράκου 2000:93-94).

Τα μουσεία ως εκπαιδευτικά ιδρύματα δρουν παράλληλα με το σχολείο που αποτελεί την τυπική μορφή εκπαίδευσης, προσφέροντας μια εναλλακτική προσέγγιση της σχολικής γνώσης. Η συνεργασία θεωρείται προαπαιτούμενη για τη δραστικότερη λειτουργία και την εκπλήρωση των στόχων και των δυο θεσμών (Δάλκος 2000:127). Οι εκπαιδευτικές διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στα μουσεία αποτελούν ανεπίσημη μορφή εκπαίδευσης (μη τυπική) και σχετίζονται με την ιστορική αξία που εμπεριέχεται στα μουσειακά τους αντικείμενα, ενώ η συμμετοχή του κοινού σε αυτές είναι οικειοθελής (Νικονάνου 2015:89, Νικονάνου 2010:78, Οικονόμου 2004:2). Σκοπός των σύγχρονων μουσείων είναι οι επισκέπτες να γίνουν μέτοχοι μιας γνωστικής διαδικασίας προσεγγίζοντας τα μουσειακά εκθέματα με τις αισθήσεις και τα συναισθήματά τους (Ζαφειράκου 2000:96). Για την επίτευξη αυτού του στόχου τα μουσεία προσπαθούν να καταστήσουν τις συλλογές τους εύληπτες, εστιάζοντας στις ατομικές ανάγκες, προτιμήσεις και τρόπους αντίληψης των επισκεπτών τους, ενώ παράλληλα επιδιώκουν

να εδραιώσουν μια σχέση διαλόγου με το κοινό, εγκαταλείποντας το ρόλο του παρόχου ακαδημαϊκής γνώσης (Νικονάνου 2015:89, Νάκου 2001:135, Thinesse-Demel 2003:5-6, Merriman 1999:45).

Ζητούμενο για τα μουσεία αποτελεί η διαμόρφωση συνθηκών αλληλεπίδρασης εκθεμάτων και κοινού μέσω εκθέσεων, επεξηγηματικών κειμένων, ειδικών προβολών και ειδικά διαμορφωμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων τα οποία προωθούν συνθήκες ενεργητικής και αβίαστης μάθησης και ψυχαγωγίας (Κόκκοτας&Πηλιούρας 2005:19, Hooper-Greenhill 1999:21, Μούλιου&Μπούνια 1999:42). Η ψυχαγωγική προέκταση των μουσειακών δραστηριοτήτων προσελκύει τους μαθητές των σχολείων, υποβοηθώντας την ανάγκη των μουσείων για την αύξηση της επισκεψιμότητάς τους και τη δημιουργία κινήτρων επανάληψης της επίσκεψης (Κοντογιάννη 1996:19-25, Καραδημητρίου&Ρούσσου 2013:294, Δάλκος 2000:16)

Τα κείμενα αναλυτικά προγράμματα μάθησης στα οποία στηρίζεται η τυπική εκπαίδευση, προωθούν τη βιωματική μάθηση μέσω αντικειμένων, γεγονός που ισχυροποιεί τον εκπαιδευτικό ρόλο των μουσείων. Τα μουσεία ξεπερνούν τα στεγανά του σχολικού εγχειριδίου παρέχοντας την ευκαιρία απόκτησης βιωματικής – ενεργητικής γνώσης στους μαθητές, μέσω της επαφής τους με τα πολιτιστικά αντικείμενα και της πολλαπλής τους ανάγνωσης (Δάλκος 2000:19, Τσιτούρη 2002:23). Η μάθηση μέσω των αντικειμένων αποτελεί πηγή έμπνευσης, υποστηρίζει την έκφραση προσωπικών ερμηνειών, την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, τη συναισθηματική εμπλοκή και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των παιδιών (Black 2009:198, Νικονάνου 2015:90, Καλοφορίδης 2012:76, Ζαφειράκου 2000:96-98).

2.1.1 Μουσειακή και Σχολική Εκπαίδευση, Αλληλεξάρτηση, Αντεγκλήσεις και Επιδράσεις

Το μουσείο και το σχολείο είναι δυο θεσμοί με εκπαιδευτικό προσανατολισμό που αλληλοσυμπληρώνονται. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων στοχεύουν στην ενίσχυση της επικοινωνίας του κοινού με τα μουσειακά αντικείμενα, στην προώθηση της παιδείας και δεν αποβλέπουν στην αντικατάσταση του σχολείου και του εκπαιδευτικού (Νάκου 2001:183, Δάλκος 2000:19). Παράλληλα οι εκπαιδευτικές δράσεις των μουσείων προσφέρουν στους δασκάλους τη δυνατότητα να τις

χρησιμοποιήσουν έτσι ώστε να καλύψουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών τους και να βελτιώσουν τη διδασκαλία τους (Δάλκος 2000:24, Χατζηασλάνη 1991:66).

Οι στόχοι της εκπαίδευσης έχουν καθοριστεί από Ελληνικό Σύνταγμα με το άρθρο 16 και με το Ν.1566/1985 διασαφηνίζεται ότι σκοπό της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί η ολόπλευρη και αρμονική εξέλιξη των πνευματικών και ψυχοσωματικών δυνατοτήτων των μαθητών ώστε να αναδειχθούν σε άρτια ανεπτυγμένες προσωπικότητες και να διάγουν ένα δημιουργικό βίο (Κουτσουβάνου 2007:97-98, Ν. 1566/1985 κεφ. Α', άρ. 1). Σε αντίθεση με το θεσμό του μουσείου που οι εκπαιδευτικοί του στόχοι εστιάζουν στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, τη γνωριμία με το παρελθόν και την τόνωση του αισθήματος της εθνικής ταυτότητας (Δάλκος 2000:22-23, Hooper-Greenhill κ.ά. 2002:40).

Προτεραιότητα για τους εκπαιδευτικούς όλων των σχολικών βαθμίδων αποτελεί η εκπλήρωση των διδακτικών στόχων που αναλύονται διεξοδικά στα αναλυτικά προγράμματα μάθησης. Η έλλειψη μιας γενικής κατευθυντήριας γραμμής αναφορικά με τους στόχους και τους σκοπούς που θα πρέπει να καθορίζουν τη σχεδίαση των εκπαιδευτικών μουσειακών προγραμμάτων δυσχεραίνει το έργο των μουσειοπαιδαγωγών (Φιλιππουπολίτη 2015:27, Δάλκος 2000:24,29). Επίσης η εθελοντική διάσταση της μουσειακής μάθησης έρχεται σε αντίθεση με τα αναλυτικά σχολικά προγράμματα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (Δάλκος 2000:12, Νικονάνου 2015:89).

Οι αποκλίσεις που διαμορφώνονται ανάμεσα στους διδακτικούς στόχους των θεσμών μουσείου και σχολείου καθιστούν προβληματική τη συνεργασία ανάμεσα εκπαιδευτικούς και μουσειοπαιδαγωγούς (Hooper-Greenhill κ.ά. 2002:40) και φέρουν την ευθύνη για το περιορισμένο ενδιαφέρον δασκάλων και μαθητών κατά τις μουσειακές επισκέψεις. Το πρόβλημα επιτείνεται με το σχεδιασμό των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων ερήμην των δασκάλων και των στόχων τους, με αποτέλεσμα να είναι ανέφικτη η ένταξή τους στο σχολικό προγραμματισμό (Δάλκος 2000:24-25, Νικονάνου 2015:95). Το χάσμα ανάμεσα στους δυο εκπαιδευτικούς θεσμούς θα γεφυρωθεί μέσα από την κατάρτιση μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων προσαρμοσμένων στις ανάγκες του μαθητικού κοινού και στις στοχεύσεις των αναλυτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Δάλκος 2000:27).

Η σχέση του μουσείου και του σχολείου ασκεί άμεση επιρροή και στην εκπαίδευση των νηπίων στις φυσικές επιστήμες. Η μη τυπική μουσειακή εκπαίδευση παρέχει στα παιδιά γνώσεις σχετικά με τον κόσμο που τα περιβάλλει (Χρηστίδου 2008:9, Ζάβρα κ.ά. 2008:274, Κοντογιάννη 1996:11-12) και ο σχεδιασμός μουσειακών προγραμμάτων σε συσχετισμό με τις ανάγκες της τυπικής εκπαίδευσης θα βελτιώνει την παρεχόμενη γνώση (Κολιόπουλος 2004:41).

2.2 Η Επιστήμη Της Μουσειοπαιδαγωγικής

Η μουσειοπαιδαγωγική είναι μια επιστήμη που έχει τις ρίζες της στο 18ο και το 19ο αιώνα κατά τους οποίους αναδείχθηκε η εκπαιδευτική αξία του υλικού πολιτισμού ως μέσο διαμόρφωσης της εθνικής συνείδησης και κατάκτησης της επιστημονικής αλήθειας (Νικονάνου 2010:39). Στα τέλη του 19ου αιώνα τα μουσεία στράφηκαν προς την κοινωνία και απέκτησαν εκπαιδευτικές προεκτάσεις (Ζαφειράκου 2000:93-94). Τα εκπαιδευτικά τμήματα των μουσείων αναπτύχθηκαν σταδιακά με βασική τους προτεραιότητα την εκπαίδευση του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου (Δάλκος 2000:11-12). Καθοριστικό για την οργάνωση, τη στοχοθέτηση και τη λειτουργία των μουσειακών τμημάτων εκπαίδευσης ήταν η ανάδειξη της παιδικής ηλικίας ως αυτόνομης, με διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες από αυτές των ενηλίκων (Ραβάνης 1999:59, Κιτσαράς 2001:45).

Στα τέλη του 20ου αιώνα η αναγνώριση της ιδιαιτερότητας του μουσείου ως χώρου εκπαίδευσης, οδήγησε στον καθορισμό της μουσειοπαιδαγωγικής ως αυτόνομου πεδίου έρευνας. Είναι μια επιστήμη που δρα σε συνάρτηση με τον υλικό πολιτισμό και τους επιστημονικούς τομείς της παιδαγωγικής, της μουσειολογίας και της επικοινωνίας (Φιλιππουπολίτη 2015:27, Νάκου 2001:277). Η μουσειοπαιδαγωγική λειτουργεί ως συνδεδετικός κρίκος μουσείων και σχολείων (Δάλκος 2000:17, Χατζηασλάνη 1991:66) και ο χώρος δράσης της είναι τα μουσειακά ιδρύματα. Στόχος της είναι η εξοικείωση των επισκεπτών με τα μουσεία και η ενίσχυση των λειτουργιών τους για την εκπλήρωση του εκπαιδευτικού τους ρόλου προς όφελος του κοινωνικού συνόλου (Νικονάνου 2010:15, Φιλιππουπολίτη 2015:27).

Η μουσειοπαιδαγωγική διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των μουσείων τα οποία αποτελούν το διάλογο επικοινωνίας κοινού και μουσειακών αντικειμένων (Φιλιππουπολίτη 2015:27, Δάλκος

2000:17-18, Νάκου 2001:183), υποβοηθούν τη μετάδοση πληροφοριών, εμπειριών και νοημάτων, την ερμηνεία και τη δημιουργική αξιοποίηση των μουσειακών χώρων, την προώθηση της παιδείας και συγκροτούν τη δημόσια εικόνα τους (Μούλιου&Μπούνια 1999:42, Νάκου 2001:183).

Σύμφωνα με τη μουσειοπαιδαγωγική επιστήμη για να επιτευχθεί η προσέγγιση των μουσείων ή άλλων χώρων πολιτισμικού περιεχομένου προτιμώμενες είναι οι μέθοδοι που προωθούν τη διάδραση ανάμεσα στο έκθεμα και το θεατή, την κριτική και ερευνητική προσέγγιση του χώρου, τη συναισθηματική, νοητική και σωματική του εμπλοκή, χωρίς να του παρέχουν μια τυποποιημένης μορφής γνώση ανάλογη με εκείνη της παραδοσιακής ξενάγησης (Νάκου 2001:186-197, Σκανδάλη 2010:1-4).

2.3 Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών σε Συνάρτηση με την Προσχολική Ηλικία και τις Φυσικές Επιστήμες

Το σχολείο για την επίτευξη των στοχοθεσιών του σε εκπαιδευτικό επίπεδο ακολουθεί τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών τα οποία εκφράζουν τη βούληση της Πολιτείας και διαφοροποιούνται ανάλογα με τις κρατούσες κοινωνικές, φιλοσοφικές, οικονομικές και πολιτικές αντιλήψεις της εκάστοτε χρονικής περιόδου (Δάλκος 2000:28, Κιτσαράς 2004:17,21). Τα αναλυτικά προγράμματα αποτελούν σχέδια δράσης που επικεντρώνονται στη εκπλήρωση και στην πρακτική εφαρμογή συγκεκριμένων μαθησιακών στόχων (Κουτσοβάνου 2007:96, Δάλκος 2000:26, Κιτσαράς 2004:17-18). Οι συντάκτες των προγραμμάτων είναι αναγκαίο να συμβουλευόνται τα σύγχρονα πορίσματα των επιστημών της αγωγής, τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες, τις εμπειρίες και τις δυνατότητες των μαθητών, σε συνάρτηση με τις κοινωνικές και πολιτισμικές επιταγές (Κουτσοβάνου 2007:96-99, Κιτσαράς 2004:21, Χρυσάφιδης 2004:229).

Τα αναλυτικά προγράμματα παρέχουν πληροφορίες στους εκπαιδευτικούς για τους σκοπούς, την ύλη που πρέπει να διδαχθεί, τη χρονική διάρκεια και τις δραστηριότητες που θα συμπεριληφθούν κατά τη διδασκαλία των μαθημάτων. Επίσης χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες, στα παραδοσιακά αναλυτικά που εστιάζουν στη διδακτέα ύλη την οποία διαχειρίζεται ο δάσκαλος, στα *curricula* όπου δίνεται έμφαση στους στόχους της μάθησης και στην πραγμάτωσή τους (Χρυσάφιδης 2004:207,214-215) και στα

σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα με μορφή curriculum που επικεντρώνονται στον ενδελεχή έλεγχο και περιγραφή των διαδικασιών μάθησης (Κιτσαράς 2004:21-31).

Η αναγκαιότητα για τη δημιουργία αναλυτικών προγραμμάτων μάθησης για την προσχολικής ηλικίας δημιουργήθηκε όταν έγινε σαφής ο παιδευτικός ρόλος που διαδραμάτιζε το νηπιαγωγείο για την περαιτέρω ανάπτυξη των παιδιών και η αποστολή του ως προθάλαμος του δημοτικού σχολείου (Χρυσ αφίδης 2004:218, Κιτσαράς 2004:21,31, Κουτσοβάνου 2007:91-92, Ραβάνης 1999:61, Κουτσοβάνου 1990:19). Η δυσκολία στη σύνταξη αναλυτικών προγραμμάτων για το νηπιαγωγείο έγκειται στην απουσία συγκεκριμένου προγράμματος μαθημάτων, τη θέση των οποίων καταλαμβάνουν διάφορες δραστηριότητες που αποσκοπούν στο να οδηγήσουν τα παιδιά προς την κατάκτηση της γνώσης και την ανάπτυξη των προσωπικών τους δεξιοτήτων (Κιτσαράς 2004:34).

Στο νηπιαγωγείο έχουν εφαρμοσθεί κατά κύριο λόγο παραδοσιακά προγράμματα, όπως αυτά του 1896 (Β.Δ. 30.04.1899, ΦΕΚ 68/23.05.1896, τ. Α', Κιτσαράς 2001:66), του 1962 (Β.Δ. 494/1962, ΦΕΚ 124/06.08.62, τ. Α', Κιτσαράς 2004:20, Κιτσαράς 2001:76) και του 1980 (Π.Δ. 476/1980, ΦΕΚ 132/22/05.80, τ. Α', Κιτσαράς 2001:84) τα οποία παραχωρούσαν περισσότερες ελευθερίες τόσο στους νηπιαγωγούς όσο και στα παιδιά. Ο εκπαιδευτικός στα πλαίσια των αναλυτικών προγραμμάτων ακολουθούσε τις βασικές κατευθυντήριες γραμμές που έθεταν τη βάση και τα όρια της νηπιακής αγωγής. Το αναλυτικό πρόγραμμα του 1989 (Π.Δ. 486/1989, ΦΕΚ 208/1989, τ. Α', Κιτσαράς 2001:84, Χρυσ αφίδης 2004:231), του 2003 (ΦΕΚ 303, 304/13/03.03) και το ισχύον του 2011 (ΦΕΚ 2483/04.11.11) ανήκουν στα σύγχρονα εκπαιδευτικά προγράμματα και δίνουν περισσότερη σημασία στην ολόπλευρη διαθεματική ανάπτυξη των νηπίων. Το αναλυτικό πρόγραμμα του 2011 τονίζει τη σημασία της μη τυπικής εκπαίδευσης για τη γνωστική ανάπτυξη, τη δυνατότητα σύγκρισης και σύνθεσης των παιδιών (Αυγητίδου κ.ά 2013:210).

Στην Ελλάδα δεν υπήρχε αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών προσαρμοσμένο στον τομέα των φυσικών επιστημών για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, αλλά εντασσόταν στο γενικότερο πρόγραμμα σπουδών. Εναλλακτικά προτεινόταν ορισμένες δραστηριότητες που σχετίζονταν με την περιγραφή και την ερμηνεία του φυσικού περιβάλλοντος στα πλαίσια της νοητικής ανάπτυξης των νηπίων (Ραβάνης 1999:71-73). Τις δεκαετίες του 80'-90' διατυπώθηκαν προτάσεις σύνδεσης των προγραμμάτων σπουδών της προσχολικής ηλικίας με τον τομέα των φυσικών επιστημών που σταδιακά

οδήγησαν στη δημιουργία ξεχωριστού αναλυτικού προγράμματος για τις φυσικές επιστήμες με τη δική του δομή, στόχευση και περιεχόμενο.

Οι φυσικές επιστήμες αναγνωρίστηκαν ως ξεχωριστή θεματική ενότητα και εντάχθηκαν στο γνωστικό αντικείμενο 'Μελέτη Περιβάλλοντος' με το διαθεματικό Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών για το νηπιαγωγείο του 2003. Στα πλαίσια αυτού του προγράμματος γίνεται αναφορά στους μαθησιακούς στόχους, στις επιστημονικές μεθόδους και στις συνοδευτικές δραστηριότητες που κρίνονται απαραίτητες για τη διδασκαλία των φυσικών επιστημών (Μπαγάκης κ.ά. 2006:3). Στο νέο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών για το νηπιαγωγείο του 2011 οι φυσικές επιστήμες αποτελούν αυτόνομη θεματική ενότητα και επισημαίνεται ο ρόλος των μουσείων φυσικής ιστορίας στην γνωσιακή πρόοδο των παιδιών (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011:81-82).

Τα σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα υποστηρίζουν την ενασχόληση των παιδιών της προσχολικής ηλικίας με τις Φυσικές Επιστήμες μέσω δραστηριοτήτων αλληλεπίδρασης γιατί συμβάλλουν στην αξιοποίηση της περιέργειάς τους για τη διερεύνηση του κόσμου, στην κατανόηση βασικών λειτουργιών μέσω της καλλιέργειας του επιστημονικού γραμματισμού, στην επίλυση προβλημάτων, στην απόκτηση πρακτικών δεξιοτήτων, στη διαμόρφωση κριτικής σκέψης, στη θετική αντιμετώπιση της επιστήμης και στη νοητική αυτονόμησή τους (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011:81-82, Ραβάνης, 1999:68-69, Κουτσουβάνου κ.ά., 2011:170-172, Πλακίτση 2008:13, Λαμπαδαρίου 2008:279-280, Καλκάνης κ.ά. 1997:211).

2.4 Η Μαθησιακή Εμπειρία στο Μουσειακό

Περιβάλλον

Στα πλαίσια του εκδημοκρατισμού των μουσείων εγκαταλείπεται η θεωρία του μουσείου κατόχου της μοναδικής αλήθειας και κυριαρχεί η ανάγκη για πολλαπλές ερμηνείες της πραγματικότητας (Νικονάνου 2010:56). Τα σύγχρονα μουσεία ενδιαφέρονται για την αύξηση της επισκεψιμότητάς τους, προσπάθεια η οποία κατά κύριο λόγο στηρίζεται στην εφαρμογή των θεωριών μάθησης και επικοινωνίας (Καραδημητρίου&Ρούσσου 2013:293-294, Βλάχου 2001:61).

Η μάθηση είναι μια ενεργητική διαδικασία κατά την οποία το υποκείμενο καλείται να ερμηνεύσει τις εμπειρίες, να διαμορφώσει νέα νοήματα και να κατανοήσει τον κόσμο (Hein 2012:478). Οι προϋπάρχουσες γνώσεις, οι αξίες και ο συσχετισμός τους με τα νέα δεδομένα και τις πληροφορίες, η καλλιέργεια δεξιοτήτων -ιδεών, η ενίσχυση της κριτικής σκέψης αποτελούν δεδομένα που διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία παραγωγής της νέας γνώσης (Μούλιου 2005:11). Η μάθηση είναι μια χρόνια διαδικασία, άρρηκτα συνδεδεμένη με τη συμπεριφορά του ατόμου και τις αλλαγές που παρατηρούνται σε αυτή, τις ικανότητές του, τις ιδιαιτερότητές του, το πολιτιστικό του επίπεδο, τις προσωπικές του επιλογές –ενδιαφέροντα και το μαθησιακό του περιβάλλον (Black 2009:161-162, Gagné 1985).

Τα μουσεία αποτελούν χώρο γνωστικής ανάπτυξης και προώθησης της εκπαίδευσης και της μάθησης που απευθύνονται σε όλους ανεξαιρέτως και παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις σε σχέση με τα τυπικά σχολικά περιβάλλοντα μάθησης (Φιλιππουπολίτη 2015:28, Νάκου 2001:135). Το μουσείο εστιάζει στους επισκέπτες του και σε μεθόδους με ψυχαγωγικές προεκτάσεις που θα καταστήσουν εφικτή την προσέγγιση της μάθησης (Hein 2012:481-482, Φιλιππουπολίτη 2015:28, Καραδημητρίου&Ρούσσου 2013:294). Η μουσειακή (μη τυπική) μάθηση προσεγγίζεται με τη βοήθεια του πληροφοριακού υλικού, της δραματοποίησης, των ξεναγήσεων, των εργαστηρίων, των μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων κ.ά. (Τζιαφέρη 2005:38-40).

Μια από τις κυριότερες εκπαιδευτικές συνιστώσες των μουσείων είναι τα αντικείμενά τους. Τα μουσειακά αντικείμενα προσελκύουν το ενδιαφέρον και την περιέργεια των επισκεπτών ανεξαρτήτου ηλικίας, μορφωτικού επιπέδου και πολιτιστικού υποβάθρου, εντείνοντας το ενδιαφέρον για μάθηση (Νάκου 2001:37-38, 66).

2.5 Οι Θεωρίες της Μουσειακής Εκπαίδευσης

Η εξέλιξη της επιστήμης της μουσειοπαιδαγωγικής και η ανάπτυξη διάφορων παιδαγωγικών και εκπαιδευτικών θεωριών συνεισφέρουν στην οργάνωση της εκπαιδευτικής λειτουργίας των σύγχρονων μουσειακών ιδρυμάτων (Φιλιππουπολίτη 2015:28). Οι εκπαιδευτικές θεωρίες διακρίνονται σε δύο τομείς, στις θεωρίες μάθησης και στις θεωρίες γνώσης βάση των οποίων διαμορφώνονται τα εκπαιδευτικά

προγράμματα και η εκπαιδευτική πολιτική των μουσείων (Hooper-Greenhill 1999:47, Φιλιππουπολίτη 2015:29).

Οι θεωρίες μάθησης χωρίζονται στις παθητικές που αντιμετωπίζουν το κοινό ως παθητικές οντότητες που αφομοιώνουν αισθητηριακά ερεθίσματα και στις ενεργητικές όπου τα άτομα αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον και τα ερεθίσματά του κατακτώντας τη γνώση, η οποία επιδρά στις πρότερες εμπειρίες τους (Hein 2012:478, Φιλιππουπολίτη 2015:30). Οι εκπαιδευτικές θεωρίες διακρίνονται σε τέσσερις βασικές κατηγορίες (Hein 2012:479):

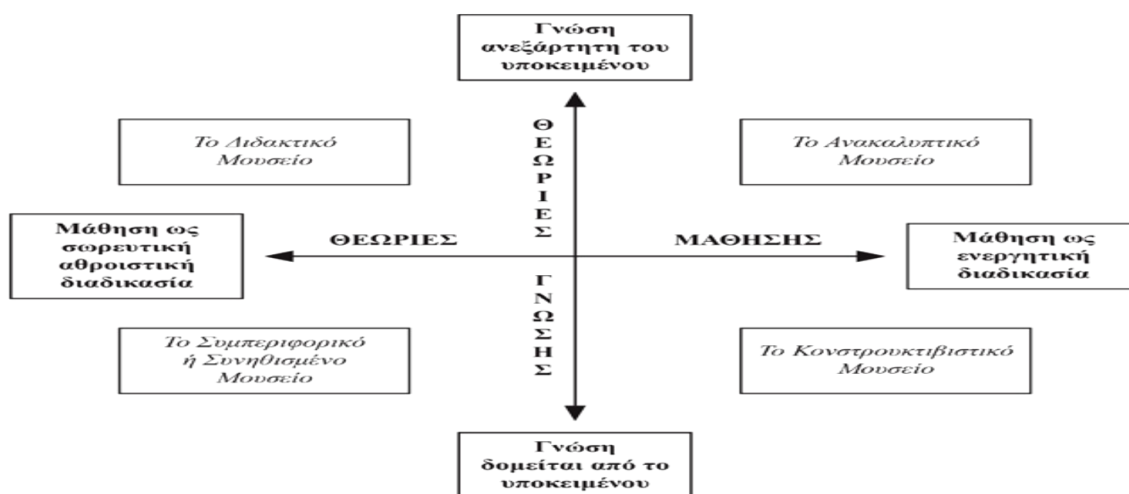
Η εκπαιδευτική θεωρία του Διδακτισμού (didacticism) υποστηρίζει ότι η μάθηση είναι μια διαδικασία παθητικής πρόσληψης γνώσεων που δεν προωθεί τις εναλλακτικές προσεγγίσεις τους. Αυτή η θεωρία στηρίζεται στις δασκαλοκεντρικές διδακτικές μεθοδολογίες και στις παραδοσιακού τύπου διαλέξεις, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι δυνατότητες του μαθητικού κοινού (Νάκου 2001:189-190, Φιλιππουπολίτη 2015:31, Hein 1998:25). Η θεωρία του διδακτισμού βρίσκει πεδίο εφαρμογής και στις μουσειακές εκθέσεις, με τους επιμελητές να αντιμετωπίζουν το κοινό των μουσείων ως ομοιογενές και το υποστηρικτικό υλικό των εκθεμάτων να περιορίζεται σε λεζάντες και πινακίδες (Black 2009:166-167). Η μουσειακή ξενάγηση με σημείο αναφοράς τη θεωρία του διδακτισμού δεν εμπεριέχει το στοιχείο της διαδραστικότητας, ενώ στηρίζεται στις γνώσεις του ξεναγού και ολοκληρώνεται μετά την περιήγηση των επισκεπτών σε ολόκληρο το μουσειακό χώρο (Φιλιππουπολίτη 2015:32)

Η θεωρία του Συμπεριφορισμού (behaviourism) αναγνωρίζει ότι στην προσέγγιση της γνώσης ενυπάρχουν πολλαπλές ερμηνείες που κατακτώνται μόνο μέσω της διδασκαλίας (Νάκου 2001:190, Φιλιππουπολίτη 2015:32). Υποστηρίζει ότι τα ερεθίσματα που παρέχονται μέσω της διδασκαλίας προκαλούν αντίστοιχες αντιδράσεις από τους εκπαιδευόμενους και για να ενισχυθεί η σχέση του ερεθίσματος -αντίδρασης θεωρείται αναγκαία η επιβράβευση (Νάκου 2001:190). Στο μουσειακό χώρο οι δραστηριότητες που συνδέονται με τη θεωρία του συμπεριφορισμού προσεγγίζουν τις εκθέσεις σαν μια πειθαρχημένη εκπαιδευτική διαδικασία, παγιώνοντας την απόσταση ανάμεσα στο κοινό, το χώρο και τα εκθέματα (Hein 2012:479-480).

Η θεωρία της Ανακάλυψης (discovery) συμφωνεί με την αρχή της αντικειμενικής γνώσης, υποστηρίζει την ενεργητική διαδικασία της μάθησης και προκαλεί την περιέργεια των υποκειμένων (Black 2009:177). Οι εκπαιδευτικές μέθοδοι που

βασίζονται σε αυτήν τη θεωρία οδηγούν τα παιδιά μέσω διάφορων δραστηριοτήτων και ασκήσεων στην ανακάλυψη της προκαθορισμένης αντικειμενικής γνώσης – αλήθειας (Νάκου 2001:190). Σε ένα μουσείο που ακολουθεί την ανακαλυπτική θεωρία οι επισκέπτες ενθαρρύνονται να εξερευνήσουν τα εκθέματα μέσα από το συνοδευτικό διδακτικό τους υλικό και τα μουσειοεκπαιδευτικά τους προγράμματα προωθούν τις διαδραστικές και εξερευνητικές δραστηριότητες (Hein 1998:33). Κύριο πεδίο εφαρμογής της ανακαλυπτικής θεωρίας είναι τα μουσεία Φυσικής Ιστορίας -Επιστημών όπου μέσω των διαδραστικών εκθεμάτων, της απτικής (hands-on exhibit) και της νοητικής (minds-on) επαφής τους με αυτά προωθείται η ενεργητική προσέγγιση της γνώσης (Φιλιππουπολίτη 2015:34, Black 2009:177).

Η θεωρία του Εποικοδομητισμού (constructivism) είναι εκ διαμέτρου αντίθετη με τις προαναφερθείσες θεωρίες, χαρακτηρίζοντας ανέφικτη την αντικειμενική γνώση μιας μονοδιάστατης πραγματικότητας ενώ προωθεί τις πολλαπλές της αναγνώσεις (Νάκου 2001:190-191). Η μουσειακή μάθηση σύμφωνα με τον κονστρουκτιβισμό είναι μια διαδικασία ενεργητική όπου οι μαθητευόμενοι δημιουργούν νέες γνώσεις σε συνάρτηση με τις προηγούμενες γνώσεις τους, το φυσικό, το κοινωνικό και το πολιτισμικό τους περιβάλλον (Φιλιππουπολίτη 2015:34, Black 2009:178, Hein 1998:34). Για το δομισμό οι εκπαιδευτικοί διαδραματίζουν συμπληρωματικό ρόλο και εστιάζουν στις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες των μαθητών (Πλακίτση 2008:71, Νάκου 2001:191, Φιλιππουπολίτη 2015:35). Η εφαρμογή του εποικοδομητισμού στο μουσειακό χώρο και στα εκπαιδευτικά του προγράμματα επιτρέπει την προσωπική ερμηνεία και προσέγγιση των εκθεμάτων ανάλογα με τις εμπειρίες και την κουλτούρα των επισκεπτών (Hein 2012:480-481).

Εικ.4: Οι τύποι των μουσείων σε σχέση με τις εκπαιδευτικές θεωρίες που υιοθετούν (Hein 2012:479, Φιλιππουπολίτη 2015:31)

Οι θεωρίες της μουσειακής εκπαίδευσης διαθέτουν διαφορετικά χαρακτηριστικά, ωστόσο ο στόχος για τη βελτίωση των σχέσεων ανάμεσα στα μουσεία και το κοινό, αποτελεί κοινό τόπο.

2.6 Το Κοινό της Προσχολικής Ηλικίας και η Σχέση του με το Θεσμό του Μουσείου και τις Φυσικές επιστήμες

Οι στόχοι που διαπνέουν τις μουσειακές επισκέψεις είναι η γνωστική και αισθητική ανάπτυξη, η προώθηση της δημιουργικότητας και η πρόκληση του ενδιαφέροντος των παιδιών γύρω από το χώρο και τα εκθέματα. Επίσης οι δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στα μουσεία διευκολύνουν τη διαμόρφωση γνώσεων, κριτικής σκέψης και τη νοητική ανάπτυξη (Νάκου 2001:237). Η θεωρία σχετικά με τη πνευματική ανάπτυξη των νηπίων και το ρόλο που διαδραματίζει για τη μελλοντική διαμόρφωσή τους, προέβαλε ως επιτακτική την ανάγκη συμπερίληψης της προσχολικής ηλικίας στα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία συμβάλλουν στην εντατικοποίηση της μάθησης (Κουστουβάνου 1990:23).

Οι εμπειρίες από μια μουσειακή επίσκεψη σε συνδυασμό με τις εντυπώσεις που αποκομίσθηκαν από τα εκπαιδευτικά προγράμματα δημιουργούν στα παιδιά και ειδικότερα σε όσα ανήκουν στην προσχολικής ηλικία την επιθυμία να επιστρέψουν στο χώρο. Η ενεργητική συμμετοχή στα προγράμματα, η ικανοποίηση της περιέργειάς και των προσδοκιών τους, ο σεβασμός στις ιδιαιτερότητες και στην προσωπικότητα και η βίωση μιας διασκεδαστικής εμπειρίας, δημιουργεί τις βάσεις για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των παιδιών (Δαλακούρα 2008:32, Βισκαδουράκη&Παζαρλίδου 2010:273-274, Βλάχου 2001:61).

Το στοιχείο που καθορίζει και προσδιορίζει τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας είναι τα προσωπικά τους βιώματα και οι προσλαμβάνουσες κάτω από το πρίσμα των οποίων υπεισέρχονται στην μουσειακή εμπειρία. Κίνητρο για την ενεργή συμμετοχή των νηπίων στις μουσειακές δραστηριότητες αποτελεί η καλλιέργεια ενός αισθήματος οικειότητας με τον περιβάλλοντα χώρο μέσω του διαλόγου με το μουσειοπαιδαγωγό ή το δάσκαλο (Δαλακούρα 2008:32).

Τα νήπια προσεγγίζουν και ερμηνεύουν τις φυσικές επιστήμες και το φυσικό κόσμο σύμφωνα με τις καθημερινές τους προσλαμβάνουσες και τις αισθήσεις τους (Πλακίτση 2008:17, Frède κ.ά 2011:432-438, Χρηστίδου 2008:9). Κατά τη διδασκαλία των φυσικών επιστημών γίνεται προσπάθεια για την τροποποίηση αυτών των αντιλήψεων έτσι ώστε να προσιδιάζουν στις επιστημονικές. Για την επίτευξη αυτού του στόχου επιστρατεύονται δραστηριότητες εξερεύνησης και παιχνίδια (Καρασαββίδης 2008:86, Κουτσουβάνου κ.ά. 2011:176). Η μύηση των παιδιών στον κόσμο των φυσικών επιστημών αποτελεί έναυσμα για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους και της επιστημονικής τους σκέψης (Χρηστίδου 2008:10-11). Τροχοπέδη για την εξοικείωση των παιδιών με τις φυσικές επιστήμες αποτελεί η ανασφάλεια με την οποία προσεγγίζουν το αντικείμενο αυτό οι εκπαιδευτικοί και η ελλιπής τους επιμόρφωση (Μπαγάκης κ.ά 2006:4-6).

Τα μουσεία φυσικής ιστορίας είναι ένας χώρος που παρέχει στα μικρά παιδιά την ευκαιρία να προσεγγίσουν τις επιστημονικές ιδέες και τις έννοιες σε συνδυασμό με ενεργητικές δραστηριότητες που διαφέρουν από αυτές της σχολικής τυπικής εκπαίδευσης (Φιλιππουπολίτη 2013:256-259, Πλακίτση 2008:239). Τα νήπια προβληματίζονται με το περιεχόμενο τα μουσειακών συλλογών και την επιστήμη και προσπαθούν να τα αποκωδικοποιήσουν βάση των νοητικών συνδέσεων που πραγματοποιούν με τις πρότερες γνώσεις και την καθημερινότητά τους (Λαμπαδαρίου 2008:280). Τα μουσεία φυσικών επιστημών αποτελούν κατάλληλα περιβάλλοντα για τη διάδοση της επιστημονικής γνώσης και για το μετασχηματισμό της σε σχολική γνώση (Κολιόπουλος 2010:66-67). Η θετική στάση των παιδιών απέναντι σε αυτά τα μουσεία συσχετίζεται με τη διοργάνωση προγραμμάτων που περιλαμβάνουν τη χρήση hands-on δραστηριοτήτων τα οποία συνδυάζουν την παρατήρηση και την ανάλυση δεδομένων, μετατρέποντας τη μάθηση σε μια ψυχαγωγική διαδικασία και διατηρώντας αμείωτο το ενδιαφέρον τους (Πλακίτση 2008:14, Φιλιππουπολίτη 2013:262).

Κεφάλαιο 3

Μουσείοεκπαιδευτικά προγράμματα

“Ο υλικός πολιτισμός είναι το τμήμα εκείνο του ανθρώπινου φυσικού περιβάλλοντος που σκόπιμα διαμορφώνεται από τον ίδιο, σύμφωνα μ' ένα πολιτισμικά υπαγορευμένο σχέδιο”
(Pearce, 2002)

3.1 Τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα των Μουσείων

Στη σύγχρονη εποχή ο ρόλος των μουσείων έχει διευρυνθεί, αποκτώντας εκπαιδευτικές προεκτάσεις και συνάμα έχει παγιωθεί η πεποίθηση πως σκοπός τους δεν είναι η απλή παράθεση των εκθεμάτων τους αλλά η βίωση μιας ολοκληρωμένης εμπειρίας από τον επισκέπτη η οποία συνδυάζει την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία (Χορταρέα 2002:184). Απότοκος της αναθεωρημένης πολιτικής των μουσειακών ιδρυμάτων ήταν η προσπάθεια συνεργασίας τους με το θεσμό του σχολείου (Νικονάνου 2015:96). Στα πλαίσια αυτής συνεργασίας αλλά και της προσπάθειας των μουσείων να διευρύνουν το κοινό τους σχεδιάζουν και υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα (Τζιαφέρη 2005:9, Δάλκος 2000:18, Κύρδη 2010:349).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα απευθύνονται σε ομάδες που πραγματοποιούν οργανωμένη επίσκεψη στο μουσειακό χώρο και αποτελούνται από άτομα ταυτόσημης ηλικίας που δεν ξεπερνούν τα 30 σε σύνολο (Ναλπάντης 2004:6, Τζιαφέρη 2005:45, Παϊζής 2010:377, Χατζιδάκη 2015:465). Τα προγράμματα των μουσείων αποτελούν το κυρίαρχο επικοινωνιακό τους μέσο σε σχέση με το σχολικό κοινό. Λειτουργούν ως οργανωμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες με καθορισμένους στόχους (Νικονάνου 2010:132), οι οποίες σχεδιάζονται με βασικό γνώμονα τις δυνατότητες του χώρου και των συλλογών, τα αναλυτικά προγράμματα μάθησης, το ηλικιακό επίπεδο, τις ιδιαιτερότητες και τις προσδοκίες των επισκεπτών (Νικονάνου 2010:132, Χορταρέα 2002:179, Νάκου 2001:229, Ντολιοπούλου 2006:177, Γκιρτζή κ.ά. 2012:22-23). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα απευθύνονται κυρίως σε σχολικές ομάδες, προωθούν τις

ενεργητικές μαθησιακές μεθόδους (Τζιαφέρη 2005:44, Νικονάνου 2015:90) μέσω της διαδραστικότητας και του βιωματικού χαρακτήρα των δραστηριοτήτων τους και συνήθως συνοδεύονται από ποικίλο εκπαιδευτικό υλικό που υποβοηθά τη εκπαιδευτική διαδικασία (Νικονάνου 2010:133134, Γερμανός 2010:287).

Τα μουσεία διαθέτουν ειδικά Τμήματα Εκπαίδευσης τα οποία είναι επιφορτισμένα με το σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Νικονάνου 2015:96) αποσκοπώντας στη μετουσίωση της μουσειακής επίσκεψης από μια «απόδραση» από τα στεγανά της σχολικής αίθουσας σε μια γόνιμη και ψυχαγωγική εκπαιδευτική περιπλάνηση. Στόχο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων αποτελεί η δημιουργία ενός κλίματος εξοικείωσης των παιδιών μουσειακό περιβάλλον, η προσέλκυση του ενδιαφέροντός τους για τα εκθέματα που απαρτίζουν τις συλλογές, η μάθηση, η ψυχαγωγία αλλά και η καλλιέργεια των δεξιοτήτων τους (Νάκου 2001:219-220, Ναλπάντης 2004:6-7, Κοντογιάννη 1996:19-22). Κύριο μέλημα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων δεν είναι η γνωριμία των μαθητών με το σύνολο των μουσειακών αντικειμένων αλλά η επαφή τους με επιλεγμένα εκθέματα τα οποία θα έχουν την ευκαιρία να τα επεξεργαστούν ενδελεχώς, να εκφράσουν τις προσωπικές τους απορίες – γνώμες και να εμπλακούν σε μια εποικοδομητική συζήτηση γύρω από αυτά (Νάκου 2001:229, Νικονάνου 2015:96, Τζιαφέρη 2005:45, Γκιρτζή κ.ά. 2012:23). Τα μουσεία μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων αξιοποιούν τις προηγούμενες εμπειρίες των μικρών επισκεπτών και επιδιώκουν να συνδέσουν τις νέες γνώσεις που θα αποκομίσουν με τη σχολική ύλη και τις ανάλογες πτυχές της καθημερινότητάς τους. Επίσης κυρίαρχος στόχος τους είναι η αποφυγή της ψυχικής, νοητικής και σωματικής εξάντλησης των παιδιών και για αυτό το λόγο έχουν συγκεκριμένη θεματολογία, δομή, και διάρκεια (Ναλπάντης 2004:6-7).

Η υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στους μουσειακούς χώρους, η οποία προϋποθέτει την ενεργή εμπλοκή των παιδιών, αποτελεί το μέσο ανάπτυξης της δημιουργικότητας, της φαντασίας, της κριτικής σκέψης, της λήψης πρωτοβουλιών και συνάμα της κοινωνικοποίησής τους (Ντολιοπούλου 2006:177-179, Τζιαφέρη 2005:44). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα δεν αποβλέπουν σε μια στείρα μετάγγιση και επιβολή της γνώσης, αλλά μέσω της αισθητηριακής εμπλοκής – αφύπνισης και των συμμετοχικών βιωματικών διεργασιών οδηγούν τα παιδιά στην κατάκτησή της (Νάκου 2001:230, Νικονάνου 2010:132). Τα παιδιά ενθαρρύνονται στα πλαίσια των προγραμμάτων αυτών να ανακαλύψουν τις πληροφορίες των μουσειακών εκθεμάτων

και τη μαγεία του χώρου, χρησιμοποιώντας τις αισθήσεις, τη νοημοσύνη, τη φαντασία τους και τη βοήθεια των εμπυχωτών ή των εκπαιδευτικών. Απότοκος αυτών των διεργασιών είναι η μετατροπή του μουσειακού χώρου από μια σκοτεινή αχαρτογράφητη περιοχή, σε ένα ζωντανό χώρο γεμάτο προκλήσεις που καλεί τους μικρούς επισκέπτες να τον ανακαλύψουν. Η συμμετοχή τους σε αυτές τις ψυχαγωγικές - εκπαιδευτικές δραστηριότητες τους αφήνει θετική επίγευση και τους μετατρέπει σε μελλοντικούς υποστηρικτές του θεσμού (Χορταρέα 2002:188).

Στην Ελλάδα εξαιτίας των ιστορικών συγκυριών οι πρώτες προσπάθειες για την ανάπτυξη οργανωμένων μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων άρχισαν με καθυστέρηση, σχετικά με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές και Αμερικανικές χώρες (Χορταρέα 2002:185). Τα πρώτα ελληνικά μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικά τμήματα σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν το 1978 από το Μουσείο Μπενάκη (Νικονάνου 2010:63, Χορταρέα 2002:186, Τζιαφέρη 2005:47, Ντολιοπούλου 2006:178). Σταθμός στην εξέλιξη της μουσειοπαιδαγωγικής επιστήμης ήταν η δημιουργία του ελληνικού παραρτήματος του ICOM το 1983 (Χατζηνικολάου 2008:189-194, Νικονάνου 2010:65, Τζιαφέρη 2005:48) και το 1985 η συμμετοχή του ΥΠ.ΠΟ στην οργάνωση και στη δημιουργία μουσειοεκπαιδευτικών δραστηριοτήτων στοχεύοντας στην αξιοποίηση του πολιτιστικού πλούτου της χώρας (Χορταρέα 2002:186, Νικονάνου 2010:63). Χαρακτηριστική ήταν η συμβολή του Προγράμματος «ΜΕΛΙΝΑ: Εκπαίδευση και Πολιτισμός» τα έτη 1995-2001 στην εξέλιξη των μουσειακών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (Παϊζης 2010:375-376, Χατζηνικολάου 2010:122). Το πρόγραμμα αυτό αποτέλεσε το έναυσμα για τον επαναπροσδιορισμό των σχολικών επισκέψεων στους μουσειακούς χώρους, όπου τα σχολικά τμήματα από απλούς παρατηρητές μιας ξενάγησης μεταβλήθηκαν σε ενεργούς αναζητητές της γνώσης, μέσω των βιωματικών εμπειριών, της ανάπτυξης των διαπροσωπικών σχέσεων, της ψυχαγωγίας και της έκφρασης σε καλλιτεχνικό επίπεδο. Σύμφωνα με το Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ οι μαθητές έπρεπε να προετοιμαστούν για την επικείμενη μουσειακή επίσκεψη, να ασχοληθούν με τη βοήθεια συγκεκριμένων δραστηριοτήτων με το επιλεγμένο θέμα και να επαναπροσεγγίσουν το θέμα στη σχολική τάξη εμπεδώνοντας τις νεοαποκτηθείσες γνώσεις -εμπειρίες (Παϊζης 2002:239-243, Νικονάνου 2010:70-71, Χορταρέα 2002:187-188, Γκιρτζή κ.ά. 2012:9).

3.2 Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι για την Επικοινωνία και την Εκπαίδευση στον Μουσειακό Χώρο

Για να επιτευχθεί η νοητική και συναισθηματική προσέγγιση των μουσειακών εκθεμάτων από τους επισκέπτες, ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός των μουσείων συμπεριλαμβάνει τη διεξαγωγή δραστηριοτήτων με παιδαγωγικές προεκτάσεις οι οποίες πραγματοποιούνται κάτω από τις οδηγίες και την επίβλεψη εξειδικευμένου προσωπικού (Νικονάνου 2010:97, Νικονάνου 2015:51). Οι δραστηριότητες αυτές γνώστες με τον όρο εκπαιδευτικά προγράμματα ακολουθούν τις προσταγές της σύγχρονης μουσειοπαιδαγωγικής. Ο εκπαιδευτικός τους σχεδιασμός συμπεριλαμβάνει στόχους, διάφορα μέσα επικοινωνίας, συγκεκριμένη θεματολογία και διαστρωμάτωση που είναι άμεσα συνυφασμένα με την ηλικία, τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις της ομάδας του κοινού. (Νικονάνου 2015:51-53).

Η βασική στόχευση των δραστηριοτήτων των εκπαιδευτικών μουσειακών προγραμμάτων αφορά την προώθηση των σχέσεων ανάμεσα στα εκθέματα, τον επισκέπτη, το μουσείο και την επιστήμη, μέσω της διαδραστικής τους αλληλεπίδρασης (Νικονάνου 2010:98, Νικονάνου 2015:52). Επίσης επαναπροσδιορίζουν το ρόλο του μουσείου ως μέσο απόκτησης γνώσεων, προσδίδοντάς του νέες προεκτάσεις σε επίπεδο ψυχαγωγίας, δημιουργικότητας, έμπνευσης και προσωπικής έκφρασης, γεγονότα που οδηγούν σταδιακά στην κοινωνική νοητική ανάπτυξη και δραστηριοποίηση (Νικονάνου 2015:51). Το κοινό στο οποίο απευθύνονται κατά κύριο λόγο αποτελείται από ομάδες που πραγματοποιούν οργανωμένες επισκέψεις, όπως τα σχολικά τμήματα.

Η ανάπτυξη διαφορετικών μεθόδων για την προώθηση της επικοινωνίας και της μάθησης στο χώρο του μουσείου έγκειται στην αναγνώριση των ιδιαιτεροτήτων που υπάρχουν ανάμεσα στους επισκέπτες.

Η μέθοδος της αφήγησης της οποίας η πιο γνωστή εφαρμογή είναι η ξενάγηση. Στην ξενάγηση κατευθυντήριο ρόλο έχει ο ξεναγός, ενώ οι επισκέπτες κατέχουν ένα παθητικό ρόλο με περιορισμένες δυνατότητες τόσο για τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση όσο και με τον ίδιο τον ξεναγό (Νικονάνου 2010:98, Νικονάνου 2015:54). Ο ξεναγός είναι επιφορτισμένος με την αποστολή της μεταφοράς των γνώσεών του σχετικά με τα εκθέματα στους επισκέπτες και η επιτυχία της διαδικασίας αυτής εξαρτάται από τα

προσωπικά ενδιαφέροντα της ομάδας των επισκεπτών, τη συνάφειά τους με το πρόγραμμα ξενάγησης, αλλά και από τις ικανότητες επικοινωνίας του ξεναγού Νικονάνου 2015 53-54, Νικονάνου 2010:98-99). Η μέθοδος της αφήγησης συναντάται και σε άλλες παιδαγωγικές δραστηριότητες των μουσείων όπως η διήγηση ιστοριών (π.χ η ανάγνωση παραμυθιών) και αποτελεί συνήθως μέρος ενός μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος που ως επί το πλείστον εφαρμόζεται σε μικρές ηλικιακές ομάδες (Νικονάνου 2010:99, Νικονάνου 2015:55-56). Η επίδειξη των ειδικών αποτελεί μια ακόμη δραστηριότητα που ακολουθεί τη μέθοδο της αφήγησης. Απαραίτητη θεωρείται για την υλοποίηση αυτών των δραστηριοτήτων η ύπαρξη εργαστηριακών χώρων εξοπλισμένων με τις ανάλογες τεχνολογικές υποδομές και εξειδικευμένου προσωπικού έτσι ώστε να υλοποιηθούν οι εκάστοτε πειραματικές διαδικασίες (π.χ πειράματα φυσικής, κατασκευές ψηφιδωτών) (Νικονάνου 2010:99-100, Νικονάνου 2015:64).

Η μέθοδος της κατευθυνόμενης συζήτησης -η μαιευτική μέθοδος έχοντας ως επίκεντρο και αφορμή τα μουσειακά αντικείμενα και το εποπτικό υλικό που τα πλαισιώνει εστιάζει στην δημιουργία διαύλων επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους επισκέπτες και στους υπεύθυνους διεξαγωγής των προγραμμάτων (Νικονάνου 2010:100). Οι υπεύθυνοι των προγραμμάτων ωθούν τους επισκέπτες παρατηρώντας τα αντικείμενα της έκθεσης να διατυπώσουν τις προσωπικές τους απόψεις και απορίες, να εκφράσουν τα συναισθήματα που τους προκαλεί η θέαση των μουσειακών αντικειμένων, να αναπτύξουν την δική τους ερμηνευτική προσέγγιση και να τη συζητήσουν μεταξύ τους (Τζιαφέρη 2005:81). Οι υπεύθυνοι ως συνδεδειγμένοι κριτικοί εκθεμάτων και επισκεπτών, δεν στοχεύουν στη στείρα μεταφορά των γνώσεών τους αλλά ενθαρρύνουν την ενεργητική ανακάλυψη της γνώσης μέσω της εκμετάλλευσης της δυναμικής των μουσειακών αντικειμένων (Νικονάνου 2010:101, Νικονάνου 2015:57). Οι δραστηριότητες που υλοποιούνται κατά τη μαιευτική μέθοδο ονομάζονται συζητήσεις ή εκπαιδευτικές ξεναγήσεις και πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της εισαγωγικής διαδικασίας των μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Νικονάνου 2010:101).

Η μέθοδος της δραματοποίησης δύναται να λειτουργήσει επικουρικά στην αφηγηματική μέθοδο. Στις δραματοποιήσεις που λαμβάνουν χώρα κατά τις ξεναγήσεις και τις διηγήσεις ιστοριών οι υπεύθυνοι διεξαγωγής μεταμφιέζονται, παίζοντας τους ανάλογους θεματολογικά ρόλους που έχουν άμεση συνάφεια με τον εκθεσιακό χώρο (Νικονάνου 2010:101-102). Σε αυτού του είδους τις δραματοποιήσεις η αλληλεπίδραση

των επισκεπτών είναι περιορισμένη. Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων της ανοιχτής συζήτησης υπάρχει το ενδεχόμενο να συμμετέχουν και οι επισκέπτες υποδουμένοι και οι ίδιοι ρόλους, γεγονός που αυξάνει την ενεργητική τους εμπλοκή. Στις δραματοποιήσεις που εφαρμόζονται στους μουσειακούς χώρους ανήκουν τα παιχνίδια ρόλων που απευθύνονται κατά κύριο ρόλο σε μαθητές οι οποίοι μετά από μια βραχεία προετοιμασία παρουσιάζουν ένα θεατρικό θεματολογικά συναφές με όσα έχουν επεξεργασθεί (Νικονάνου 2010:105). Μέρος της διαδικασίας αποτελεί η χρήση υλικών δραματοποίησης όπως μεταμφιεστικά εργαλεία (π.χ κοστούμια κ.ά.). Στα παιχνίδια ρόλων οι επισκέπτες αλληλεπιδρούν τόσο μεταξύ τους όσο και με τον υπεύθυνο διεξαγωγής. Σε αυτό το πλαίσιο της διάδρασης προάγεται η συναισθηματική και η διανοητική εμπλοκή των επισκεπτών όπως επίσης και η βιωματική προσέγγιση των εκθεμάτων, γεγονότα που αναβαθμίζουν τη μουσειακή εμπειρία προσδίδοντάς της ψυχαγωγικά χαρακτηριστικά. Οι δραστηριότητες που συμπεριλαμβάνουν δραματοποίηση συνήθως απευθύνονται σε οργανωμένες ομάδες που επισκέπτονται τα μουσεία, όπως οι σχολικές τάξεις. Οι υπεύθυνοι διεξαγωγής συχνά είναι εμψυχωτές, εθελοντές και μουσειοπαιδαγωγοί (Νικονάνου 2010:104-106).

Η αποκαλυπτική μέθοδος είναι εκείνη στην οποία στηρίζεται η εξερεύνηση των μουσειακών χώρων. Η μουσειακή εξερεύνηση (παιχνίδια εξερεύνησης) αποτελεί μια δραστηριότητα που εστιάζει στην αξιοποίηση του χώρου και των επικοινωνιακών του προεκτάσεων, προωθώντας τη μουσειακή μαθησιακή διαδικασία (Hein 1998:30-33). Κατά την εξερεύνηση οι μεμονωμένοι επισκέπτες κινούνται ανάλογα με τις προσωπικές τους προτιμήσεις και ενδιαφέροντα με τη βοήθεια του ειδικού συνοδευτικού υλικού, ενώ συνήθως απουσιάζουν οι υπεύθυνοι διεξαγωγής. Η μέθοδος χρησιμοποιείται και ως τμήμα των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων σε συνδυασμό με φυλλάδια εργασίας, ενώ ο υπεύθυνος διεξαγωγής φροντίζει για τη διευκόλυνση της διαδικασίας (Νικονάνου 2010:107-108, Νικονάνου 2015:65). Διάφορα μουσεία όπως τέχνης, φυσικής ιστορίας και πολιτισμού έχουν αίθουσες εξερεύνησης όπου προωθείται η ενεργοποίηση των επισκεπτών με δραστηριότητες που απαιτούν τη νοητική (minds-on) και τη φυσική τους συμμετοχή (hands-on), (Hein 1998:31). Η εξερευνητική διαδικασία εξαρτάται από την ηλικιακή ομάδα των επισκεπτών. Σε περίπτωση που η εξερεύνηση απευθύνεται σε παιδιά νηπιακής ηλικίας η διαδικασία του εντοπισμού των εκθεμάτων μπορεί να υποβοηθηθεί ή να αντικατασταθεί από εποπτικό υλικό (π.χ φωτογραφίες). Η εξερεύνηση στοχεύει να πυροδοτήσει την αυτενέργεια των επισκεπτών έτσι ώστε να ανακαλύψουν και να αλληλεπιδράσουν με τα εκθέματα και να

βιώσουν την εμπειρία του μουσείου με τις αισθήσεις τους (Νικονάνου 2010:107, Νικονάνου 2015:64-65, Τζιαφέρη 2005:79, Φιλιππουπολίτη 2013:260-262).

Η βιωματική μέθοδος προάγει τη μάθηση μέσα από την πράξη και τα μουσεία αποτελούν έναν από τους βασικούς εφαρμοστές της. Στα μουσεία η βιωματική μέθοδος συνδέεται με την μάθηση μέσω των αντικειμένων, την συναισθηματική εμπλοκή των επισκεπτών, τη νοητική τους διέγερση και την ενεργητική τους ενασχόληση με το χώρο και τα εκθέματα (Νικονάνου 2010:111, Τζιαφέρη 2005:79). Αυτή η μέθοδος αποτελεί ένα συνδυασμό πρακτικής και νοητικής δραστηριοποίησης (*hands-on, minds-on*) των επισκεπτών, γεγονός που οδηγεί σταδιακά στην κατάκτηση της γνώσης και τη δημιουργία νέων εμπειριών (Hein 1998:2, Νικονάνου 2010:112). Οι βιωματική μέθοδος πλαισιώνει συνήθως τα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα και οι εμπυχωτές κατέχουν παροτρυντικό ρόλο έτσι ώστε οι επισκέπτες να αυτενεργήσουν.

Μια από τις πιο χαρακτηριστικές βιωματικές δραστηριότητες είναι η υλική-αισθητική όπου χρησιμοποιούνται διάφορα υλικά τα οποία τα επεξεργάζονται οι επισκέπτες και μέσω της προσωπικής τους δημιουργίας επιτυγχάνονται οι μαθησιακοί στόχοι (Νικονάνου 2010:112-113). Αυτές οι βιωματικές δραστηριότητες που ακολουθούν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, περιλαμβάνουν τη ζωγραφική, το ράψιμο, τις χειροτεχνίες, τις κατασκευές μέσω των οποίων η δημιουργική δραστηριοποίηση οδηγεί στη δημιουργική μάθηση (Νικονάνου 2015:67-68). Οι χώροι που φιλοξενούν ανάλογες δράσεις είναι ειδικά διαμορφωμένοι και έχουν τη μορφή εργαστηρίων (Φιλιππουπολίτη 2013:260). Μια ακόμη βιωματική δραστηριότητα είναι το παιχνίδι το οποίο έχει κατεξοχήν ψυχαγωγική διάσταση και αφορά κυρίως τα παιχνίδια ρόλων και γνώσεων. Τα παιχνίδια αυτά έχουν βιωματικό και διαδραστικό χαρακτήρα και στοχεύουν στη εμπέδωση των γνώσεων που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος (Νικονάνου 2010:113-114). Βιωματική δραστηριότητα θεωρείται και η μέθοδος *project* η οποία λειτουργεί επικουρικά στη σύνδεση της θεωρίας με την πράξη προωθώντας την ομαδικότητα και την ενεργητικότητα των επισκεπτών (Νικονάνου 2010:115-116). Η δραστηριότητα αυτή περιλαμβάνει τρεις φάσεις την αναζήτηση και επιλογή του σχεδίου δράσης, την υλοποίηση του έργου μέσω της έρευνας των επισκεπτών και την συγκέντρωση του υλικού που ακολουθείται από την ανακοίνωση των ερευνητικών αποτελεσμάτων. Η λογική της μεθόδου *project* στηρίζεται στην συνεργασία με τους επισκέπτες οι οποίοι σε συνδυασμό με την ανάλογη διεπιστημονική βοήθεια επιτελούν ερευνητικό και ερμηνευτικό ρόλο (Νικονάνου 2010:116). Οι

δραστηριότητες αυτές προσδοκούν να οδηγήσουν τα παιδιά στον κόσμο της γνώσης έχοντας ως σημείο αναφοράς τους τα προηγούμενα βιώματά τους και τη δημιουργία νέων (Χρυσ αφίδης 1994:17).

3.3 Ο Ρόλος των Εμψυχωτών στη Μουσείοεκπαιδευτική Διαδικασία

Ο εμψυχωτής, διαμεσολαβητής ή μουσειοπαιδαγωγός αναλαμβάνει να απομυθοποιήσει τα εκθέματα και τα νοήματά τους στα μάτια των παιδιών καταστρώνοντας τα εύληπτα (Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη 1999:50). Οι χρήση των συγκεκριμένων όρων προσδίδει μια εκπαιδευτική διάσταση στις λειτουργίες των προσώπων αυτών, διαφοροποιώντας τις από την παραδοσιακή ξενάγηση (Νικονάνου 2010: 118-119). Ο ρόλος των εμψυχωτών είναι καθοριστικός για την έκβαση των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων και για την επαφή που διαμορφώνεται ανάμεσα στο κοινό, τα αντικείμενα και το μουσείο (Ζαφειράκου 2000:86, Τζιαφέρη 2005:45-46). Επίσης φροντίζει για να ενεργοποιήσει την περιέργεια του κοινού ως προς τα εκθέματα και το χώρο.

Ο εμψυχωτής ως υπεύθυνος διεξαγωγής των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων, εφαρμόζει την παιδαγωγική «του ελεύθερου χρόνου» χαρακτηριστικά γνωρίσματα της οποίας είναι ο προαιρετικός της χαρακτήρας, η δυνατότητα επιλογής ανάλογα με τα προσωπικά ενδιαφέροντα, η απουσία ελέγχων και πιέσεων σχετικά με τις επιδόσεις, η ικανότητα λήψης αποφάσεων μέσω της καλλιέργειας της κριτικής σκέψης, η απόκτηση εμπειριών και ο συνδυασμός της μάθησης και της ψυχαγωγίας (Νικονάνου 2010:120-121, Σκανδάλη 2010:2). Επίσης, ο εμψυχωτής αναλαμβάνει ενεργό ρόλο στη μουσειοεκπαιδευτική διαδικασία προωθώντας την ανταλλαγή απόψεων μέσω της διεξαγωγής εποικοδομητικών συζητήσεων ανάμεσα στα παιδιά, συμβάλλοντας στην καλλιέργεια των δυνατοτήτων τους και στην προαγωγή του ομαδικού πνεύματος εργασίας (Νικονάνου 2010:121).

Η βασική προτεραιότητα του εμψυχωτή είναι τα παιδιά –οι επισκέπτες, η εποικοδομητική συνεργασία μαζί τους και η συμβολή του στη διαλεύκανση του μυστηρίου που αποπνέουν τα μουσειακά εκθέματα. Οι εμψυχωτές αποβλέπουν στην δημιουργία μιας επικοινωνιακής σχέσης ανάμεσα στους ίδιους και το κοινό και ανάμεσα στο κοινό και τα εκθέματα καθιερώνοντας το μουσείο σε ένα χώρο που προάγει τη μάθηση μέσω της ψυχαγωγίας, της διάδρασης, της αυτενέργειας, της βιωματικής

εμπειρίας, της έμπνευσης και της δημιουργικότητας (Νικονάνου 2015:52). Με αυτό τον τρόπο ευελπιστούν να αναστρέψουν την πεποίθηση που έχει αναγάγει το μουσείο σε ένα ιερό και δυσπρόσιτο περιβάλλον.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα και οι δραστηριότητες που τα πλαισιώνουν οφείλουν να προσαρμόζονται ανάλογα με το επίπεδο, το γνωστικό υπόβαθρο, τις ιδιαιτερότητες, τις ικανότητες και την ηλικιακή ομάδα των παιδιών (Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη 1999:52-53). Ο εμπυχωτής αποφεύγει το ρόλο του παρόχου ακαδημαϊκής γνώσης και περιορίζεται στην προτροπή των παιδιών προς την ενεργητική της ανακάλυψη με τη βοήθεια των αισθήσεων, του παιχνιδιού, της σκέψης και της αλληλεπίδρασης με το χώρο και τα εκθέματα (Νικονάνου 2015:57,67, Hein 1998:34). Ανάλογη είναι η συμπεριφορά του εμπυχωτή όταν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που καλείται να υλοποιήσει περιλαμβάνει τη διεξαγωγή παιχνιδιών εξερεύνησης με την παράλληλη χρήση φυλλαδίων εργασίας (Νικονάνου 2015:65).

Ο εμπυχωτής λειτουργεί διαμεσολαβητικά ανάμεσα στο σχολείο και στο μουσείο. Για να επιτελέσει το έργο του θεωρείται αναγκαίο να διαθέτει παιδαγωγικές γνώσεις, επαρκείς γνώσεις των μουσειακών εκθεμάτων που αναμένεται να ερμηνεύσει, γνώσεις ιστορίας της τέχνης, ευχάριστη και καλλιτεχνική διάθεση, μεταδοτικότητα και ξεκάθαρους εκπαιδευτικούς στόχους σε σύμπνοια με τα αναλυτικά προγράμματα μάθησης. Τα εφόδια αυτά είναι απαραίτητα ώστε ο εμπυχωτής να καταφέρει να συνδέσει τη μουσειακή γνώση με τα σχολικά εγχειρίδια, να αφουγκραστεί τις ανάγκες και τις προσδοκίες των παιδιών, να μετατρέψει το μουσείο σε ένα ελκυστικό περιβάλλον και να προκαλέσει τον καλλιτεχνικό στοχασμό και τη διάθεση των παιδιών για δημιουργικότητα (Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη 1999:51-52).

Σε αντίθεση με τους εμπυχωτές που απαρτίζουν το προσωπικό των μουσείων του εξωτερικού, που αποτελούνται κυρίως από άτομα με παιδαγωγική κατάρτιση και μουσειοπαιδαγωγικές γνώσεις, στην Ελλάδα παρατηρείται σε πολλές περιπτώσεις η κάλυψη των ανάλογων θέσεων από φοιτητές ή εθελοντές διάφορων ειδικοτήτων (Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη 1999:51).

3.4 Μουσειοσκευές, Έντυπα και Εκπαιδευτικοί Φάκελοι, τα Εργαλεία των Μουσειακών Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων

Τα μουσειακά αντικείμενα στηρίζουν τη μαθησιακή διαδικασία που λαμβάνει χώρα στα μουσεία. Για να επιτευχθεί η επικοινωνία μεταξύ των εκθεμάτων και των θεατών επιστρατεύεται η συνεργασία των εμπυχωτών και των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Οι μουσειοσκευές και οι εκπαιδευτικοί φάκελοι αποτελούν συμπληρωματικά εργαλεία της μουσειακής εκπαιδευτικής διαδικασίας τα οποία απευθύνονται κατά κύριο λόγο στους μαθητές και στους εκπαιδευτικούς που θα τους συνοδεύσουν κατά την επίσκεψή τους στο μουσειακό χώρο και έχουν ως στόχο τη προσέγγιση των νοημάτων των μουσειακών αντικειμένων (Νικονάνου 2015:203).

Τα μουσειακά εκπαιδευτικά εργαλεία αποτελούν ποικιλόμορφο υλικό το οποίο προσφέρεται για χρήση στον εσωτερικό και στον εξωτερικό μουσειακό χώρο. Παράλληλα παρέχουν τη δυνατότητα διαφορετικών προσεγγίσεων των εκθεμάτων και εμπλουτίζουν τη μουσειακή μαθησιακή διαδικασία (Νάκου 2014:102). Τα εκπαιδευτικά εργαλεία παρουσιάζουν διαφορές σχετικά με το είδος, (αφού μπορεί να έχουν έντυπη, ψηφιακή και υλική μορφή), τα σενάρια χρήσης, τη μορφή και τους στόχους που αναμένεται να εκπληρώσουν (Νικονάνου 2015:203, Νάκου 2014:102-104). Τα εκπαιδευτικά μέσα χωρίζονται ανάλογα με το χώρο που προορίζονται να χρησιμοποιηθούν στις εξής κατηγορίες: μέσα στο μουσείο, έξω από το μουσείο και μέσα-έξω από το μουσείο.

Στα εκπαιδευτικά εργαλεία εξερεύνησης που χρησιμοποιούνται μέσα στα μουσειακό χώρο ανήκουν *τα έντυπα και τα υλικά αντικείμενα* τα οποία συμβάλλουν στη δημιουργία μιας έμμεσης επικοινωνίας με το κοινό. Ως επί το πλείστον στο ελληνικό μουσειακό γίνεσθαι απαντώνται *τα έντυπα εκπαιδευτικά εργαλεία* τα οποία υποβοηθούν το κοινό στην προσπάθεια προσέγγισης των μουσειακών εκθεμάτων και είναι άμεσα συνδεδεμένα με αυτά (Νικονάνου 2015:205, Τζιαφέρη 2005:111,132). Τα εργαλεία αυτά (γνωστά και ως φυλλάδια εργασίας-δραστηριοτήτων) λειτουργούν ως υποστηρικτικό υλικό των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων προκαλώντας την αυτενέργεια του κοινού, με τον εμπυχωτή να διαδραματίζει επικουρικό ρόλο. Η χρήση τους δεν αποσκοπεί στο να κατευθύνει τους επισκέπτες, αλλά για να τους οδηγήσει στην ενεργητική ανακάλυψη του χώρου και στη διεύρυνση των γνώσεών τους (Hein

1998:31-33, Νικονάνου 2010:110, Νάκου 2014:117). Τα φυλλάδια περιέχουν δημιουργικές δράσεις (όπως ζωγραφική, κατασκευές κ.ά.), που οδηγούν στην ψυχαγωγική εξερεύνηση των μουσειακών εκθέσεων (Τσιτούρη 2010:155). Επίσης μπορούν να λειτουργήσουν και αυτόνομα ως καθοδηγητικό υλικό εξατομικευμένων μουσειακών επισκέψεων (Νικονάνου 2015:206-208).

Ο σχεδιασμός αυτών των μουσειακών εκπαιδευτικών εργαλείων εξαρτάται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα κάθε ηλικιακής ομάδας, τα ενδιαφέροντα, τις δεξιότητες, τους στόχους και την κοινωνικοπολιτισμική της προέλευση (Τζιαφέρη 2005:131, Νικονάνου 2015:208, Νάκου 2014:112). Σε περίπτωση που τα φυλλάδια απευθύνονται στη νηπιακή ηλικία θεωρείται σκόπιμη η πλαισίωσή τους με εικονογραφικό υλικό ώστε να οδηγούν τα παιδιά στη σύνδεση του με βιώματα και οικίες εικόνες από την καθημερινότητά τους (Τζιαφέρη 2005:97). Είναι γεγονός ότι η προσέγγιση αντικειμένων και εικόνων προηγείται της κατανόησης εννοιών σε αυτή την ηλικία (Κουτσοβάνου 1990:35). Στόχευσή τους αποτελεί η έκφραση της προσωπικής άποψης του κοινού σχετικά με το χώρο και τα εκθέματα, η ενεργοποίηση των δεξιοτήτων του και η αναγωγή των εκθεμάτων σε ένα ελκυστικό προϊόν (Τζιαφέρη 2005:95,132). Η γλώσσα που χρησιμοποιείται για τη συγγραφή των φυλλαδίων είναι εύληπτη και αποφεύγεται η υπερβολική χρήση επιστημονικής ορολογίας. Οι δραστηριότητες που προτείνονται μέσω των φυλλαδίων συμβάλουν στη μουσειακή μαθησιακή διαδικασία και προωθούν την ανακαλυπτική μουσειακή εκπαιδευτική θεωρία (Νικονάνου 2015:206-209).

Εκτός από το εκπαιδευτικό υλικό σε έντυπη μορφή ως εκπαιδευτικά εργαλεία χρησιμοποιούνται κάποια *υλικά αντικείμενα*, πρωτότυπα ή αντίγραφα των αυθεντικών ή αντικείμενα σύγχρονα που συνδέονται με τη θεματική της έκθεσης, τα οποία λειτουργούν ως συμπληρωματικό υλικό για την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Τα αντικείμενα αυτά σε ορισμένες περιπτώσεις περιλαμβάνονται σε σακίδια εξερεύνησης ή εκπαιδευτικούς φακέλους τα οποία συνοδεύονται από φυλλάδια δραστηριοτήτων. Όλα αυτά στοχεύουν στον εμπλουτισμό της μουσειακής βιωματικής εμπειρίας ωθώντας τους επισκέπτες σε συνδέσεις με την καθημερινότητά τους, στη διεξαγωγή επικοινωνητικών συζητήσεων και στη δημιουργία των δικών τους απόψεων. Τα υλικά αυτά αντικείμενα μπορούν να αποτελούνται από μεγεθυντικούς φακούς, μαρκαδόρους -ξυλομπογιές, χαρτί για ζωγραφική ή χαρτοκοπτικές

δημιουργίες, κοστούμια ή άλλα βοηθητικά αντικείμενα για δραστηριότητες δραματοποίησης κ.ά. (Νικονάνου 2015:211-214)

Το εκπαιδευτικό υλικό που χρησιμοποιείται έξω από τον μουσειακό χώρο είναι οι μουσειοσκευές. Αυτό το δομημένο εκπαιδευτικό υλικό προσδίδει τη δυνατότητα στο μουσείο να μεταφέρει τις εκπαιδευτικές του δραστηριότητες και έξω από τα χωρικά του όρια (Τσιτούρη 2010:155). Οι μουσειοσκευές αποτελούν βαλίτσες οι οποίες περιέχουν υλικό σχετιζόμενο με τα εκθεσιακά αντικείμενα του εκάστοτε μουσείου. Τα αντικείμενα που περιλαμβάνουν οι μουσειοσκευές είναι είτε αυθεντικά μουσειακά εκθέματα, είτε αντίγραφα τους και συνοδεύονται από εποπτικό υλικό, γραφιστική ύλη, φωτογραφίες, παιχνίδια, πρώτη ύλη για τη διεξαγωγή δραστηριοτήτων, φυλλάδια εργασίας, υλικό για την ενημέρωση των εκπαιδευτικών και οδηγίες έτσι ώστε να μπορέσουν να αξιοποιηθούν (Χατζηασλάνη 1991:11, Νικονάνου 2015:215, Δαλακούρα 2008:33). Η μουσειοσκευή αποτελεί υλικό που δανείζουν τα μουσεία σε περιοχές και σχολεία που δεν έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν διά ζώσης επίσκεψη, χωρίς να αποκλείουν τη διενέργεια μιας επίσκεψης μελλοντικά (Τζιαφέρη 2005:41). Ουσιαστικά αποτελούν ένα τρόπο για να πραγματοποιήσει το μουσείο επίσκεψη στη σχολική τάξη (Αντζουλάτου-Ρετσίλα 1991:33). Υπεύθυνοι για την αξιοποίηση της μουσειοσκευής είναι οι εκπαιδευτικοί σε συνδυασμό με τους μαθητές ή άλλα ενδιαφερόμενα πολιτιστικά κέντρα (Νικονάνου 2015:215). Γενικότερα αποτελούν όπλο για τους εκπαιδευτικούς ως συμπληρωματικό υλικό για τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες, δίνοντας τη δυνατότητα στους μαθητές τους να προσεγγίσουν τη γνώση μέσω της συναισθηματικής και της βιωματικής εμπλοκής, της ανακάλυψης, της ψυχαγωγικής δημιουργικότητας και των πειραματισμών (Τζιαφέρη 2005:40-41). Τέλος οι μουσειοσκευές μετατρέποντας σε προσιτά τα μουσειακά αντικείμενα –συλλογές των μουσείων εξυπηρετούν τους στόχους τους για τη βελτίωση της επικοινωνιακής τους πολιτικής, της εικόνας τους, το άνοιγμά τους προς το κοινό και τις ανάγκες του (Merriman 1999:46), τη διεύρυνση του εκπαιδευτικού τους έργου και του κοινού τους.

3.5 Τα Στάδια Σχεδιασμού Ενός

Μουσειοεκπαιδευτικού Προγράμματος

Τα μουσεία ακολουθώντας τις προσαγές της σύγχρονης παιδαγωγικής οργανώνουν διάφορες εκπαιδευτικές δραστηριότητες (εκπαιδευτικά προγράμματα) που

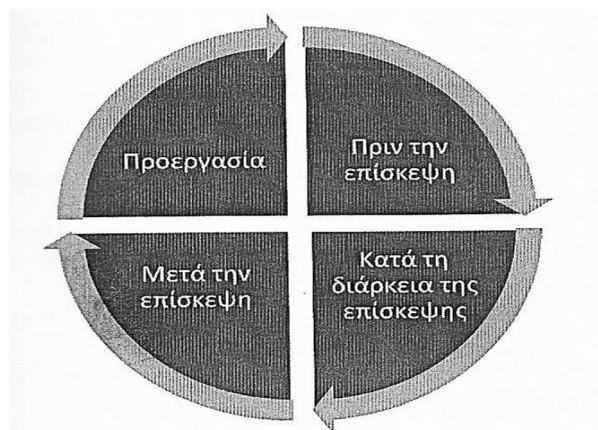
απευθύνονται σε διάφορα είδη επισκέψεων, όπως σχολικές ομάδες, άτομα τρίτης ηλικίας, μεμονωμένα άτομα, οικογένειες, ΑμεΑ κ.ά. Τα άτομα αυτά δεν αποτελούν μια ομογενοποιημένη μάζα αλλά έχουν διαφορετικές προτιμήσεις, ενδιαφέροντα και ιδιαιτερότητες. Οι μουσειοπαιδαγωγοί –εμπυχωτές που είναι υπεύθυνοι για τη δημιουργία και την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων αναλαμβάνουν διαμεσολαβητικό ρόλο προωθώντας τη βιωματική και αισθητική προσέγγιση των μουσειακών εκθεμάτων, μέσα από δομημένες διαδραστικές και βιωματικές δραστηριότητες (Ναλπάντης 2004:5-6, Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη 1999:50).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερες μαθησιακές ανάγκες των ηλικιακών ομάδων στις οποίες απευθύνονται. Τα προγράμματα αυτά είναι άμεσα συνυφασμένα με τη σχολική ύλη και επιδιώκουν να ωθήσουν τα παιδιά προς την κατάκτηση της γνώσης μέσα από δημιουργικές, ψυχαγωγικές, διαδραστικές και συνεργατικές δραστηριότητες (Ναλπάντης 2004:7, Νικονάνου 2010:132, Χορταρέα 2002:179, Δάλκος 2000:67). Επίσης διαθέτουν προκαθορισμένο θέμα και δομή, ενώ η διάρκειά τους ως επί το πλείστον δεν ξεπερνά τη μιάμιση ώρα (Τζιαφέρη 2005:45).

Ο σχεδιασμός ενός εκπαιδευτικού προγράμματος περιλαμβάνει το εισαγωγικό στάδιο της προετοιμασίας που λαμβάνει χώρα στο σχολικό χώρο και υλοποιείται από τους εκπαιδευτικούς που είναι υπεύθυνοι να ενημερώσουν τους μαθητές τους για την επίσκεψη που θα πραγματοποιήσουν (Νικονάνου 2010:133, Κολιόπουλος&Δούκα 2004:203, Κουβέλη 2000:222-223, Γκούσκου&Κολιόπουλος 2010:204-206). Ουσιαστικά οι εκπαιδευτικοί καλούνται να προετοιμάσουν τα παιδιά για το χώρο που πρόκειται να επισκεφθούν, το περιεχόμενό του, το λόγο για τον οποίο θα πραγματοποιηθεί η εν λόγω επίσκεψη και την άμεση σχέση της με το αναλυτικό πρόγραμμα μάθησης, την αξία της προσέγγισης των αυθεντικών τεκμηρίων της πολιτιστικής κληρονομιάς και τον τρόπο συμπεριφοράς που αρμόζει σε ένα μουσειακό περιβάλλον (Δάλκος 2000:82, Γκιρτζή κ.ά. 2012:24, Δαλακούρα 2008:27-28). Συνήθως σε αυτή τη φάση ακολουθούνται η μαιευτική και η αφηγηματική μεθοδολογία (Νικονάνου 2010:132).

Το δεύτερο στάδιο ενός μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος αποτελείται από την πραγματοποίηση της μουσειακής επίσκεψης (Κολιόπουλος&Δούκα 2004:204-205) η οποία διαρθρώνεται σε 4 μέρη, την ένταξη των μαθητών στο θεματολογικό και χρονολογικό πλαίσιο του προγράμματος, στην συμπλήρωση των συνοδευτικών φυλλαδίων εργασίας ή την παρατήρηση των επιλεγμένων μουσειακών εκθεμάτων,

συνεχίζεται με διάφορες εικαστικές δραστηριότητες, δραματοποιήσεις κ.ά. και ολοκληρώνεται με την αξιολόγηση του προγράμματος (Ναλπάντης 2004:7-8). Η μέθοδος που εφαρμόζεται κατά τη συγκεκριμένη φάση είναι η αφηγηματική, η αποκαλυπτική και η μαιευτική, οι οποίες αντιστοιχούν με το είδος των δραστηριοτήτων του προγράμματος (ξενάγηση, εξερεύνηση, συζήτηση), (Νικονάνου 2010:133).

Εικ.5: Χρονικές φάσεις αποτύπωσης μιας εκπαιδευτικής μουσειακής επίσκεψης (Σηφάκη 2012:50).

Το τελευταίο στάδιο περιλαμβάνει τις δραστηριότητες που θα λάβουν χώρα στην σχολική αίθουσα μετά την επίσκεψη και υπό την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού. Οι δραστηριότητες σύνθεσης περιλαμβάνουν την ανασκόπηση των πληροφοριών με στόχο την εμπέδωσή τους, τον εμπλουτισμό των γνώσεων που απέκτησαν οι μαθητές, τη διεξαγωγή εικαστικών δράσεων, τη συγγραφή εκθέσεων σχετικών με τις εμπειρίες της επίσκεψης ή κειμένων με προορισμό τη δημοσίευσή τους στη σχολική εφημερίδα (Κολιόπουλος&Δούκα 2004:206, Νικονάνου 2010:133, Δάλκος 2000:84, Γκούσκου&Κολιόπουλος 2010:207, Γκιρτζή κ.ά. 2012:25, Σηφάκη 2012:66).

Τα στάδια της προετοιμασίας και της περαιτέρω ενασχόλησης με τη θεματολογία του εκπαιδευτικού προγράμματος συνοδεύονται από το εκπαιδευτικό υλικό που προμηθεύτηκαν τα σχολεία από το μουσείο (Νικονάνου 2010:133, Κουβέλη 2000:222-223). Το υλικό αυτό αποτελείται από φωτογραφίες, ερμηνευτικό υλικό των μουσειακών εκθεμάτων και φυλλάδια εργασίας. Η διαδικασία ολοκληρώνεται με την αξιολόγηση του προγράμματος από τους εκπαιδευτικούς ή τους μαθητές (Δάλκος 2000:84-85).

3.6 Ζητήματα Σχεδιασμού Μουσείοεκπαιδευτικών Προγραμμάτων

Τα προγράμματα εμφανίζουν διαφοροποιήσεις σχετικά με τη μεθοδολογία που ακολουθούν στο στάδιο του σχεδιασμού και της υλοποίησής τους. Η στόχευση των προγραμμάτων δεν είναι η απλή μετάδοση γνώσεων αλλά η δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών που θα επιτρέψουν στους επισκέπτες –μαθητές να αποκτήσουν εμπειρίες. Τα προγράμματα σχεδιάζονται με βάση την ενίσχυση της ενεργητικότητας των επισκεπτών, την προώθηση της βιωματικής προσέγγισης των αντικειμένων των μουσειακών συλλογών, την έκφραση των προσωπικών ιδεών και την μάθηση μέσω της ψυχαγωγίας (Νικονάνου 2010:126). Θεμέλιος λίθος για το σχεδιασμό μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι ο καθορισμός του **θέματος** το οποίο ανάλογα με τις εκπαιδευτικές ανάγκες της εκάστοτε ηλικιακής και σχολικής ομάδας μπορεί να επικεντρώνεται σε μια συγκεκριμένη μουσειακή συλλογή ή εκθεσιακό χώρο του μουσείου ή σε επιλεγμένα αντικείμενα που αφορούν την προκαθορισμένη θεματική.

Το επόμενο βήμα αφορά την επιλογή **της ηλικιακής ομάδας** στην οποία προτίθεται να απευθυνθεί το εν λόγω εκπαιδευτικό πρόγραμμα και διερευνώνται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα ενδιαφέροντα και οι εκπαιδευτικοί στόχοι που καθορίζονται από τα αναλυτικά προγράμματα μάθησης (Ναλπάντης 2004:8-9, Νικονάνου 2010:127-128, Νικονάνου 2015:52). Επίσης χρήσιμο στοιχείο για τον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος αποτελεί ο αριθμός των παιδιών που πρόκειται να λάβουν μέρος. Τα κριτήρια επιλογής των ομάδων για τις οποίες σχεδιάζονται μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα καθορίζονται με βάση την πολιτική των μουσείων, τους εκπαιδευτικούς τους στόχους και με τα μέσα που διαθέτουν, όπως οι υποδομές, οι χώροι και το προσωπικό τους (Νικονάνου 2010:127). Σημαντική για τον καλύτερο δυνατό σχεδιασμό του προγράμματος θεωρείται η άμεση συνεργασία των εκπαιδευτικών τμημάτων των μουσείων με τους εκπαιδευτικούς. Επίσης καθορίζονται **οι στόχοι** που αναμένονται να εκπληρωθούν από την υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος. Οι στόχοι που τίθενται εστιάζουν στην ηλικιακή ομάδα των μαθητών που απευθύνεται το πρόγραμμα και στη θεματολογία που επιλέχθηκε κατά το αρχικό στάδιο (Ναλπάντης 2004:9). Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι συνδεδεμένο με τα επιλεγμένα εκθέματα. Σημαντική θεωρείται η αναζήτηση, η συγκέντρωση και η επεξεργασία της βιβλιογραφίας που απαιτείται ώστε να προσεγγισθεί με τον κατάλληλο τρόπο η

θεματολογία του εκπαιδευτικού προγράμματος προσαρμοσμένη στις ανάγκες του κοινού για το οποίο προορίζεται (Ναλπάντης 2004:9).

Ακολουθως διαμορφώνεται **η δομή** του προγράμματος και οι μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι που θα ακολουθηθούν ώστε να επιτευχθούν οι μαθησιακοί στόχοι και η καλύτερη δυνατή επικοινωνία των παιδιών με το μουσειακό χώρο. Οι εμπυχωτές που λειτουργούν επικουρικά φροντίζουν ώστε να κατευθύνουν διακριτικά τα παιδιά προς τη γνώση, παροτρύνοντάς τα να εμπλακούν σε ένα μεταξύ τους διάλογο αναφορικά με το εξεταζόμενο θέμα. Η διαφορά ανάμεσα σε ένα μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα και σε μια κλασική ξενάγηση έγκειται στην αναγνώριση της διαφορετικότητας ανάμεσα στα άτομα που συμμετέχουν, στη παραδοχή του γεγονότος ότι κάθε ένα από αυτά προσεγγίζει διαφοροτρόπως τη γνώση, στην αλληλεπίδραση μεταξύ μαθητών και μαθητών –εκθεμάτων, στην παροχή υποστηρικτικού υλικού -φυλλαδίων εργασίας και στον πολυμορφισμό των δραστηριοτήτων που συμπεριλαμβάνει (Ναλπάντης 2004:10, Νικονάνου 2010:132). Αυτά συνεπικουρούν στην καλλιέργεια της αυτενέργειας, της συνεργατικότητας, της δημιουργικότητας και στην αισθητηριακή αφύπνιση των παιδιών. Εν συνεχεία ακολουθεί η συλλογή του αναγκαίου εποπτικού υλικού που θα πλαισιώσει την υλοποίηση του προγράμματος. Οι εικόνες αυτές προέρχονται από τη σχετική βιβλιογραφία και από τη συνεργασία με καλλιτέχνη –σκιτσογράφο.

Ο χώρος διεξαγωγής του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος επιλέγεται σύμφωνα με το θεματικό του προσανατολισμό. Συνήθως στους μουσειακούς εκθεσιακούς χώρους υπάρχουν προβλήματα κίνησης, γεγονός που καθορίζει την επιλογή του χώρου. Το πρόγραμμα υπάρχει περίπτωση να διεξαχθεί σε συμπληρωματικούς χώρους του μουσείου, οι οποίοι πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε να φιλοξενήσουν και τις υπόλοιπες δραστηριότητες που το πλαισιώνουν, όπως ζωγραφική και θεατρικό παιχνίδι (Νικονάνου 2010:129-130, Νικονάνου 2015:53). Οι κοινωνικές προεκτάσεις και οι δραστηριότητές των προγραμμάτων υποβοηθούν την ανάπτυξη των ανθρώπινων σχέσεων. Βασικό ρόλο στην **επικοινωνιακή διάσταση** της μουσειακής επίσκεψης διαδραματίζουν οι εμπυχωτές, οι οποίοι διευκολύνουν τη προσέγγιση των αντικειμένων και συμβάλλουν στη δημιουργία νοητικών συσχετισμών με την καθημερινότητα των παιδιών (Νικονάνου 2010:131, Νικονάνου 2015:53).

Τέλος αποφασίζεται από την σχεδιαστική ομάδα του προγράμματος **ο τρόπος αξιολόγησής** του από τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, διαδικασία η οποία συνήθως πραγματώνεται μέσω ερωτηματολογίων, συνεντεύξεων, παρακολούθησης

του προγράμματος κ.ά. Για να ολοκληρωθεί η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι απαραίτητο να ελεγχθεί αν επιτεύχθηκαν οι στόχοι του, αν το πρόγραμμα προκάλεσε ενδιαφέρον ή δυσκολία στην κατανόηση και τη συμμετοχή των παιδιών, αν συνεισέφερε στη γνωστική πρόοδό τους, αν οι δραστηριότητες που περιελάμβανε το πρόγραμμα κάλυψαν τις μαθησιακές ανάγκες των παιδιών και αν κατά την γνώμη των εκπαιδευτικών το πρόγραμμα μπορεί να θεωρηθεί επιτυχημένο (Κολιόπουλος&Δούκα 2004:208-209). Η ανάλυση των παραπάνω στοιχείων θα βοηθήσει τα εκπαιδευτικά τμήματα των μουσείων να διεξάγουν τα απαραίτητα συμπεράσματα σχετικά με τις ελλείψεις του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος και θα αποτελέσουν οδηγό για τον πιθανό επανασχεδιασμό του (Ναλπάντης 2004:11).

**Μέρος 2^ο: Το Μουσείο
Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας
και τα Μουσειοεκπαιδευτικά
του Προγράμματα: Πρόταση
Μουσειοεκπαιδευτικού
Προγράμματος για την
Προσχολική Ηλικία**

Κεφάλαιο 1

Μελέτη Περίπτωσης: Το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας και τα Μουσειοεκπαιδευτικά του Προγράμματα για την Προσχολική Ηλικία

«Τα μουσεία επιτρέπουν στους ανθρώπους να εξερευνούν συλλογές για έμπνευση, μάθηση, ψυχαγωγία. Κάνουν προσιτά αντικείμενα και δείγματα του φυσικού κόσμου, τα οποία διαφυλάττουν για την κοινωνία»
Βρετανική Ένωση, Μουσείων, 1988

1.1 Τα μουσεία Φυσικής Ιστορίας

Η απαρχή των μουσείων Φυσικής Ιστορίας σηματοδοτήθηκε με την ίδρυση του Μουσείου της Αλεξάνδρειας τον 3ο αιώνα π.Χ το οποίο εκτός από χώρους μελέτης των φυσικών επιστημών, διέθετε βοτανικούς κήπους και ζωολογικά εκθέματα (Farrington 1915:198). Τα Μουσεία Φυσικής Ιστορίας κατά κύριο λόγο ιδρύθηκαν το 19ο αιώνα, κοινό χαρακτηριστικό των οποίων ήταν το πολυποίκιλο περιεχόμενο των συλλογών τους και η προσπάθεια προβολής της επιστημονικής γνώσης (Adams 2007:393-400, Ορφανίδη 2003:23). Μια τυπολογική ταξινόμηση διαχωρίζει τα μουσεία δυο κατηγορίες, η πρώτη ανάλογα με το χαρακτήρα των συλλογών τους, στην οποία εντάσσονται τα μουσεία Φυσικής Ιστορίας και η δεύτερη βάσει του σκοπού ίδρυσής τους (Goode 1986:154). Αυτά τα μουσειακά ιδρύματα παρέβλεπαν τις ανάγκες και τις πρότερες εμπειρίες των επισκεπτών τους, ενώ οι συλλογές τους ήταν προσανατολισμένες προς ένα εξειδικευμένο κοινό (Hein 1998:5).

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται η τάση από τα μουσεία φυσικής ιστορίας να αναδιαρθρώσουν το υλικό των συλλογών τους ώστε να μετατραπεί σε επικοινωνιακό

εργαλείο, συνεπικουρώντας στην προσπάθειά τους για διεύρυνση του κοινού και γεφύρωσης του μεταξύ τους χάσματος. Επίσης τα μουσεία αυτά προσανατολίζονται στη δημιουργία σχέσεων με το χώρο της τυπικής εκπαίδευσης ανασχεδιάζοντας την εκπαιδευτική τους πολιτική ώστε να προσφέρουν στο κοινό γνώσεις και εμπειρίες που είναι αδύνατο να αποκτηθούν εντός της σχολικής- ακαδημαϊκής τάξης (Κολιόπουλος 2004:114, Φιλιππουπολίτη-Κολιόπουλος 2014:22-30).

Στην Ελλάδα τα μουσεία Φυσικής Ιστορίας ανήκουν στην κατηγορία των μουσείων – ιδρυμάτων και οι συλλογές τους, οι οποίες χωρίζονται σε ζωολογικές, βοτανικές και γεωλογικές αποτελούν τη βάση για τη διεξαγωγή ερευνών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας (Κολιόπουλος 2004:108-109, Φιλιππουπολίτη-Κολιόπουλος 2014:22-30). Η ανάγκη για την επικοινωνιακή και εκπαιδευτική αναγέννηση αυτών των μουσείων θεωρείται μείζονα, αφού παραμένουν εγκλωβισμένα σε παραδοσιακού τύπου επισκέψεις με αποτέλεσμα την περιορισμένη διάδοση της επιστημονικής γνώσης στο κοινό.

1.2 Η Ταυτότητα του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας

Το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας (Μ.Γ.Φ.Ι.) ιδρύθηκε το 1964 και αποτελεί ένα ίδρυμα μη κερδοσκοπικό, με κοινωφελή προσανατολισμό. Το μουσείο στεγάζεται σε ένα νεοκλασικό κτήριο, το οποίο οικοδομήθηκε το 1875, στην περιοχή της Κηφισιάς (Παλαμαρά κ.ά. 2010:8-11, Γουλανδρή 2001:4, Ζαμπέλης 2010:4). Οι ιδρυτές του Μ.Γ.Φ.Ι., ο Άγγελος και η Νίκη Γουλανδρή διασαφήνισαν εξ αρχής τις προτεραιότητες του ιδρύματος οι οποίες επικεντρωνόταν στην προστασία της ελληνικής φύσης και στην προώθηση ενός νέου μοντέλου ενύπαρξης του ανθρώπου σε αυτήν (Γουλανδρής 2010:5, Δαλακούρα 2008:54). Απαραίτητη για την πραγμάτωση των στόχων των ιδρυτών του Μ.Γ.Φ.Ι. θεωρήθηκε η ευαισθητοποίησή των ανθρώπων μέσω της συνειδητοποίησης του ρόλου που διαδραματίζει η φύση ως η μοναδική πηγή ζωής (Ζαμπέλης 2010:4).

Το Μουσείο κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του είχε εστιάσει στον βοτανικό τομέα και είχε καθορίσει ως αντικείμενό του την έρευνα, τη μελέτη και την καταγραφή της χλωρίδας της Ελλάδας. Αργότερα κατά το 1977 διεύρυνε τους τομείς του

ενδιαφέροντός του προς τη ζωολογία, την παλαιοντολογία και τη γεωλογία και μετονομάστηκε από Βοτανικό σε Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας (Κολιόπουλος 2004:109, Παλαμαρά κ.ά 2010:11). Το μουσείο διεξήγαγε έρευνες που αποσκοπούσαν στην ανάδειξη και καταγραφή του βιολογικού και του γεωλογικού πλούτου της Ελλάδας. Στόχος του ήταν να προβάλλει τα ιδιαίτερα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του ελληνικού χώρου, που σε συνδυασμό με το κλίμα του έχουν διαμορφώσει ένα περιβάλλον με έντονη βιοποικιλότητα (Λεγάκης&Κωστάκος 2000:10), αντιστρόφως ανάλογη του μεγέθους του, με υψηλά ποσοστά ενδημικών ειδών, φυτών και ζώων, καθώς και ειδών απειλούμενων με εξαφάνιση. Οι εκθέσεις που διαμορφώθηκαν στο Μουσείο είχαν ως στόχο να εκπληρώσουν τη διττή αποστολή του, ως ένας χώρος με επιστημονικό και εκπαιδευτικό προσανατολισμό, όπου θα αναδεικνύονταν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής φύσης και το κοινό θα είχε την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με αυτά (Γουλανδρή 2001:3).

Οι προσπάθειες του Μουσείου για συνεχή εξέλιξη και πρόοδο συνεχίστηκαν αρχικά με το κτήμα «Σπαρόζα» στην Παιανία, το οποίο κληροδοτήθηκε στο Μουσείο Γουλανδρή και σήμερα αποτελεί πρότυπο της μεσογειακής οικολογικής κηπουρικής, ενώ παράλληλα από το 1994 λειτουργεί ως χώρος πληροφόρησης ατόμων με ειδικό ενδιαφέρον στα φυτά της Μεσογείου (Παλαμαρά κ.ά. 2010:108). Επίσης το 1991 το Μ.Γ.Φ.Ι. συγκρότησε το Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων -Υγροτόπων (Ε.Κ.Β.Υ.), το οποίο επιτελεί έως και σήμερα συμβουλευτικό ρόλο προς την Πολιτεία, ενώ στις ασχολίες του συγκαταλέγεται η καταγραφή των υγροτόπων της ελληνικής επικράτειας, ο σχεδιασμός της προστασίας τους και της στρατηγικής τους διαχείρισης (Ζαμπέλης 2010:33, Παλαμαρά κ.ά. 2010:11,107). Το Ε.Κ.Β.Υ είναι επιπροσθέτως επιφορτισμένο με την προώθηση ενός νέου μοντέλου διαχείρισης των φυσικών οικοσυστημάτων και των ανανεώσιμων φυσικών πόρων, ώστε παράλληλα με την ανάπτυξη της ανθρώπινης δραστηριότητας να αποτρέπονται οι δυσάρεστες επιπτώσεις για το περιβάλλον στον Ελλαδικό, Μεσογειακό και ευρύτερο Ευρωπαϊκό χώρο (Ζαμπέλης 2010:34, Γουλανδρή 2001:50, Πηγή: ιστοχώρος του Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων – Υγροτόπων). Το Μ.Γ.Φ.Ι. σε συνεργασία με το Δήμο Ρεθύμνης ίδρυσε το Τοπικό Γεωλογικό και Παλαιοντολογικό Μουσείο στο οποίο εκτίθενται η γεωλογική και η παλαιοντολογική συλλογή που ανακαλύφθηκε στην κρητική γη (Παλαμαρά κ.ά. 2010:109).

Το Μ.Γ.Φ.Ι θέλοντας να διατηρήσει πρωταγωνιστικό ρόλο, συνέχισε τον εκσυγχρονισμό του συμβαδίζοντας με τις ραγδαίες εξελίξεις του 21ου αιώνα, επεκτείνοντας τις

εγκαταστάσεις του με τη δημιουργία του Κέντρου Περιβαλλοντικής Έρευνας και Εκπαίδευσης –ΓΑΙΑ, έργο το οποίο ολοκληρώθηκε με την συμβολή της Ε.Ε. και του ΥΠΕΧΩΔΕ. Το Κέντρο Γαία διατηρεί ως στόχο την επιστημονική έρευνα και την εκπαίδευση του κοινού έτσι ώστε να προωθηθεί μια αναθεωρημένη σχέση ανάμεσα στους ανθρώπους και τη φύση, πραγματοποιώντας το όραμα του ιδρυτή του, Άγγελου Γουλανδρή, που είχε δηλώσει: «Το έργο μας δεν περιορίζεται στο να σώσουμε το φυσικό περιβάλλον της χώρας μας. Καμιά χώρα δε σώζεται, όταν το παγκόσμιο οικοσύστημα διαταραχθεί. Αναζητούμε ένα νέο κώδικα αξιών, μια νέα ηθική για να προσχωρήσουμε στην επόμενη χιλιετία (Πηγή: Οδυσσέας).».

Ο νέος χώρος του Κέντρου Γαία είναι σχεδιασμένος έτσι ώστε να προσφέρει στους επισκέπτες μια σύγχρονη μουσειακή εμπειρία. Η έκταση που καταλαμβάνει ξεπερνά τα 12.000 τ.μ., όπου φιλοξενούνται εξειδικευμένα επιστημονικά εργαστήρια με σύγχρονο ερευνητικό εξοπλισμό, αμφιθέατρο που προσφέρεται για την πραγματοποίηση επιστημονικών συνεδρίων, βιβλιοθήκη με αναγνωστήριο (Ζαμπέλης 2010:31), πωλητήριο αναμνηστικών, καφέ -κυλικείο και χώρο στάθμευσης οχημάτων (Ζαμπέλης 2010:35-36, Γουλανδρή 2001:10, Κολιόπουλος 2004:109). Οι εκθεσιακοί χώροι του Κέντρου Γαία, συμπεριλαμβανομένης της "Γεώσφαιρας" που είναι τοποθετημένη στην είσοδό του, περιλαμβάνουν σύγχρονα διαδραστικά εκθέματα τα οποία δίνουν το έναυσμα στους επισκέπτες να ερευνήσουν, να προβληματιστούν, να ευαισθητοποιηθούν και να δραστηριοποιηθούν απέναντι στα περιβαλλοντικά ζητήματα που αφορούν τον πλανήτη, όπως τις πηγές ενέργειας, τη διαχείριση των φυσικών πόρων, την κατασπατάληση του νερού, τη μόλυνση του εδάφους και τους κινδύνους που ελλοχεύουν για τις τροφές που καταναλώνει ο άνθρωπος (Πηγή: Οδυσσέας) (Παλαμαρά κ.ά, 2010:101-103).

Εικ.6: Logo Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr/>, Πρόσβαση 12.11.2016)

Το μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας έχει αναπτύξει δραστηριότητες και στον εκδοτικό χώρο με το επιστημονικό περιοδικό «Annales Musei Goulandris» το οποίο διαθέτει εικονογραφήσεις και κυκλοφορεί διεθνώς. Το Μ.Γ.Φ.Ι. έχει στο ενεργητικό του πληθώρα τιμητικών διακρίσεων. Το 1984 ως αναγνώριση του πολυσχιδούς έργου του τιμήθηκε ως το καλύτερο μουσείο της Ευρώπης. Αργότερα κατά τη διάρκεια της ίδιας δεκαετίας ο διεθνούς φήμης μουσειολόγος Kenneth Hudson περιέλαβε το Μ.Γ.Φ.Ι στον κατάλόγο του με τα 37 «Μουσεία Επιρροής», ανάμεσα στα 35.000 μουσεία που υπάρχουν σε παγκόσμια κλίμακα. Το 1990 το Μουσείο τιμήθηκε με το βραβείο Ωνάση «Δελφοί» για τον «Άνθρωπο και το Περιβάλλον» ως αναγνώριση για τη συμβολή του στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και για τις προσπάθειες που κατέβαλε για να εγείρει την ευαισθητοποίηση του κοινού για τον κίνδυνο στον οποίο είναι εκτεθειμένα τα ελληνικά δάση (Ζαμπέλης 2010:32).

1.3 Το Όραμα και η Αποστολή του Μ.Γ.Φ.Ι

Το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του, είναι αφιερωμένο στη μελέτη, τη συντήρηση και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της Ελλάδας, όπως επίσης και στην ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης σχετικά με τα περιβαλλοντικά προβλήματα που ταλανίζουν τον πλανήτη. Από την ίδρυσή του κατέβαλε προσπάθειες για τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης ανάμεσα στον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον. Το Μ.Γ.Φ.Ι υποστήριξε την επιστημονική έρευνα για τον περιορισμό των περιβαλλοντικών κινδύνων που απειλούν τη γη και την αντιμετώπιση της αλόγιστης χρήσης -αποστράγγισης των φυσικών πόρων που αποτελούν απαραίτητα συστατικά για τη διατήρηση της ζωής. Ταυτόχρονα προώθησε μια νέα προσεγγιστική διάσταση εκπαίδευσης του κοινού σε θέματα που αφορούσαν την επανεξέταση της σχέσης του με το φυσικό κόσμο και της χρηστής εκμετάλλευσής του (Ζαμπέλης 2010:4, Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι).

Πιο συγκεκριμένα οι σκοποί του ιδρύματος συνοψίζονται στην διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας, στην κατάρτιση σχετικά με την αλληλεξάρτηση του φυτικού και ζωικού βασιλείου από τα διάφορα οικοσυστήματα, στην προσπάθεια ενημέρωσης και προστασίας των απειλούμενων ειδών αλλά και των βιοτόπων που απαντώνται στην ελληνική επικράτεια, στην σύναψη και προώθηση συνεργασιών με εγχώριους και

διεθνείς φορείς –ιδρύματα (Παλαμαρά κ.ά, 2010:11). Επίσης το Μουσείο ως ένας ενεργός και συνεχώς εξελισσόμενος οργανισμός δραστηριοποιείται σε διάφορους τομείς, όπως στη διεξαγωγή ερευνών σε περιοχές της υπαίθρου για την ανάπτυξη και τον εμπλουτισμό των συλλογών του, στην προσπάθεια καταγραφής, αναγνώρισης και ταξινόμησης των ειδών, στην κατάρτιση τράπεζας πληροφοριών στην οποία θα διατίθενται όλες οι απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με το εκάστοτε είδος, στην δημοσίευση άρθρων και μελετών εντός και εκτός των ελληνικών συνόρων, στην έκδοση επιστημονικών μελετών, στην διεξαγωγή μελετών σε περιοχές με ιδιαίτερο οικολογικό ενδιαφέρον, στην διαμόρφωση θεματικών εκθέσεων στην Ελλάδα και διεθνώς, στην πραγματοποίηση επιστημονικών ερευνών με την υποστήριξη επιστημονικών κέντρων της Ελλάδας και του εξωτερικού (Γουλανδρή 2001:4).

1.4 Η Διάρθρωση των Συλλογών του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας

Οι συλλογές του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας συνδράμουν στην εκπλήρωση της αποστολής του μουσείου σε επιστημονικό και εκπαιδευτικό επίπεδο. Το σχεδιασμό των πρώτων εκθεσιακών χώρων του Μουσείου, αυτών της βοτανικής του έκθεσης, τον είχε αναλάβει το Βρετανικό Μουσείο Φυσικής Ιστορίας. Οι υπόλοιποι χώροι του μουσείου που στεγάζουν τις ζωολογικές και τις γεωλογικές του συλλογές σχεδιάστηκαν από τον καλλιτεχνικό διευθυντή του μουσείου Πέτρο Ζαμπέλη και το επιτελείο του. Οι συλλογές του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας έχουν σχεδιαστεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να συντελούν στην εκπλήρωση της αποστολής του μουσείου σε επιστημονικό και εκπαιδευτικό επίπεδο.

Τις συλλογές του Μουσείου απαρτίζουν χιλιάδες δείγματα τα οποία αποτελούν εθνικό κεφάλαιο στις τράπεζες δεδομένων της Ελλάδας και πολύτιμο υλικό για τη διεξαγωγή επιστημονικών ερευνών σε τομείς που σχετίζονται με τους φυσικούς πόρους. Τα τελευταία χρόνια με την υποστήριξη του προγράμματος της Κοινωνίας της Πληροφορίας «Τεκμηρίωση, Ψηφιοποίηση και Ανάδειξη Συλλογών του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας» συντελέσθηκε η ψηφιακή τεκμηρίωση μεγάλου αριθμού δειγμάτων. Εισήχθησαν δεδομένα για 81.000 δείγματα και ψηφιοποιήθηκαν 6.000 δείγματα από τη βοτανική, υδροβιολογική, ζωολογική, γεωλογική και παλαιοντολογική συλλογή του μουσείου (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι).

Οι εκθεσιακοί χώροι του μουσείου διαρθρώνονται στις παρακάτω συλλογές σύμφωνα με τον ιστότοπό του:

A. Τη Βοτανική συλλογή: η οποία αποσκοπεί στη μύηση του επισκέπτη στον κόσμο των φυτών. Το κοινό με τη βοήθεια αναπαραστάσεων παρατηρεί την ανατομία, τη μορφολογία, τις λειτουργίες (όπως τη φωτοσύνθεση), την αναπαραγωγή, τις διάφορες ομάδες των φυτών (όπως αγγειόσπερμα και γυμνόσπερμα) καθώς και τα φυτικά απολιθώματα, τα οποία είναι οι μάρτυρες της ιστορίας και της εξέλιξης του πλανήτη. Τα βοτανικά δείγματα που βρίσκονται στις συλλογές του μουσείου αγγίζουν τις 80.000 που στην πλειοψηφία τους είναι ελληνικής προέλευσης και αποτελούν τη βασική πηγή μελέτης για τη χλωρίδα της ελληνικής επικράτειας και της βαλκανικής χερσονήσου (Παλαμαρά κ.ά. 2010:12-13, Ζαμπέλης 2010:5).

Εικ 7: Η αίθουσα που φιλοξενεί τη Βοτανολογική συλλογή του Μ.Γ.Φ.Ι. (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr>, Πρόσβαση 12.11.2016)

B. Την Εντομολογική συλλογή: όπου φιλοξενούνται αντιπροσωπευτικά είδη από τις σημαντικότερες ομάδες εντόμων. Παρατηρώντας τη συλλογή αυτή ο επισκέπτης είναι εύκολο να συνειδητοποιήσει τον πλούτο της ελληνικής φύσης, στην οποία έχουν καταγραφεί περίπου 30.000 είδη εντόμων. Μεγάλο μέρος των εντόμων της συλλογής προέρχονται από την Ελλάδα και αρκετά από αυτά είναι ενδημικά. Επίσης οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν τα στάδια του βιολογικού κύκλου των εντόμων καθώς και τα ανατομικά τους χαρακτηριστικά (Παλαμαρά κ.ά. 2010:25, Ζαμπέλης 2010:7).

Εικ 8: Μέλη της οικογένειας των κολεοπτέρων, από την Εντομολογική συλλογή του Μ.Γ.Φ.Ι. (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr>, Πρόσβαση 12.11.2016)

Γ. Τη συλλογή των Θηλαστικών: Η έκθεση των θηλαστικών του Μουσείου περιλαμβάνει σπάνια είδη κατανεμημένα σε ποικίλους βιότοπους ανά τον κόσμο, όπως η αφρικανική σαβάννα με την οικογένεια λιονταριών, τα μαρσιποφόρα της Αυστραλίας, το τροπικό δάσος της Νοτιοανατολικής Ασίας με την τίγρη, το ψυχρό κωνοφόρο δάσος της Κεντρικής Ασίας με τον πάνθηρα, το τροπικό δάσος του Αμαζονίου με το τζάγκουαρ και το ψυχρό κωνοφόρο δάσος της Βόρειας Αμερικής με το μοσχόβου (Παλαμαρά κ.ά. 2010:66-67, Ζαμπέλης 2010:13-14).

Εικ 9: Η αίθουσα που φιλοξενεί τη συλλογή των θηλαστικών του Μ.Γ.Φ.Ι. (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr>, Πρόσβαση 12.11.2016)

Δ. Την Υδροβιολογική συλλογή: Ο χώρος αυτός αποσκοπεί μέσω της χρήσης βοηθητικών κείμενων, φωτογραφιών και ειδικών προβολών να πληροφορήσει τον επισκέπτη για τη θαλάσσια ζωή. Τα κοχύλια της συλλογής σε συνδυασμό με τους οργανισμούς –μαλάκια που τα δημιουργούν, αριθμούν περισσότερα από 130.000 είδη. Σε αυτήν αίθουσα του Μουσείου εκτίθεται μια ευρεία συλλογή κοχυλιών που προέρχονται από τις ελληνικές θάλασσες, καθώς κοχύλια από όλο τον κόσμο. Επίσης φιλοξενούνται κοχύλια του γλυκού νερού, χερσαία μαλάκια, αστερίες, αχινοί, αστακοί, καβούρια, και άλλοι θαλάσσιοι οργανισμοί, όπως κοράλλια και σπόγγοι. (Παλαμαρά κ.ά. 2010:32-33, Ζαμπέλης 2010:19).

Εικ 10: Η αίθουσα που φιλοξενεί την υδροβιολογική συλλογή του Μ.Γ.Φ.Ι. (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr>, Πρόσβαση 12.11.2016)

Ε. Την Ορνιθολογική συλλογή: Η συλλογή αυτή περιλαμβάνει διάφορα είδη πουλιών με ιδιαίτερη έμφαση στην ελληνική ορνιθοπανίδα. Τα καταγεγραμμένα ανά τον κόσμο είδη πουλιών φθάνουν περίπου τα 9.000, από τα οποία 440 έχουν εντοπισθεί στον Ελλαδικό χώρο που χρησιμεύει ως ενδιάμεσος σταθμός ανάπαυσης των μεταναστευτικών πουλιών. Το Μουσείο διαθέτει μια συλλογή με 180 είδη πουλιών, τοποθετημένα στους αντίστοιχους βιοτόπους, σε ένα σκηνικό που συνθέτει την προσομοίωση του ορνιθολογικού τοπίου της Ελλάδας (Παλαμαρά κ.ά. 2010:42-43, Ζαμπέλης 2010:9-12, Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι.).

Εικ 11: Ποικιλία πουλιών, μέρος της Ορνιθολογικής συλλογής του Μ.Γ.Φ.Ι. (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι. <http://www.gnhm.gr>, Πρόσβαση 12.11.2016)

ΣΤ. Την Ερπετολογική συλλογή: Οι συλλογές ερπετών του Μουσείου περιλαμβάνουν ερπετά και αμφίβια με ελληνική και παγκόσμια προέλευση. Στην Ελλάδα κατοικούν 22 είδη από τα 3000 αμφίβια που έχουν καταγραφεί (Παλαμαρά κ.ά. 2010:56-57, Ζαμπέλης 2010:17). Στις προθήκες του Μουσείου εκτίθενται βάτραχοι, σαλαμάνδρες, κροκόδειλος, διάφορα είδη φιδιών αλλά και ένας δεινόσαυρος ως αντιπροσωπευτικό δείγμα των προγόνων των σύγχρονων ερπετών (Ζαμπέλης 2010:21).

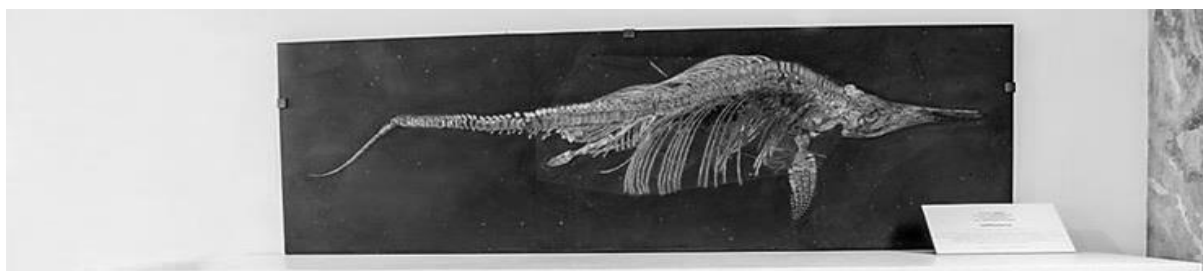
Εικ 12: Τρικεράτοπας, μέρος της Ερπετολογικής συλλογής του Μ.Γ.Φ.Ι. (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι. <http://www.gnhm.gr>, Πρόσβαση 12.11.2016)

Ζ. Τη Γεωλογική συλλογή: η οποία περιλαμβάνει πλούσια δείγματα ορυκτών, πετρωμάτων και απολιθωμάτων κυρίως από την Ελλάδα. Οι επισκέπτες μπορούν να πληροφορηθούν για τις συνθήκες, τον τρόπο και το περιβάλλον δημιουργίας των διαφόρων πετρωμάτων (Ζαμπέλης 2010:23). Επίσης σε αυτό το χώρο το κοινό έχει την ευκαιρία να ενημερωθεί σχετικά με τη θεωρία των λιθοσφαιρικών πλακών, τη δομή του εσωτερικού της γης, τη σεισμικότητα, το μηχανισμό μετατροπής του ανάγλυφου της και την εξέλιξη της περιοχής της Μεσογείου τα τελευταία 76 εκατομμύρια χρόνια, μέσω ειδικών επιστημονικών χαρτών (Παλαμαρά κ.ά. 2010:76-77).

Εικ 13: Η Γεωλογική συλλογή του Μ.Γ.Φ.Ι. (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr>, Πρόσβαση 12.11.2016)

Η. Την Παλαιοντολογική συλλογή: Τα απολιθώματα που φιλοξενούνται σε αυτό το χώρο του μουσείου είναι λείψανα, αποτυπώματα προερχόμενα από φυτικούς ή ζωικούς οργανισμούς που υπήρξαν στη γη κατά το παρελθόν, τα οποία κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες πριν από τουλάχιστον 10.000 χρόνια εγκλωβίστηκαν σε ιζηματογενή πετρώματα και διατηρήθηκαν μέσα σε αυτά. Αυτά τα απολιθώματα είναι δυνατόν να προέρχονται από όστρακα, οστά, έντομα, μαμούθ, φύλλα, κορμούς δένδρων, κ.ά (Ζαμπέλης 2010:25-26). Στην παλαιοντολογική έκθεση του Μουσείου το κοινό αντλεί πληροφορίες για τη λειτουργία των ηφαιστειών, τις ορογενέσεις αλλά και το κλίμα που επικρατούσε στη γη κατά τη διάρκεια των διάφορων γεωλογικών περιόδων. Επίσης έρχεται σε επαφή μέσω των απολιθωμάτων με την εξέλιξη της ζωής στον πλανήτη σε ζωολογικό και ανθρωπολογικό επίπεδο (Παλαμαρά κ.ά. 2010:84-85).

Εικ 14: Στενοπτερύγιος Ιχθυόσαυρος, μέρος της Παλαιοντολογικής συλλογής του Μ.Γ.Φ.Ι. (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr>, Πρόσβαση 12.11.2016)

1.4.1 Η Εντομολογική Συλλογή του Μ.Γ.Φ.Ι.

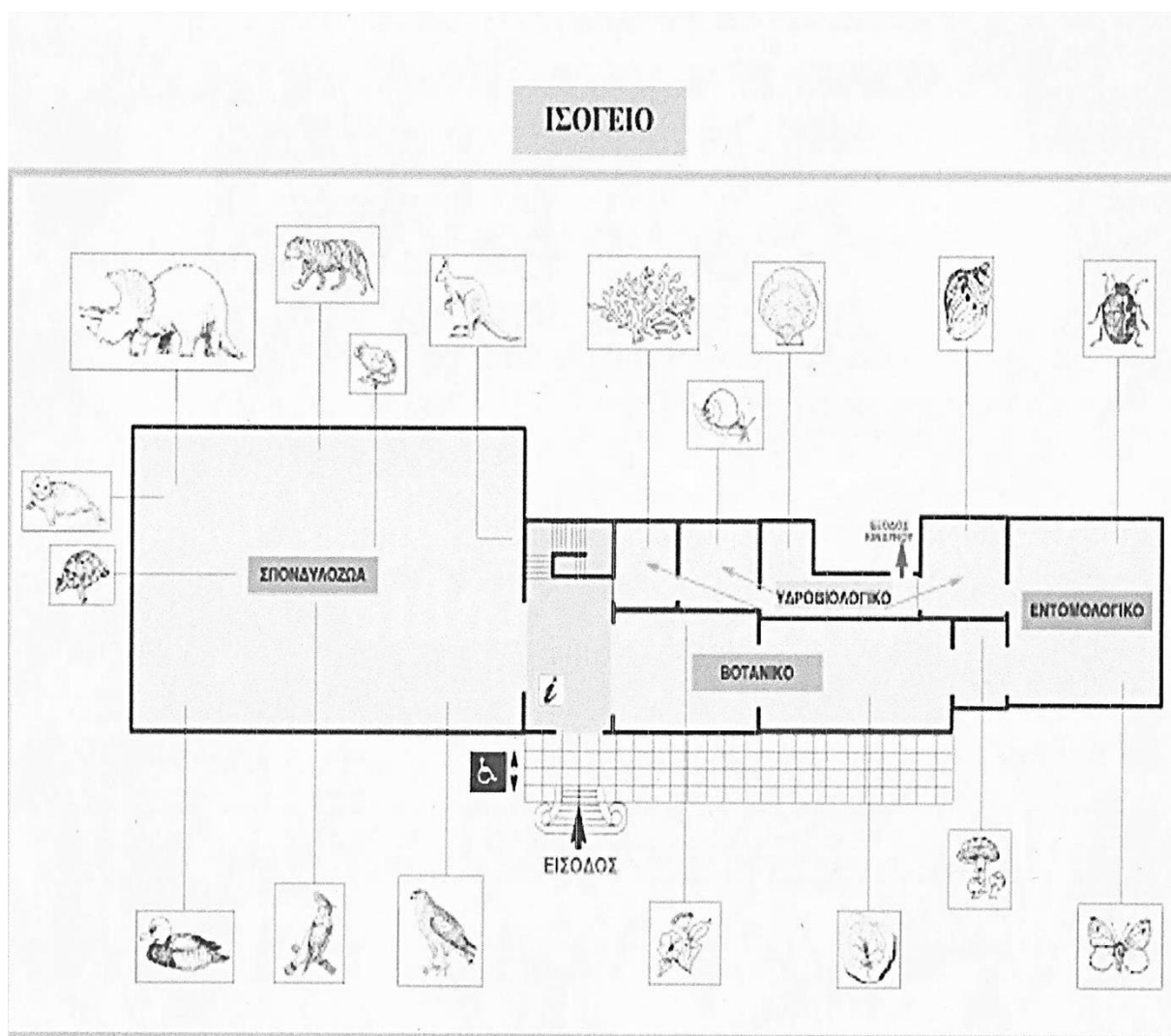
Στην κατηγορία των εντόμων ανήκει ο μεγαλύτερος αριθμός ειδών του ζωικού βασιλείου. Τα έντομα απαρτίζουν τα $\frac{3}{4}$ του συνόλου των ζώων που υπάρχουν σε ολόκληρο το πλανητικό σύστημα (Ζαμπέλης 2010:7). Στον πλανήτη εκτιμάται ότι υπάρχουν περίπου δυο εκατομμύρια έντομα, για τα μισά από τα οποία υπάρχουν επαρκείς περιγραφές. Τα έντομα ενώ ανήκουν στη κατηγορία των ασπόνδυλων, ξεχωρίζουν από αυτά γιατί διαθέτουν την ικανότητα να πετάνε. Τα έντομα υπάρχουν εξίσου στις χερσαίες και στις θαλάσσιες περιοχές της γης και μπορεί να είναι φυτοφάγα ή σαρκοφάγα (Ζαμπέλης 2010:7). Επίσης είναι ωτόκα και διαθέτουν ένα ζευγάρι από κεραίες, τρία ζεύγη ποδιών στο θώρακά τους και από κανένα έως δυο ζευγάρια θωρακικών πτερύγων.

Η ονοματοδοσία της κατηγορίας των εντόμων έγινε από τον Αριστοτέλη (384-322 π.Χ.), εξαιτίας του σώματός τους το οποίο χωρίζεται από δυο τομές σε τρία μέρη, το κεφάλι το θώρακα και την κοιλιά. Η παραγωγή διάφορων υλικών (όπως μέλι, κεριά, μετάξι κ.ά.) καθιστά τα έντομα απαραίτητα για τον άνθρωπο, όπως και για τη φύση αφού χάρη σε αυτά πραγματοποιείται η διαδικασία της επικονίασης (πολλαπλασιασμού των φυτών). Τα έντομα κινδυνεύουν λόγω της καταστροφής των βιοτόπων τους, των ψεκασμών με εντομοκτόνα, της κλιματικής αλλαγής, τη ρύπανση και την ακατάσχετη συλλεκτική δραστηριότητα (Ζαμπέλης 2010:7, Λεγάκης&Κωστάκος 2000:16). Στην Ελλάδα υπάρχουν 30.000 είδη εντόμων από τα οποία τα 230 είναι είδη που αφορούν τις πεταλούδες, τα 330 τις ακρίδες και τα 70 τους ψύλλους (Παλαμαρά κ.ά. 2010:25).

Η εντομολογική συλλογή του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας ανήκει στο τμήμα της χερσαίας ζωολογίας, στα ερευνητικά αντικείμενα του οποίου περιλαμβάνονται τομείς όπως Έντομα -Αραχνόμορφα, Αμφίβια -Ερπετά και Πουλιά -Θηλαστικά. Στο Τμήμα διαθέτει εξοπλισμό για εργασίες στην ύπαιθρο, εργαστήριο και εξειδικευμένη βιβλιογραφική κάλυψη. Το Τμήμα Χερσαίας Ζωολογίας στο πλαίσιο των ερευνών και των δράσεων του πραγματοποιεί επιτόπιες εργασίες πεδίου με σκοπό την ενημέρωση του κοινού και των αρμοδίων φορέων για τη διάφορα είδη που κινδυνεύουν με εξαφάνιση και για την αναγκαιότητα προστασίας των βιοτόπων τους. Στην εργαστηριακή έρευνα του τμήματος συμπεριλαμβάνεται η διεξαγωγή ερευνών και η συντήρηση των συλλογών (Ζαμπέλης 2010:7).

Το Εντομολογικό τμήμα του Μ.Γ.Φ.Ι και οι δραστηριότητές του άρχισαν το 1971 με σκοπό τη διεύρυνση των γνώσεων του πεδίου της ελληνικής εντομοπανίδας

(Γουλανδρή 2001:18). Στη βάση δεδομένων του Μουσείου φιλοξενούνται δέκα χιλιάδες δείγματα από τις Εντομολογικές συλλογές του, με 600 από αυτά να είναι ήδη ψηφιοποιημένα. Στα δείγματα αυτά περιλαμβάνονται ως επί το πλείστον Λεπιδόπτερα, Ορθόπτερα, Δίπτερα και Υμενόπτερα, τα οποία προέρχονται κυρίως από τον ελλαδικό χώρο. Η διαδικασία συλλογής αυτών των δειγμάτων έγινε κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του '70 και '80. Το Τμήμα το τελευταίο χρονικό διάστημα μέσα από μια προσπάθεια εξέλιξης της εντομολογικής του συλλογής πραγματοποιεί την αναθεώρηση των ονομάτων των εντόμων τα οποία φιλοξενούνται στις προθήκες της συλλογής του ώστε να έρθουν σε συμφωνία με τη σύγχρονη επιστημονική τους ονοματολογία.

Εικ. 15: Κάτοψη του ισόγειου χώρου του Μ.Γ.Φ.Ι, στο Νο 2 απεικονίζεται ο εκθεσιακός χώρος της εντομολογικής συλλογής. (Πηγή: Μ.Γ.Φ.Ι.)

Κεφάλαιο 2

Τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας

Πολύ συχνά ο διδακτισμός των μουσείων γίνεται εμπόδιο στην κοινωνική αλληλεπίδραση και τον αναστοχασμό. Λέγοντας συνεχώς στους επισκέπτες τι να σκεφτούν, δεν τους αφήνουμε τα περιθώρια να αναπτύξουν τις δικές τους σκέψεις. (John Cross, 2002)

2.1 Τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μ.Γ.Φ.Ι.

Το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας προσαρμοζόμενο πλήρως στις εξελίξεις στο εκπαιδευτικό μουσειακό γίγνεσθαι διοργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα, ημερίδες και σεμινάρια για την ενημέρωση των εκπαιδευτικών, συνέδρια οικολογικού ενδιαφέροντος, περιοδικές εκθέσεις και ερευνητικά προγράμματα που στοχεύουν στην ανεύρεση τρόπων προστασίας των φυσικών πόρων, τα οποία απευθύνονται σε μαθητές, φοιτητές, εκπαιδευτικούς, όπως και σε όλους τους επισκέπτες του (Παλαμαρά κ.ά, 2010:94, Πλακίτση 2008:222-223).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που σχεδιάζει και πραγματοποιεί το εκπαιδευτικό τμήμα του μουσείου σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς, μαθητές, μουσειοπαιδαγωγούς, εμπυχωτές και εθελοντές στοχεύουν στην προσφορά αξιόπιστων γνώσεων στο μαθητικό κοινό, στη διαμόρφωση της οικολογικής του συνείδησης, στην εξοικείωσή του με το φυσικό περιβάλλον, την ενημέρωση του για τους κινδύνους που το απειλούν και την ανάγκη προστασίας του. Τα προγράμματα αυτά δεν είναι σχεδιασμένα για να πραγματοποιήσουν μια μετάγχιση γνώσεων, αλλά για να παροτρύνουν το κοινό προς την ανακάλυψή τους. Επίσης το Μ.Γ.Φ.Ι. υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές ξενόγλωσσων σχολείων και Α.Μ.Ε.Α διαφοροποιώντας τα υφιστάμενα προγράμματα ανάλογα με το γνωστικό επίπεδο και τις ιδιαιτερότητες των παιδιών που θα τα παρακολουθήσουν (Παλαμαρά κ.ά, 2010:94, Ιακωβίδου-Αλευρά 2008:417).

Πιο συγκεκριμένα όπως αναφέρεται στον ιστότοπό του, το Μ.Γ.Φ.Ι υλοποιεί τα εξής εκπαιδευτικά προγράμματα :

"Τα ζώα και εγώ" το οποίο περιλαμβάνει τη γνωριμία των παιδιών με τα ζωικά εκθέματα του μουσείου, παιχνίδι δραματοποίησης επιλεγμένων ζώων και τη ζωγραφική τους αναπαράσταση. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Νηπιαγωγείου και της Α' τάξης του Δημοτικού.

"9 έντομα και 1 αράχνη" που περιλαμβάνει τη γνωριμία των παιδιών με τον κόσμο των εντόμων και τη μεταμφίεσή τους σε ορισμένα από αυτά, εφαρμόζοντας τις γνώσεις που έλαβαν. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Νηπιαγωγείου και των Α' και Β' τάξεων του Δημοτικού.

"Γύρω - γύρω όλα" όπου τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τα ορυκτά, τη χρήση και τη σημασία τους. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές της Β' τάξης του Δημοτικού.

"Φυτά και έντομα" πρόγραμμα που εστιάζει στα είδη, τα περιβάλλοντα, τη δομή και τη χρήση των φυτών στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Επίσης γίνεται προσέγγιση του κόσμου των εντόμων, παρατήρηση των γνωρισμάτων τους με φακούς και το πρόγραμμα ολοκληρώνεται με τη ζωγραφική αναπαράστασή τους από τους μαθητές. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές της Γ' τάξης του Δημοτικού.

"Τα ζώα της θάλασσας" όπου τίγονται ζητήματα βιοποικιλότητας των ζώων της θάλασσας, του τρόπου επιβίωσής τους και των υπό εξαφάνιση ειδών. Στο πρόγραμμα συμπεριλαμβάνεται φυλλάδιο δραστηριοτήτων και απευθύνεται σε μαθητές της Γ' και Δ' τάξεως του Δημοτικού.

"Η σπονδυλική στήλη με στηρίζει" που πραγματοποιείται στον εκθεσιακό χώρο των σπονδυλόζων και συνοδεύεται από φυλλάδιο δραστηριοτήτων το οποίο εστιάζει στη διάκριση σπονδυλόζων και ασπόνδυλων ζώων και στην παρατήρηση των ερπετών, θηλαστικών και πουλιών. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές της Γ' τάξης του Δημοτικού.

"Ταξίδι στο κέντρο της γης" πρόγραμμα που απευθύνεται σε μαθητές της Γ' και Δ' τάξεως του Δημοτικού και πραγματεύεται τη μορφή της γης και το εσωτερικό της, τα ηφαίστεια, τα ορυκτά και ολοκληρώνεται με τη ζωγραφική ενός ορυκτού από τη συλλογή του μουσείου.

"Πως ήταν η ζωή στο παρελθόν" πρόγραμμα που απευθύνεται σε μαθητές της Γ' και Δ' τάξεως του Δημοτικού και θίγει τα ζητήματα των τριών γεωλογικών αιώνων, των φυτικών και ζωικών απολιθωμάτων και της προϊστορίας των ανθρώπων. Το πρόγραμμα ολοκληρώνεται με τη ζωγραφική ενός πρωτόγονου εργαλείου.

"Καλοί συνεργάτες στη φύση" πρόγραμμα που απευθύνεται σε μαθητές της Δ' τάξης του Δημοτικού και ασχολείται με τη βοτανική συλλογή του μουσείου, την παρατήρηση και ζωγραφική φυτών που υπάρχουν στον κήπο του Μουσείου, φυτικών απολιθωμάτων, των μερών του άνθους και την αναπαραγωγή τους. Επίσης το πρόγραμμά συμπεριλαμβάνει και την εξερεύνηση της εντομολογικής έκθεσης και την παρατήρηση με τη βοήθεια φακών των μορφολογικών στοιχείων των εντόμων.

"Σπονδυλόζωα" πρόγραμμα που απευθύνεται σε μαθητές της Δ' τάξης του Δημοτικού και εστιάζει στις πέντε ομάδες των σπονδυλόζων με έμφαση στο Δεινόσαυρο Τρικεράτοπα και την παρατήρησή του, στις ομάδες ερπετών, στα πουλιά της Ελλάδας και στα θηλαστικά της Αυστραλίας. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει τη ζωγραφική ενός εκ των ερπετών της μουσειακής συλλογής.

"Βοτανολόγοι + εντομολόγοι" πρόγραμμα που απευθύνεται σε μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξης του Δημοτικού και οι ενότητες που εξετάζονται αφορούν τους ζωντανούς οργανισμούς, τις διαφορές ζωικού και φυτικού κυττάρου, τον τρόπο επιβίωσης των φυτών, τον κύκλο ζωής των εντόμων, τις ελληνικές πεταλούδες και ολοκληρώνεται με την παρατήρηση τους με τη βοήθεια φακών και τη ζωγραφική μιας εξ αυτών.

"Νεαροί υδροβιολόγοι" πρόγραμμα που απευθύνεται σε μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξεως του Δημοτικού και Α' και Β' τάξεως του Γυμνασίου εστιάζοντας στην επιστήμη της Υδροβιολογίας με έμφαση στη βιοποικιλότητα και την προστασία της. Επίσης σε αυτό το πρόγραμμα προσεγγίζονται τα υδάτινα οικοσυστήματα, τα μαλάκια και τα κοχύλια.

"Όσα ζώα έχουν σπονδυλική στήλη" πρόγραμμα που απευθύνεται σε μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξης του Δημοτικού το οποίο συμπληρώνεται με φυλλάδιο δραστηριοτήτων και εξετάζει τα σπονδυλόζωα και τα βασικά τους χαρακτηριστικά, τα θηλαστικά, τα ενδημικά πουλιά της Ελλάδας, τα ερπετά και τα αμφίβια.

"Ένα κινούμενο πάζλ" πρόγραμμα που απευθύνεται σε μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξεως του Δημοτικού και ολοκληρώνεται με την επεξεργασία φυλλαδίου δραστηριοτήτων. Τα θέματα που εξετάζονται αφορούν την επιστήμη της γεωλογίας και ειδικότερα το

εσωτερικό της γης, τεκτονικές πλάκες, σεισμούς, ηφαίστεια, μεταβολές του ανάγλυφου της Μεσογείου και τα πετρώματα με καταληκτικό στάδιο τη ζωγραφική ενός οрукτού.

"Το μακρινό παρελθόν της ζωής" πρόγραμμα που απευθύνεται σε μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξεως του Δημοτικού και ολοκληρώνεται με την επεξεργασία φυλλαδίου δραστηριοτήτων. Θεματολογικά εστιάζει στην εξέταση των απολιθωμάτων και την παρατήρηση όσων υπάρχουν στις προθήκες του μουσείου.

"Θάλασσα - θάλασσα" πρόγραμμα απευθυνόμενο σε μαθητές της Α' και Β' τάξεως του Γυμνασίου, το οποίο αποσκοπεί στην ευαισθητοποίηση των νέων αναφορικά με το θαλάσσιο περιβάλλον και την προστασία του. Σε αυτό περιλαμβάνεται η προβολή video «Ο κρυφός κόσμος του ελληνικού βυθού» και με τη χρήση Power point παρουσιάζονται οι έννοιες του θαλάσσιου περιβάλλοντος, των θαλάσσιων οργανισμών, της βιοποικιλότητας και των κινδύνων που διατρέχει, της θαλάσσιας ρύπανσης και των επιπτώσεών της. Οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να παρατηρήσουν μέσω στερεοσκοπίου δείγματα και το πρόγραμμα ολοκληρώνεται με τη συμπλήρωση εντύπου εργασίας.

2.2 Τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μ.Γ.Φ.Ι. για την Προσχολική Ηλικία

Το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας από το 1974 δέχεται συστηματικά επισκέψεις μαθητικών ομάδων οι οποίες ξεναγούνται στους εκθεσιακούς του χώρους. Τα τελευταία χρόνια το ανθρώπινο δυναμικό του μουσείου καταβάλει προσπάθειες υιοθέτησης ενός εξωστρεφούς προφίλ με σκοπό την αλλαγή του ρου του μουσείου, τη σύναψη στενότερων σχέσεων με την κοινωνία, την προσέλκυση νέων ομάδων επισκεπτών, τη γεφύρωση του χάσματος ανθρώπων και φυσικού περιβάλλοντος και την επαναπροσέγγιση του κοινού μετατρέποντας τα εκθεσιακά του αντικείμενα από υλικό μελέτης επιστημόνων σε υλικό προσιτό στο ευρύ κοινό.

Από το 2007 το εκπαιδευτικό τμήμα του Μ.Γ.Φ.Ι. σχεδιάζει και υλοποιεί πιλοτικά εκπαιδευτικά προγράμματα (Κοντογιάννη 1996:20-21) που αφορούσαν αρχικά κάποιες τάξεις του δημοτικού και σταδιακά αγκάλιασαν το μεγαλύτερο τμήμα του σχολικού φάσματος, από το Νηπιαγωγείο έως και τις δυο πρώτες τάξεις του Γυμνασίου. Βασικός στόχος αυτών των προγραμμάτων παρέμεινε η διάδοση της αξίας και της ανάγκης

διαφύλαξης του φυσικού πλούτου μέσα από τη γνώση, την παρατήρηση, την ανακάλυψη και τη δημιουργία.

Το Μ.Γ.Φ.Ι άρχισε να υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα εστιασμένα στην κάλυψη των μαθησιακών αναγκών της προσχολικής ηλικίας από το 2012. Ο κυριότερος σκοπός των προγραμμάτων αυτών είναι η γνωριμία των παιδιών από την ηλικία των 4 – 5,5 ετών με το φυσικό κόσμο και η δημιουργία μιας στενότερης σχέσης με αυτόν. Τα προγράμματα αυτά είναι περιορισμένα στον αριθμό αλλά αποτελούν το αρχικό βήμα προς την προσέγγιση αυτών των ευαίσθητων ηλικιακών ομάδων.

Το πρώτο πρόγραμμα που απευθύνεται σε παιδιά νηπιαγωγείου 4 έως 5,5 ετών ονομάζεται "Τα ζώα και εγώ", περιγράφεται στην ιστοσελίδα του μουσείου και παραμένει το μοναδικό πρόγραμμα που είναι διαθέσιμο για την προσχολική ηλικία. Το πρόγραμμα αρχίζει με το εισαγωγικό καλωσόρισμα στο χώρο του μουσείου και στη συνέχεια ακολουθεί η ξενάγηση στους χώρους που φιλοξενούνται οι συλλογές των θηλαστικών, των εντόμων, των πουλιών και των κογχυλιών. Η ξενάγηση πραγματοποιείται σε μορφή διαλόγου με αρκετούς ενδιάμεσους σταθμούς ώστε να γίνουν κατανοητές οι νέες πληροφορίες, τα παιδιά να περιηγηθούν και να ανακαλύψουν μόνα τους τα ζώα και να εκφράσουν τις απορίες τους στον εμπυχωτή- ξεναγό. Το επόμενο στάδιο του προγράμματος αποτελείται από την προσπάθεια δραματοποίησης ορισμένων χαρακτηριστικών των ζώων που προβάλλονται στις προθήκες ενώ τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες θηλαστικών, εντόμων, πουλιών και κογχυλιών. Το πρόγραμμα ολοκληρώνεται με την επίσκεψη της αίθουσας των εξερευνητών, όπου τα νήπια καλούνται να αναπαραστήσουν ζωγραφικά ένα ζώο της αρεσκείας τους που συνάντησαν στον εκθεσιακό χώρο του μουσείου, ενώ παράλληλα προβάλλονται video με φωτογραφίες επιλεγμένων ζώων.

Το δεύτερο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές νηπιαγωγείου ηλικίας 5,5 ετών σύμφωνα με την ιστοσελίδα του μουσείου ονομάζεται "9 έντομα και 1 αράχνη" και βρίσκεται σε στάδιο προετοιμασίας. Βάσει της ιστοσελίδας του Μ.Γ.Φ.Ι. το πρόγραμμα ξεκινά με το καλωσόρισμα των παιδιών στο μουσείο ακολουθεί η περιήγησή τους στην εντομολογική συλλογή όπου ενημερώνονται για τη δομή των μικροσκοπικών αυτών ζώων, για τον κύκλο ζωής τους και τα χαρακτηριστικά τους, εστιάζοντας στη μέλισσα, τη μύγα, το κουνούπι, το μυρμήγκι, την πασχαλίτσα, τη μάντιδα, την πεταλούδα, την κατσαρίδα και τη λιβελούλα. Στη συνέχεια του προγράμματος τα παιδιά μεταφέρονται στην ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα των εξερευνητών όπου με τη βοήθεια του

δασκάλου και του εμπυχωτή μεταμφιέζονται σε έντομα και μέσα από το παιχνίδι έχουν την ευκαιρία να εμπεδώσουν τις νέες πληροφορίες. Πριν την ολοκλήρωση του προγράμματος το ρόλο αναλαμβάνει ο εμπυχωτής -αράχνη που φροντίζει να καταστήσει σαφές στα παιδιά ότι η αράχνη δεν ανήκει στον κόσμο των εντόμων. Κατά την αποχώρησή τους τα νήπια παίρνουν μια εικόνα που περιλαμβάνει 54 έντομα για να τα ζωγραφίσουν στο σχολείο. Στον εκπαιδευτικό δίδεται έντυπο με το ειδικό λεξιλόγιο που χρησιμοποιήθηκε στο πρόγραμμα καθώς και έγχρωμες φωτοτυπίες ζωγραφικής με τα 9 έντομα και την αράχνη που έχουν φιλοτεχνηθεί από τη ζωγράφο του Μουσείου, Mireille Bessis.

Τροχοπέδη στην υλοποίηση και τελειοποίηση αυτών των προγραμμάτων αποτελεί η έλλειψη υλικών μουσειακών αντικειμένων, η συνεργασία μουσείου -σχολείου πριν και μετά το στάδιο της διεξαγωγής της μουσειακής επίσκεψης και η σχεδίαση του εκθεσιακού χώρου της εντομολογικής συλλογής του μουσείου, όπου η τοποθέτηση των προθηκών δυσχεραίνει την οπτική επαφή των εκθεμάτων από τα νήπια και καταδεικνύει το χάσμα ανάμεσα στη μουσειολογική θεωρία και πράξη σχετικά με την προσβασιμότητα των μικρών παιδιών στα μουσειακά εκθέματα.

2.3 Μια Πρώτη Πιλοτική Αξιολόγηση των Υφιστάμενων Μουσειοεκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μ.Γ.Φ.Ι που Απευθύνονται σε Παιδιά της Νηπιακής Ηλικίας και οι Επιδράσεις που Ασκούν στην Εκπαιδευτική Διαδικασία

Η έρευνα που διεξήχθη για τις ανάγκες της παρούσας πτυχιακής διατριβής επικεντρώθηκε στη συλλογή δεδομένων αναφορικά με το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα που υλοποιείται στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Για τη διερεύνηση του θέματος, τη σύνταξη του ερωτηματολογίου και την προσέγγιση των αναγκών, των στοχοθεσιών και των ιδιαιτεροτήτων των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων για τη νηπιακή ηλικία, χρειάστηκε μια ενδελεχής βιβλιογραφική επισκόπηση.

Οι στοχοθετήσεις σχετικά με την νοητική και τη δημιουργική ανάπτυξη των παιδιών αναλύονται διεξοδικά από τα Αναλυτικά Προγράμματα Μάθησης τα οποία καθορίζουν τη σχολική εκπαιδευτική διαδικασία. Τα μουσεία στην προσπάθειά τους για τη διεύρυνση της επισκεψιμότητάς τους, καταρτίζουν εκπαιδευτικά προγράμματα που δεν αποσκοπούν αποκλειστικά στην ικανοποίηση των δικών τους στόχων αλλά και στην εκπλήρωση των σχολικών στοχοθετήσεων. Για το λόγο αυτό τα εκπαιδευτικά τμήματα των μουσείων προσπαθούν να δημιουργήσουν προγράμματα σε συμφωνία με τα αναλυτικά προγράμματα μάθησης.

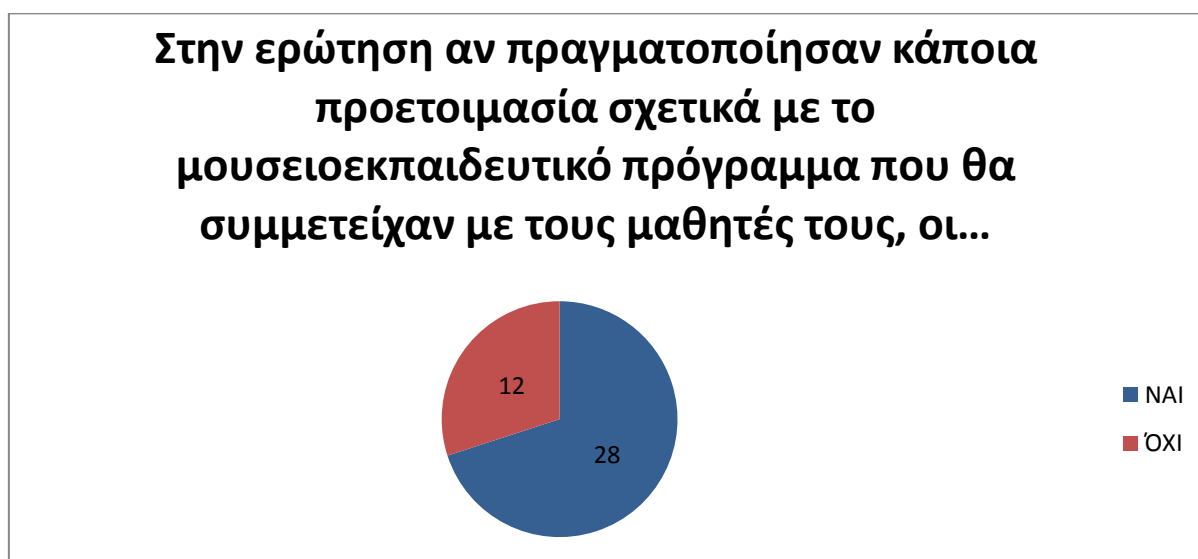
Η έρευνα που διενεργήθηκε αποσκοπεί στο να πραγματοποιήσει μια πρώτη προσέγγιση σχετικά με το αν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Μ.Γ.Φ.Ι. «Τα ζώα και εγώ» που απευθύνεται σε μαθητές νηπιαγωγείου συμβάλει στις σχολικές προσπάθειες για την επίτευξη των στόχων των αναλυτικών προγραμμάτων μάθησης. Ουσιαστικά εξετάζεται η συμβολή του στην πνευματική και γνωστική ανάπτυξη των νηπίων, στην προώθηση των δεξιοτήτων και της δημιουργικότητας τους, στην καλλιέργεια του πνεύματος της ομαδικότητας και στην προσωπική τους βελτίωση. Παράλληλα διερευνάται η συμβολή του εν λόγω προγράμματος στη σύσφιξη των σχέσεων μουσείου και σχολείου και στην ανάπτυξη ενός θετικού τρόπου αντιμετώπισης του φυσικού περιβάλλοντος και των μουσειακών ιδρυμάτων από τα νήπια.

Για την ερευνητική διαδικασία χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια τα οποία συμπληρώθηκαν από τους συνοδούς εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαιδευτικής βαθμίδας μετά την ολοκλήρωση του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος (Βλ. Παράρτημα Α.1). Τα ερωτηματολόγια τα οποία περιέχουν ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου, αποτέλεσαν τη βασική πηγή για τη συλλογή των πληροφοριών αναφορικά με το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα και το εργαλείο για την πρώτη πιλοτική του αξιολόγηση. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο ο ρόλος των εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια των μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι απαραίτητος και πολύτιμος. Όμως σε αυτό το σημείο είναι αναγκαίο να σημειωθεί ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν μια ασαφή εικόνα για το ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν κατά τη διάρκεια της μουσειακής εκπαιδευτικής διαδικασίας. Τις περισσότερες των περιπτώσεων νιώθουν άβολα ανάμεσα στο μουσειακό χώρο και τα εκθέματά του, γεγονός που εντείνεται στα μουσεία φυσικής ιστορίας και επιστημών, των οποίων το θεματικό περιεχόμενο το προσεγγίζουν διστακτικά και εντός των σχολικών αιθουσών (Μπαγάκης κ.ά 2006:4-6). Επίσης θεωρούν ότι η παρουσία τους δεν είναι απαραίτητα

αναγκαία αφού το βασικό ρόλο της υλοποίησης του μουσειακού εκπαιδευτικού προγράμματος τον έχουν αναλάβει οι εμπυχωτές. Συνήθως αυτή η πρακτική λειτουργεί ανασταλτικά στην προσαρμογή των παιδιών στο μουσειακό περιβάλλον και στην πνευματική τους εμπλοκή στο μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα, αφού δεν έχουν λάβει την απαραίτητη ενημέρωση και καθοδήγηση σχετικά με το χώρο και τις απαιτήσεις του.

Αναφορικά με την εξέταση των ερωτηματολογίων που ακολουθεί είναι χρήσιμο να αναφερθεί ότι οι εκπαιδευτικοί τηρούσαν μια επιφυλακτική στάση απέναντι στη συμπλήρωσή τους και στη συμμετοχή στην εν λόγω έρευνα στα πλαίσια αυτής της πτυχιακής διατριβής. Σε αρκετές ερωτήσεις ανοικτού τύπου παρατηρήθηκαν μονολεκτικές απαντήσεις ή απαντήσεις γενικόλογες που δεν εστίαζαν στο νοηματικό περιεχόμενο των ερωτημάτων. Για την ικανοποίηση των αναγκών της παρούσας έρευνας ζητήθηκε η συμμετοχή (μέσω της συμπλήρωσης ερωτηματολογίων) των εκπαιδευτικών που είχαν συμμετάσχει στο προαναφερθέν πρόγραμμα από τις αρχές του έτους 2016. Το σύνολο των ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν είναι 40.

Αναλυτικά από την έρευνα μέσω των ερωτηματολογίων συλλέχθηκαν τα ακόλουθα στοιχεία από τις ερωτήσεις κλειστού τύπου:

Διάγραμμα 1: Προετοιμασία πριν το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα

Σε ποσοστό 70% οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα προετοίμασαν τους μαθητές τους για τη μουσειακή επίσκεψη που σκόπευαν να πραγματοποιήσουν. Από το υπόλοιπο 30% των εκπαιδευτικών που απάντησαν αρνητικά στη σχετική ερώτηση, επικαλέστηκαν ως αιτιολογία την έλλειψη χρόνου σε ποσοστό 5% και το υπολειπόμενο 25% ανέφερε ως αιτία την ελλιπή πληροφόρηση σχετικά με το πρόγραμμα από την πλευρά του μουσείου.

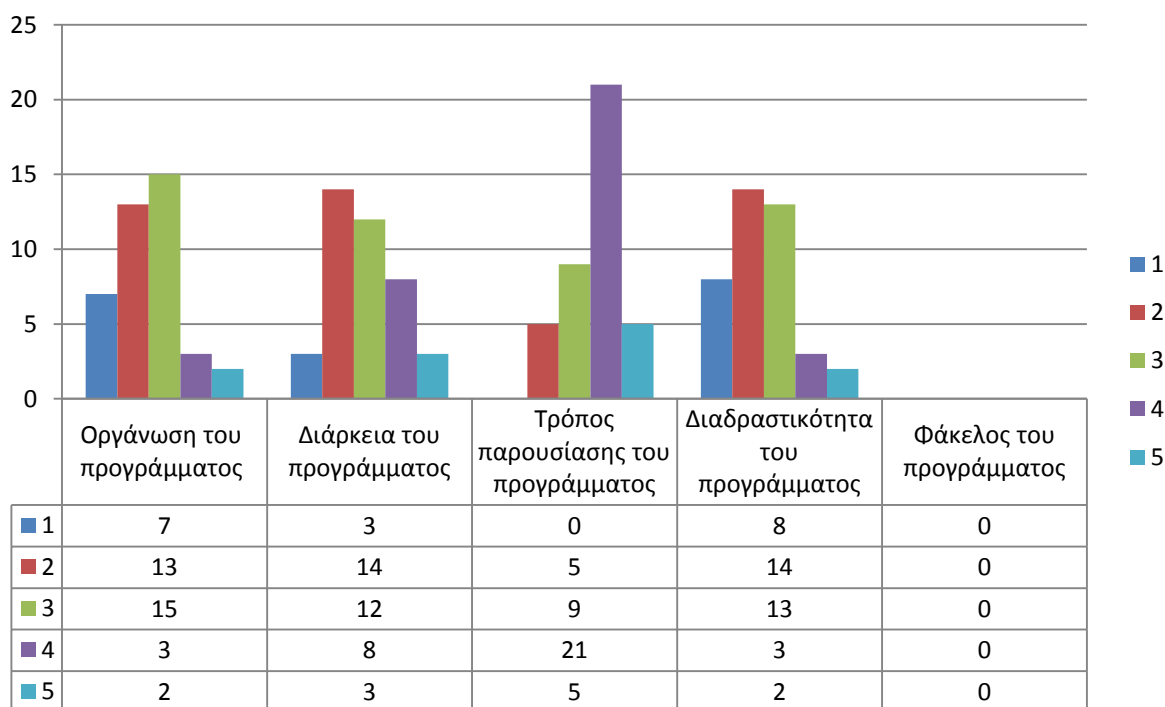
Η ηλικιακή προσέγγιση των εκπαιδευτικών ίσως διαφωτίσει τις ακολουθούμενες μεθόδους και τις πεποιθήσεις τους σχετικά με την προετοιμασία και την πραγματοποίηση μιας μουσειακής επίσκεψης.

Διάγραμμα 2: Ηλικιακή ομάδα συνοδών εκπαιδευτικών

Το 77,5% των εκπαιδευτικών που έλαβαν μέρος στην έρευνα ήταν κάτω των 45 ετών. Σύμφωνα με το δείγμα και τα στοιχεία που συνελέγησαν κατά την διεξαγωγή της έρευνας, οι εκπαιδευτικοί που δεν πλησίαζαν προς την ολοκλήρωση της διδακτικής τους πορείας εμφανίζονταν περισσότερο συνειδητοποιημένοι σχετικά με το μουσειακό χώρο και τα εκθέματά του καθώς και οι μαθητές τους παρουσίαζαν δείγματα εξοικείωσης με το θεματολογικό υπόβαθρο του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος. Το γεγονός αυτό συνδέεται με τον αριθμό των εκπαιδευτικών που δήλωσαν ότι προετοίμασαν τους μαθητές τους για την επικείμενη επίσκεψή τους στο Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας και για το περιεχόμενο του προγράμματος στο οποίο θα συμμετείχαν.

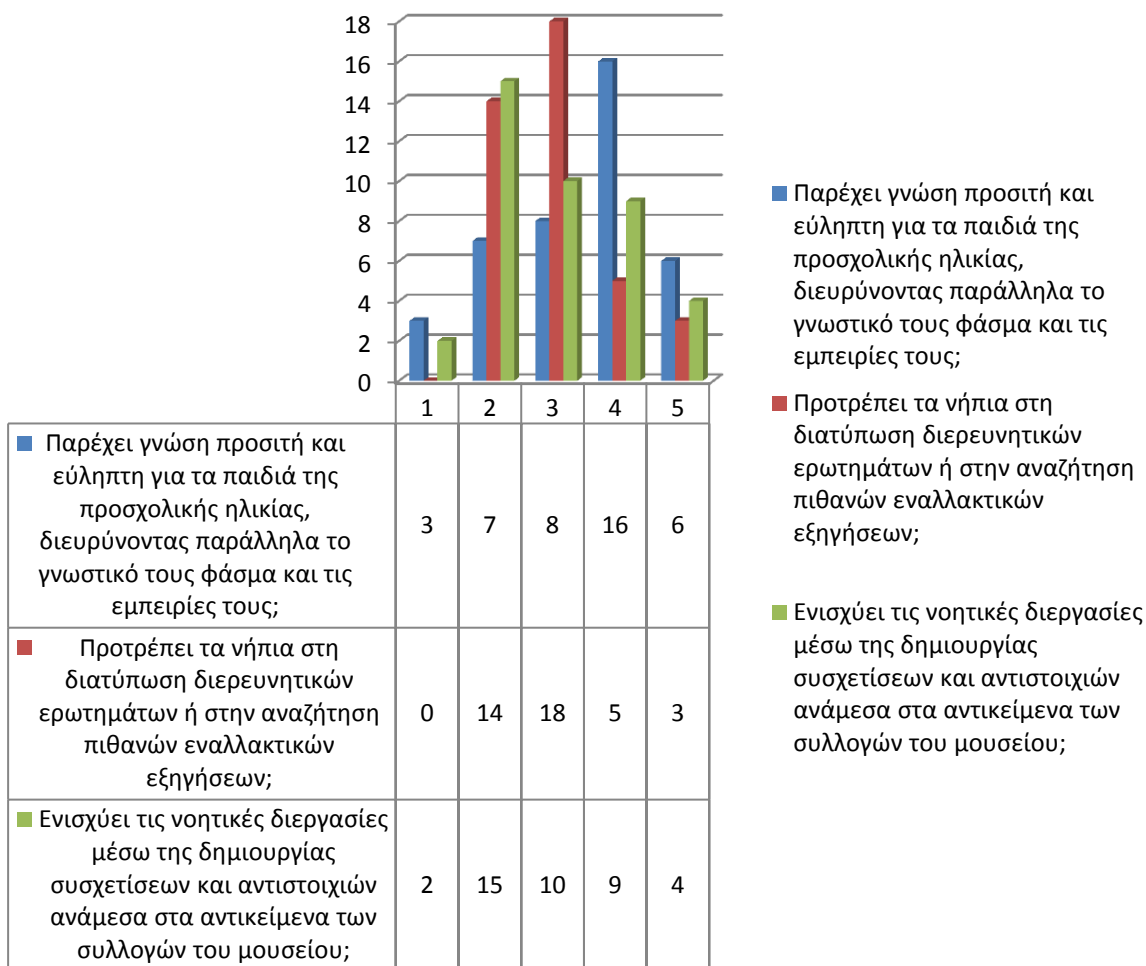
Ερωτήματα προς αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος "Τα ζώα και εγώ" του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας που απευθύνεται στην προσχολική εκπαιδευτική βαθμίδα

Διάγραμμα 3: Αξιολόγηση μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος «Τα ζώα και εγώ»

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών το πρόγραμμα «Τα ζώα και εγώ» δεν τους ικανοποίησε επαρκώς σε επίπεδο οργάνωσης και διάρκειας. Ενώ το 35% έκρινε ότι το πρόγραμμα δεν άγγιξε τα προσδοκώμενα επίπεδα διαδραστικότητας. Η παρουσίαση του προγράμματος κρίθηκε ικανοποιητική από το 52,5% των εκπαιδευτικών, γεγονός που καταδεικνύει το καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζει ο εμπνευστής του μουσειακού προγράμματος (Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη 1999:51-52). Τέλος οι εκπαιδευτικοί σημείωσαν ότι δεν προμηθεύτηκαν τον φάκελο του προγράμματος από το μουσείο. Αν και σύμφωνα με τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι το εξεταζόμενο μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη νηπιακή ηλικία παρουσιάζει κάποιες ελλείψεις, στις απαντήσεις ανοικτού τύπου περιορίστηκαν σε μονολεκτικές κυρίως απαντήσεις, ενώ ελάχιστοι προχώρησαν σε κάποιες προτάσεις για τη βελτίωσή του.

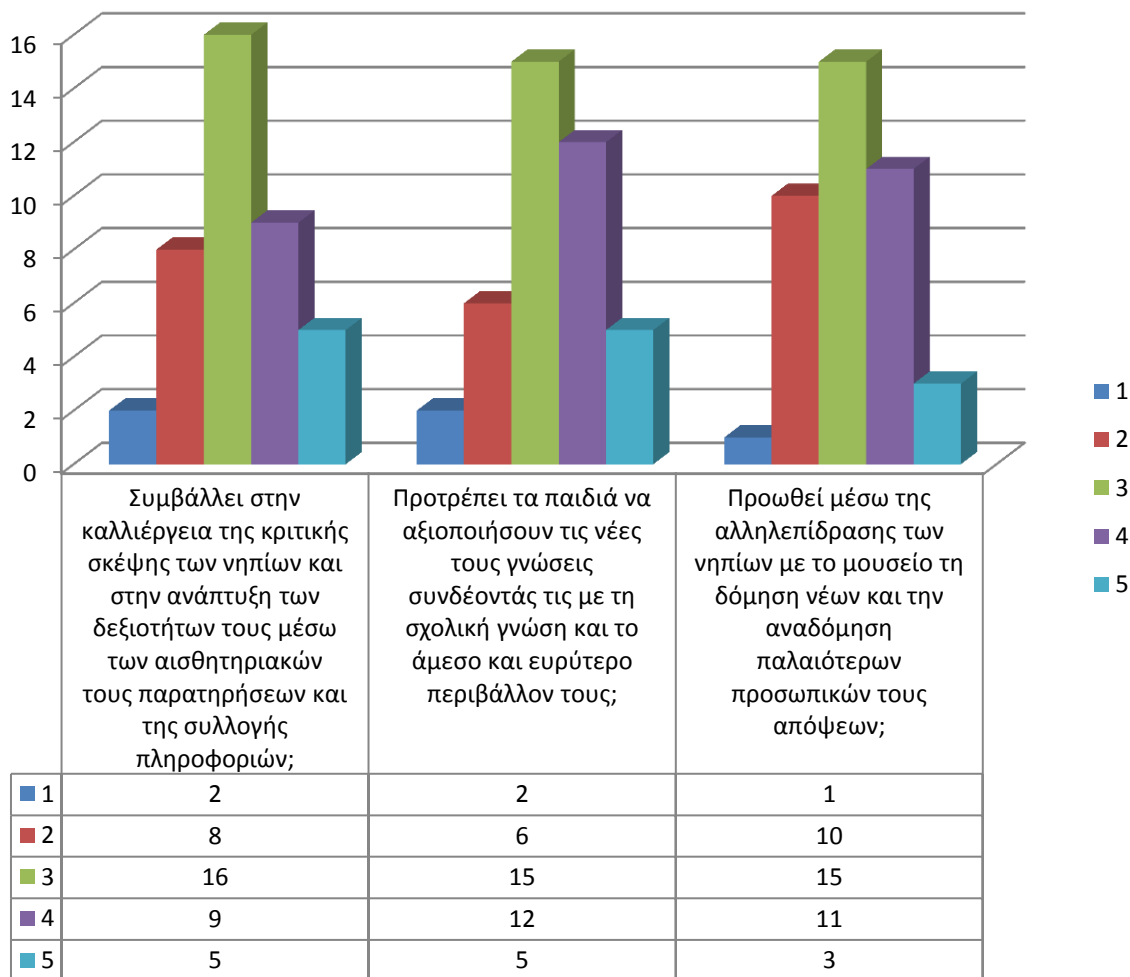
Εξέταση της συμβολής του προγράμματος σε επίπεδο κατανόησης, πνευματικής και γνωστικής ανάπτυξης των νηπίων

Διάγραμμα 4: Επίπεδο κατανόησης, πνευματικής και γνωστικής ανάπτυξης

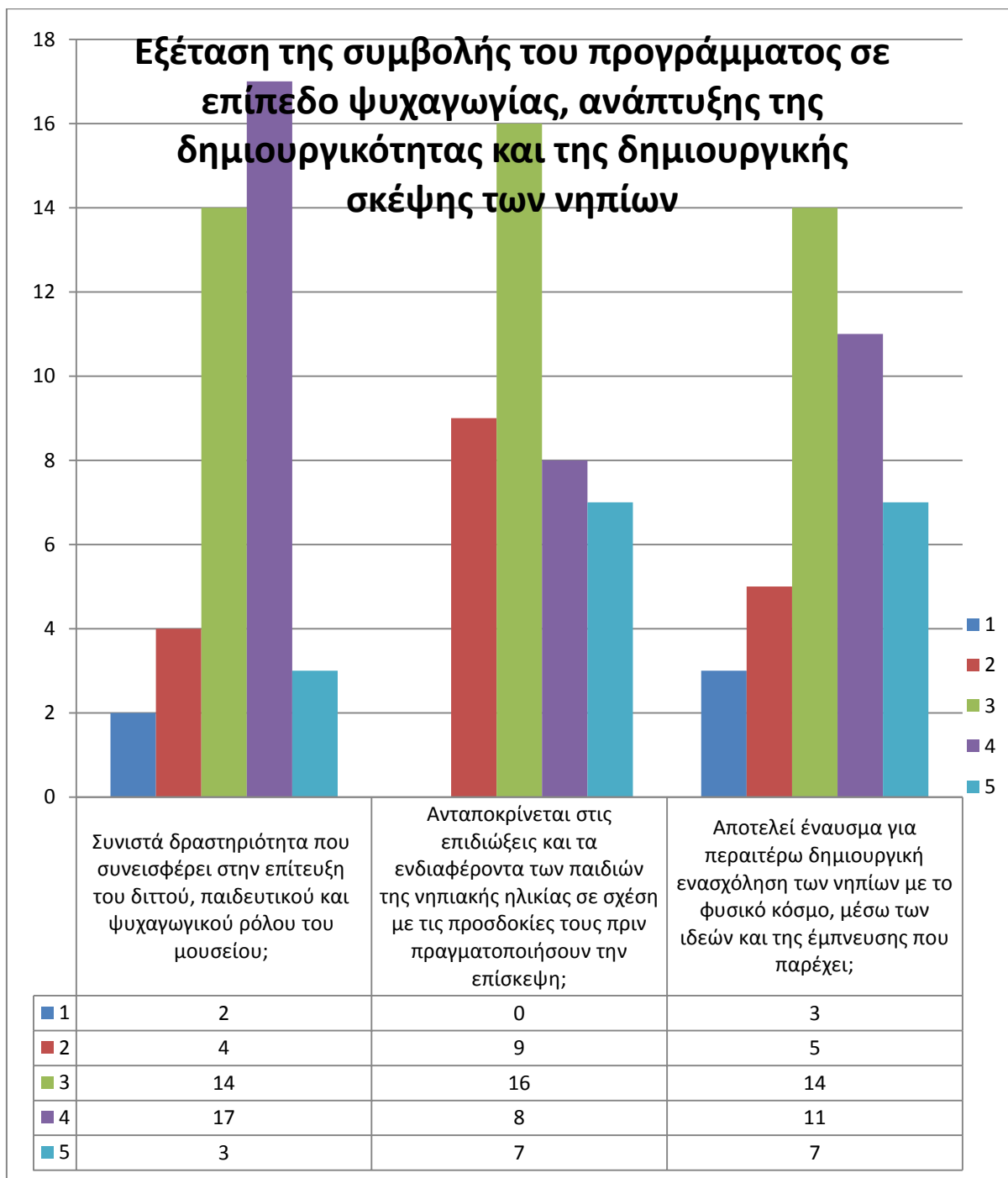
Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα σχετικά με το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα του Μ.Γ.Φ.Ι. που απευθύνεται στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας δήλωσαν σε ποσοστό 40% ότι παρέχει γνώση προσιτή και προσαρμοσμένη στις νοητικές δυνατότητες των νηπίων ενώ παράλληλα διευρύνει το γνωστικό τους φάσμα και τις εμπειρίες τους. Σε ποσοστό 45% σημείωσαν ότι το πρόγραμμα προτρέπει αρκετά τα παιδιά στο να διατυπώσουν διερευνητικά ερωτήματα και να αναζητήσουν πιθανές απαντήσεις. Επίσης το 37,5% των εκπαιδευτικών θεώρησε ότι μέσω του προγράμματος ενισχύθηκαν σε μικρό βαθμό η δημιουργία συσχετισμών και αντιστοιχιών ανάμεσα στα αντικείμενα των συλλογών του Μ.Γ.Φ.Ι.

Εξέταση συμβολής του προγράμματος στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων των νηπίων και στην πρακτική τους εφαρμογή

Διάγραμμα 5: Ανάπτυξη δεξιοτήτων και πρακτική εφαρμογή

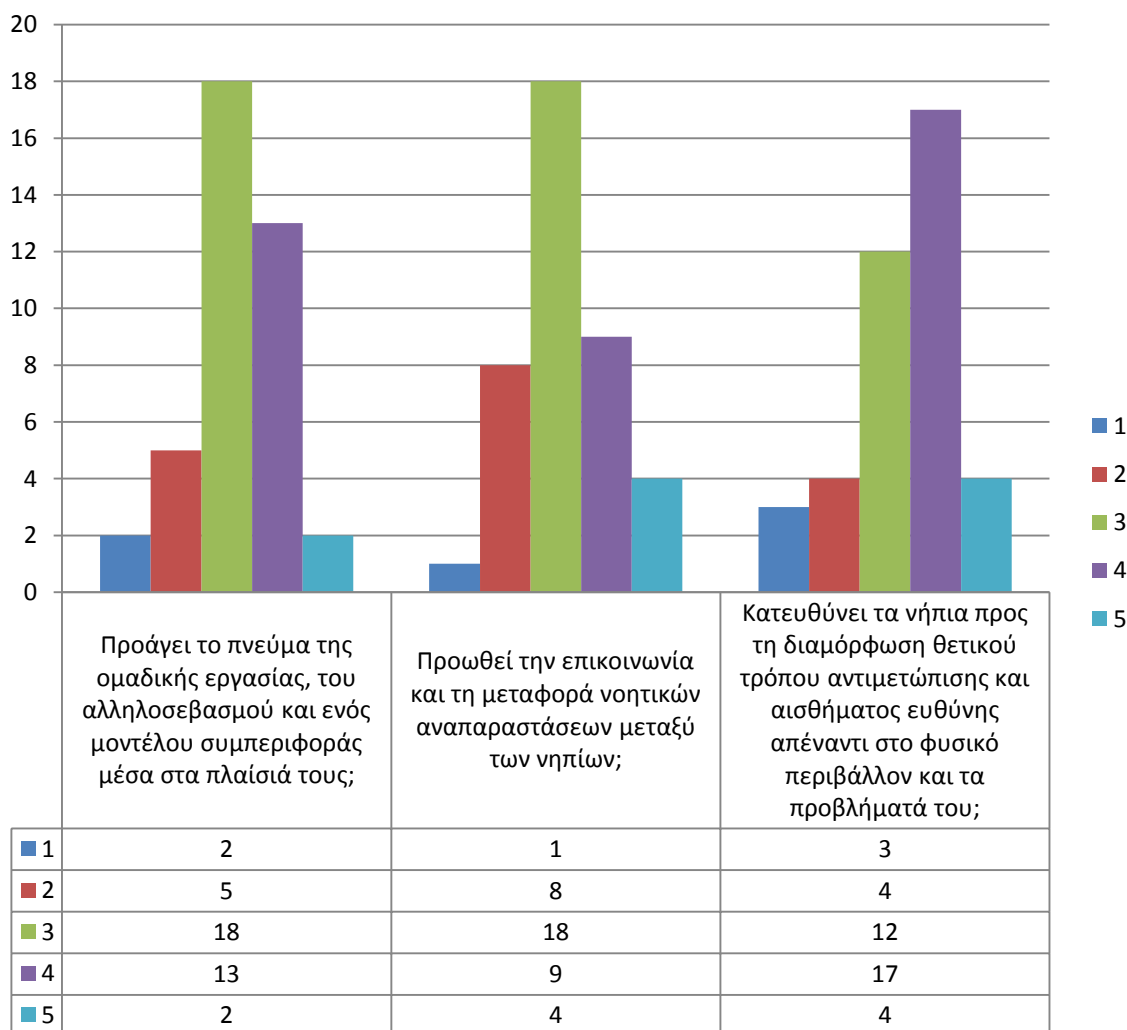
Σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς που μετείχαν στην έρευνα αυτής πτυχιακής διατριβής, σε ποσοστό 40% δήλωσαν ότι το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα «Τα ζώα και εγώ» συμβάλλει αρκετά στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και των δεξιοτήτων των νηπίων. Το 37,5% των συμμετεχόντων θεώρησε ότι τα νήπια δέχθηκαν αρκετές παροτρύνσεις ώστε να αξιοποιήσουν τις νέες τους γνώσεις, να τις συνδέσουν με τις προϋπάρχουσες σχολικές γνώσεις και με το περιβάλλον τους. Εν συνεχεία το 37,5% έκρινε ως ένα βαθμό ικανοποιητική τη συμβολή του εκπαιδευτικού προγράμματος στη δόμηση νέων και στην επανεξέταση των προηγούμενων γνώσεων των παιδιών μέσω της αλληλεπίδρασης τους με το μουσείο.

Διάγραμμα 6: Ψυχαγωγία, ανάπτυξη δημιουργικότητας και δημιουργικής σκέψης

Στα στοιχεία που συνελέγησαν από το ερωτηματολόγιο της έρευνας επισημαίνεται από το 42,5% των εκπαιδευτικών ότι το πρόγραμμα συνεισέφερε σε μεγάλο βαθμό στην επίτευξη του παιδευτικού και ψυχαγωγικού ρόλου των μουσείων. Σε ποσοστό 40% υποστήριξαν ότι ανταποκρίνεται μερικώς στις προσδοκίες και στα ενδιαφέροντα των νηπίων και το 35% ήταν της γνώμης ότι το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα ενέπνευσε αρκετά τα παιδιά ώστε να ασχοληθούν περαιτέρω με το φυσικό κόσμο.

Εξέταση της συμβολής του προγράμματος στην κοινωνική συνειδητοποίηση και στην προσωπική βελτίωση των νηπίων

Διάγραμμα 7: Κοινωνική συνειδητοποίηση και προσωπική βελτίωση

Το 45% των συνοδών εκπαιδευτικών που έλαβαν μέρος στην έρευνα θεωρεί ότι το πρόγραμμα προάγει αρκετά το πνεύμα της ομαδικότητας των νηπίων και προωθεί στον ίδιο βαθμό την μεταξύ τους επικοινωνία. Τέλος σε ποσοστό 42,5% οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι μέσω της συμμετοχής τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Τα ζώα και εγώ» του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας, τα νήπια απέκτησαν μια πολύ πιο θετική οπτική και αντιμετώπιση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και τα προβλήματά του.

Ανάλυση ερωτήσεων ανοικτού τύπου: Το ερωτηματολόγιο ολοκληρώνεται με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου όπου οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα κλήθηκαν να διατυπώσουν τις δικές τους προτάσεις για την βελτίωση των παρεχόμενων γνώσεων και δραστηριοτήτων που συμπεριλαμβάνονται στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Τα ζώα και εγώ» του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας για την προσχολική εκπαιδευτική βαθμίδα.

Στην ερώτηση αν κατά την προσωπική τους άποψη υπάρχει κάποιο στοιχείο που θα ήθελαν να προστεθεί ή να αφαιρεθεί από το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα ώστε οι στόχοι του να συγκλίνουν με αυτούς του Αναλυτικού Προγράμματος μάθησης, οι εκπαιδευτικοί απάντησαν ότι θα ήταν επωφελής η ενσωμάτωση βιωματικών, δημιουργικών και διαδραστικών δραστηριοτήτων. Κατά την είσοδο των παιδιών στο μουσειακό χώρο επισήμαναν ότι δεν προβλήθηκε κάποιο βίντεο με εισαγωγικές πληροφορίες για το χώρο και τη θεματολογία του προγράμματος που θα παρακολουθούσαν, ούτε κάποια δραστηριότητα που θα διευκόλυνε την εξοικείωση των παιδιών με τον περιβάλλοντα χώρο. Επίσης τόνισαν ότι για να διατηρηθεί αμείωτο το ενδιαφέρον των παιδιών κατά τη διάρκεια του προγράμματος θα ήταν χρήσιμο να συμπεριληφθούν παιχνίδια παρατήρησης –ανακάλυψης και δραματοποίησης, τα οποία θα συνέβαλλαν στην δημιουργική έκφραση και στην ανάπτυξη του αισθήματος της συνεργατικότητας. Οι εκπαιδευτικοί έκριναν ότι το πρόγραμμα παρουσιάζει ελλείψεις σε επίπεδο εποπτικού υλικού και απτικών αντικείμενων (hands-on), τα οποία θα προωθούσαν την αισθητηριακή προσέγγιση των αντικειμένων από τα νήπια. Στα μειονεκτήματα μια μερίδα των εκπαιδευτικών (21,5%) προσέθεσε τη εκτεταμένη διάρκεια του προγράμματος.

Η ερώτηση που ακολούθησε ζητούσε από τους εκπαιδευτικούς να αποτιμήσουν τη συμβολή του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος στην ενδυνάμωση της σχέσης μουσείου - σχολείου και στη θετική αντιμετώπιση των μουσειακών χώρων και των φυσικών επιστημών από τα παιδιά της νηπιακής ηλικίας. Το 25% των εκπαιδευτικών ανέφερε ότι το πρόγραμμα λειτουργεί συμπληρωματικά του αναλυτικού προγράμματος μάθησης βοηθώντας τα παιδιά που μεγαλώνουν σε μια μεγαλούπολη να επανακτήσουν την επαφή τους με το φυσικό περιβάλλον. Ένα μεγάλο ποσοστό ανέφερε τη σημασία του ρόλου του εμπυχωτή ως διαμεσολαβητή της σχέσης μουσείου – σχολείου και της καλλιέργειας των θετικών αντιλήψεων και συναισθημάτων των παιδιών σχετικά με το μουσειακό γίγνεσθαι. Επίσης σημείωσαν ότι η επαφή των παιδιών με τα εκθέματα εξάπτει τη φαντασία –περιέργεια τους και τους δημιουργεί θετικές αναμνήσεις από την

επίσκεψή τους στο μουσείο. Τέλος υπήρχαν κάποιοι εκπαιδευτικοί που επισήμαναν ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ήταν εκτεταμένο θεματολογικά, χωρίς να εστιάζει σε συγκεκριμένα εκθέματα, γεγονός που αποπροσανατόλισε τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας.

Η ερώτηση που ακολουθούσε σχετιζόταν με το αν η συμμετοχή των εκπαιδευτικών στη διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος του Μ.Γ.Φ.Ι θα αποτελέσει έμπνευση για να διοργανώσουν ανάλογες θεματολογικά δραστηριότητες εντός της σχολικής τους τάξης, παροτρύνοντας τους μαθητές τους να προχωρήσουν στην πρακτική εφαρμογή και συζήτηση σχετικά με τις γνώσεις που αποκόμισαν. Οι εκπαιδευτικοί απάντησαν ότι η συμμετοχή τους στο μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα «Τα ζώα και εγώ» θα αποτελέσει αφορμή για τη διενέργεια συζητήσεων σχετικών με το περιβάλλον και την προστασία του και για τη συμμετοχή σε οικολογικές δραστηριότητες εθελοντικού χαρακτήρα (δενδροφυτεύσεις). Επιπροσθέτως κάποιοι ανέφεραν ότι σκόπευαν να εκτυπώσουν τις φωτογραφίες που τράβηξαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος, ώστε να αποτελέσουν υλικό για συζήτηση εντός της σχολικής αίθουσας και να βοηθήσουν στην αφομοίωση των νέων γνώσεων. Μια εκπαιδευτικός σημείωσε ότι μετά τη συζήτηση που θα ακολουθήσει στην τάξη σχετικά με το περιεχόμενο του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος, σκοπεύει να διοργανώσει ένα εικαστικό εργαστήριο για την κατασκευή μιας μακέτας με ζώα τα οποία θα τα κατασκευάσουν οι μαθητές της με πυλό. Τέλος το 15% των συμμετεχόντων ανέφερε ότι είναι απαραίτητη η διεξαγωγή συζητήσεων και σχετικών δραστηριοτήτων μετά από την συμμετοχή στο μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα, γιατί η διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συνείδησης των νηπίων αποτελεί κυρίαρχο μέλημα των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας σχολικής βαθμίδας.

Στην τελευταία ερώτηση της έρευνας αν τα μουσεία φυσικής ιστορίας άπτονται των προσωπικών ενδιαφερόντων των εκπαιδευτικών και αν η συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας θα αποτελέσει κίνητρο για να επισκεφθούν μουσεία ανάλογου περιεχομένου σε προσωπικό επίπεδο ή στα πλαίσια της διδασκαλίας τους, το 87,5% απάντησε θετικά. Το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι ανάλογες επισκέψεις ενισχύουν το διδακτικό τους έργο, βελτιώνουν το επίπεδο της διδασκαλίας τους και διευρύνουν το γνωστικό τους φάσμα.

Κεφάλαιο 3

Πρόταση

Μουσειοεκπαιδευτικού

Προγράμματος στο Μουσείο

Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας

για την Προσχολική ηλικία

«το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αποτελεί μια διαδικασία που επιδιώκει την εξοικείωση με το μουσείο, την ανάπτυξη των ικανοτήτων του κοινού και τον εφοδιασμό του με τρόπους για ανεξάρτητη μάθηση» Ζαμπέλ Μουρατιάν, (Κοντογιάννη 1996:19).

3.1 Πρόταση Μουσειοεκπαιδευτικού Προγράμματος

στο Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας για τους

Μαθητές του Νηπιαγωγείου

Στην παρούσα ενότητα σχεδιάζεται ένα μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο: «Η μέλισσα και η ιστορία του τζίτζικα και των μυρμηγκιών που ήταν γείτονές της». Η επιλογή του τίτλου που φέρει το πρόγραμμα σχετίζεται με τις προσλαμβάνουσες και το επίπεδο της νοητικής ανάπτυξης του κοινού της νηπιακής ηλικίας για το οποίο προορίζεται (Στυλιανού 2008:397) και συνδέεται με το διδακτικό μύθο του Αισώπου, «Ο τζίτζικας και ο μέρμηγκας¹». Η χρησιμοποίηση και η προσαρμογή του συγκεκριμένου παραμυθιού διευκολύνει τη νοητική προσέγγιση της θεματολογίας του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος από το κοινό του νηπιαγωγείου. Η υλοποίηση δραστηριοτήτων σχετικών με το θέμα που πραγματεύεται η ιστορία, αποσκοπεί στο να συνεισφέρει στην επίτευξη των διδακτικών στόχων του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος.

Τα παιδιά κατά τη νηπιακή ηλικία διαμορφώνουν απόψεις και στάσεις που θα ακολουθήσουν στην πορεία της μετέπειτα ζωής τους, όπως επίσης θέτουν τις βάσεις για

¹ Πηγή: You Tube, Εικονογραφημένο Παραμύθι Τζίτζικα και Μέρμηγκα από τη Disney <https://www.yout.com/watch?v=mjEx-nAPHyQ&t=347s> [Πρόσβαση: 02.11.2016]

την καλλιέργεια των δεξιοτήτων τους. Για να διαμορφωθεί η περιβαλλοντική συνείδηση στους ενήλικες του μέλλοντος κρίνεται σκόπιμη η επένδυση στην ευαισθητοποίηση των νηπίων γύρω από τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Είναι γεγονός ότι τα βιώματα και οι γνώσεις που αποκομίζουν τα νήπια, τα συνοδεύουν εφόρου ζωής (Στυλιανού 2008:396).

3.1.1 Σκοποί και Στοχοθεσίες του Μουσειοεκπαιδευτικού Προγράμματος

Ο ευρύτερος στόχος του προγράμματος είναι η ενδυνάμωση της σχέσης ανάμεσα στο μουσείο και το σχολείο, η εξοικείωση των μαθητών της νηπιακής ηλικίας με το φυσικό κόσμο, η ενεργητική τους συμμετοχή και η μαθησιακή τους ανάπτυξη. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που θα πλαισιώσουν το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα αποβλέπουν στην μεταστροφή της σχέσης των εκπαιδευτικών της προσχολικής αγωγής με τις φυσικές επιστήμες και τα μουσεία φυσικής ιστορίας τα οποία συχνά προσεγγίζονται με δισταγμό (Μπαγάκης κ.ά. 2006:4-6). Το μουσειακό υλικό στο οποίο στηρίχθηκε η θεματολογία και πλαισίωσε τις δραστηριότητες του προγράμματος είναι η εντομολογική συλλογή του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας. Ο σχεδιασμός του προγράμματος εστίασε στις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών της προσχολικής ηλικίας και στην αντιληπτική τους ικανότητα. Από το πρόγραμμα απουσιάζουν οι πομπώδεις εκφράσεις, η εξαντλητική ξενάγηση και οι εξειδικευμένες αναλύσεις περί της επιστήμης της εντομολογίας. Τα νήπια μέσα από το πρόγραμμα και τις δραστηριότητές του καλούνται να προσεγγίσουν τη γνώση μέσω της διαδραστικότητας, των αισθήσεων, των νοητικών συνδέσεων με την καθημερινότητά τους, της δημιουργικότητας, της ψυχαγωγίας και της αλληλεπίδρασης με τον περιβάλλοντα χώρο, τον εμπυχωτή και τους συνομηλίκους τους. Το βασικό ρόλο στη διεξαγωγή του εν λόγω μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος τον κατέχουν οι εμπυχωτές του μουσείου οι οποίοι διευκολύνουν τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με τα εκθέματα και να δημιουργήσουν συσχετισμούς με το άμεσο καθημερινό τους περιβάλλον (Νικονάνου 2010:131, Νικονάνου 2015:53). Είναι απαραίτητο οι εμπυχωτές να έχουν έρθει σε επαφή με όλο το βιβλιογραφικό υλικό που συλλέχθηκε από το εκπαιδευτικό τμήμα του μουσείου ώστε να σχεδιαστεί το πρόγραμμα για την προσχολική ηλικία (Νικονάνου 2010:137).

Επιπροσθέτως το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα αποσκοπεί στην κάλυψη των μουσειακών στοχοθεσιών. Συγκεκριμένα επικεντρώνεται στη γεφύρωση του

επικοινωνιακού χάσματος που υφίσταται ανάμεσα στους θεσμούς του μουσείου και του σχολείου (Κοντογιάννη 1996:24), στη διευκόλυνση της γνωριμίας και της προσέγγισης του Μ.Γ.Φ.Ι και της εντομολογικής του συλλογής (ή των επιλεγμένων ανάλογα με τις ανάγκες του προγράμματος εντόμων) με τα νήπια, στη βελτίωση των σχέσεων των εκπαιδευτικών με το περιβάλλον και τις φυσικές επιστήμες, στη διάδοση των επιστημών και της αξίας τους στο ευρύ κοινό (Φιλιππουπολίτη 2013:255), στην αναπλήρωση των κενών που διαμορφώνονται στην εκπαίδευση των νηπίων εξαιτίας του αστικού περιβάλλοντος διαβίωσής τους, στον εμπλουτισμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μ.Γ.Φ.Ι. που απευθύνονται στην προσχολική αγωγή, στην ενδυνάμωση της περιβαλλοντικής τους ευαισθητοποίησης, στην συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας προστασίας και θετικής αντιμετώπισης του περιβάλλοντος και των οργανισμών που ζουν σε αυτό, στην υποβοήθηση της νοητικής τους ανάπτυξης και της δημιουργικής τους έκφραση, στην προτροπή για την έκφραση των προσωπικών τους απόψεων και της ενεργητικής τους συμμετοχής (Κοντογιάννη 1996:25-27, Ιακωβίδου-Αλευρά 2008:416), στην ενίσχυση του πνεύματος της ομαδικότητας, της εργατικότητας και της αποταμίευσης και στην παροχή κινήτρων για την επανάληψη της επίσκεψης (Τζιαφέρη 2005:58-59).

Για το σχεδιασμό του προγράμματος είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη και οι στοχοθεσίες του Αναλυτικού Προγράμματος μάθησης για την προσχολική ηλικία (ΦΕΚ Β2483/04.11.11) και ιδιαίτερα για τις φυσικές επιστήμες. Το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα και οι δραστηριότητές του είναι αναγκαίο να βοηθούν τα παιδιά της νηπιακής ηλικίας στην προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη ώστε να μπορέσουν σταδιακά να προσλάβουν και να επεξεργασθούν ποικίλα γνωστικά ερεθίσματα και να οδηγηθούν στην αυτενέργεια, στην αυτονομία, στη συνεργασία με την υπόλοιπη ομάδα και τους εμπυχωτές και στην έκφραση των προσωπικών τους απόψεων (ΦΕΚ Β2483/04.11.11:35417-35418). Σχετικά με τις φυσικές επιστήμες το πρόγραμμα καλείται να αποτελέσει πηγή εμπειριών για τα παιδιά και να τα ωθήσει στη δημιουργία των προσωπικών τους ερμηνειών και προσεγγίσεων σχετικά με το φυσικό κόσμο (ΦΕΚ Β2483/04.11.11:35431-35443). Οι μουσειακοί στόχοι πρέπει να έχουν τον ίδιο προσανατολισμό και να λειτουργούν συμπληρωτικά σε αυτούς που τίθενται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα μάθησης (Γκούσκου&Κολιόπουλος 2010:206).

Ο χώρος που έχει επιλεγεί για τη διεξαγωγή του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος βασίζεται στη θεματολογία του (Νικονάνου 2010:132) και είναι η αίθουσα της

εντομολογικής συλλογής του Μ.Γ.Φ.Ι. Ο χώρος αυτός παρέχει μια αίσθηση οικειότητας στα παιδιά αυτής της ηλικίας, επειδή τρέφουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον κόσμο των εντόμων τα οποία ενυπάρχουν στις παραστάσεις της καθημερινότητάς τους. Στη διαμόρφωση ενός οικείου κλίματος συνηγορεί το γεγονός ότι ο συγκεκριμένος μουσειακός χώρος έχει επενδυθεί με επιδαπέδιο τάπητα. Τα νήπια που συνήθως δυσκολεύονται να παραμένουν σε μια σταθερή θέση για μεγάλο χρονικό διάστημα, έχουν την ευκαιρία με την παρότρυνση του εμπυχωτή να καθίσουν στο δάπεδο και να αισθανθούν την άνεση που είναι απαραίτητη για τη συμμετοχή τους στα δρώμενα του προγράμματος. Ανασταλτικό παράγοντα για τη διεξαγωγή προγραμμάτων που απευθύνονται σε παιδιά νηπιαγωγείου αποτελεί ο φωτισμός και ο σχεδιασμός του εν λόγω χώρου, όπου οι προθήκες που φιλοξενούν τα έντομα της συλλογής είναι τοποθετημένες σε ύψος το οποίο δυσχεραίνει τη θέασή τους. Ο χρόνος που απαιτείται για τη διεξαγωγή του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος υπολογίζεται στις δυο ώρες.

Εικ.16: Απεικόνιση της εντομολογικής συλλογής του Μ.Γ.Φ.Ι., τα παιδιά που ξεναγούνται είναι μαθητές της έκτης τάξης του Δημοτικού σχολείου, γεγονός που καθιστά σαφές το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας στην παρατήρηση των εκθεμάτων της συλλογής. (προσωπική λήψη)

3.1.2 Περιγραφή του Σεναρίου και των Φάσεων του

Μουσειοεκπαιδευτικού Προγράμματος

Δραστηριότητες πριν τη μουσειακή επίσκεψη: Το προπαρασκευαστικό αυτό στάδιο λαμβάνει χώρα στο σχολείο και περιλαμβάνει μια εισαγωγική συζήτηση με σκοπό την ανταλλαγή απόψεων και την ενημέρωση των παιδιών σχετικά με το μουσείο, την εντομολογική συλλογή και το πώς πρέπει να συμπεριφερθούν στα πλαίσια αυτής της επίσκεψης (Νικονάνου 2010:133, Κοντογιάννη 1996:37, Γκούσκου&Κολιόπουλος 2010:204). Στόχος του εκπαιδευτικού είναι να κινητοποιήσει το ενδιαφέρον των παιδιών γύρω από τα έντομα και να αξιολογήσει το επίπεδο των γνώσεων τους (Καραδημητρίου&Ρούσσου 2013:299), έτσι ώστε σε συνεργασία με το μουσειακό εκπαιδευτικό τμήμα να καταλήξουν για το περιεχόμενο του προγράμματος που επίκειται να παρακολουθήσουν. Η διαδικασία αυτή μπορεί να συνοδεύεται από ποικίλης ύλης εποπτικό υλικό το οποίο θα έχει σταλεί από το μουσείο και θα εντάσσει τα παιδιά στο πρόγραμμα που θα παρακολουθήσουν (εικόνες, βίντεο). Επίσης οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διοργανώσουν μια εξερευνητική δραστηριότητα στον προαύλιο χώρο (Κοντογιάννη 1996:41) του νηπιαγωγείου όπου τα παιδιά θα κληθούν να παρατηρήσουν διάφορα έντομα και στη συνέχεια με τη βοήθεια τους να προσπαθήσουν να τα αναγνωρίσουν. Ακολούθως θα μπορούσαν να ζωγραφίσουν τα έντομα που συνάντησαν κατά την εξερεύνησή τους (Κοντογιάννη 1996:48). Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την εξοικείωση τους με το φυσικό περιβάλλον και την απόκτηση βιωματικών εμπειριών σχετικά με τον κόσμο των εντόμων. Οι δραστηριότητες που διενεργούνται σε εξωτερικούς χώρους θεωρούνται κομβικής σημασίας για τη σωματική και διανοητική υγεία των παιδιών, συμβάλλουν επίσης στην καλλιέργεια της φαντασίας και των κοινωνικών τους δεξιοτήτων (Μπασδάρα&Καπουλίτσα 2013:198-200, Κοσμετάτου 2008:101-103).

Κατόπιν συνεννόησης του εκπαιδευτικού της προσχολικής εκπαίδευσης και του εκπαιδευτικού τμήματος του μουσείου θα έχει αποφασιστεί όλα τα παιδιά να φορούν καρτελάκια με τα ονόματά τους ώστε η επικοινωνιακή σχέση και η εξοικείωσή τους με τον εμπυχωτή να επιτευχθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα. Το τμήμα του νηπιαγωγείου που επίκειται να λάβει μέρος στην εν λόγω μουσειοεκπαιδευτική διαδικασία πρέπει να μην ξεπερνά τα 18 παιδιά ώστε να διατηρήσει την ευελιξία του ή να χωριστεί σε δυο ομάδες. Όλες αυτές οι δράσεις διοργανώνονται με τη σύμπραξη σχολείου –μουσείου, γεγονός που υποβοηθούν τη γεφύρωση των σχέσεων των δυο

θεσμών (Κοντογιάννη 1996:62). Αυτό το στάδιο ολοκληρώνεται με τη συμπλήρωση ενός φυλλαδίου αξιολόγησης από το οποίο εξάγονται απαραίτητα συμπεράσματα σχετικά με τη επάρκεια ή μη του εκπαιδευτικού υλικού που εστάλη από το μουσείο με σκοπό την προετοιμασία των παιδιών για τη συμμετοχή τους στο μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Η μουσειακή επίσκεψη: Μετά την είσοδο των παιδιών στο μουσειακό χώρο ο εμπυχωτής εφοδιασμένος με τις απαραίτητες γνώσεις και διάθεση, καλωσορίζει τα νήπια, επιδιώκει τη γνωριμία του μαζί τους και τα προετοιμάζει έτσι ώστε να ενθαρρυνθούν για να συμμετάσχουν στη διαδικασία που θα ακολουθήσει (Ναλπάντης 2004:21). Σκοπός αυτής της ένθερμης υποδοχής είναι η καλλιέργεια του αισθήματος της άνεσης, της ασφάλειας και της οικειότητας τόσο με το χώρο όσο και με τον εμπυχωτή, συστατικά που θα τροφοδοτήσουν τα παιδιά με ευχάριστη διάθεση και όρεξη για συμμετοχή στα επόμενα στάδια του προγράμματος (Στυλιανού 2008:399).

1^η φάση δραστηριοτήτων: Τα νήπια με την καθοδήγηση του εμπυχωτή και τη συνοδεία του εκπαιδευτικού κατευθύνονται προς την αίθουσα διεξαγωγής του προγράμματος, δηλαδή τον εκθεσιακό χώρο της εντομολογικής συλλογής του Μ.Γ.Φ.Ι. Σε αυτό το εισαγωγικό στάδιο του προγράμματος δίνεται η ευκαιρία στους μικρούς επισκέπτες να εγκλιματιστούν στο χώρο και μέχρι να προσεγγίσουν την αίθουσα της εντομολογικής συλλογής ο εμπυχωτής τους παροτρύνει να θυμηθούν και να αναφέρουν αν έχουν επισκεφθεί ξανά το συγκεκριμένο μουσείο και τι πιστεύουν ότι υπάρχει μέσα σε αυτό. Στη συνέχεια τους δίνει λίγες πληροφορίες για το μουσείο και τα εισαγάγει στη θεματολογία του εκπαιδευτικού προγράμματος (Νικονάνου 2010:140). Ακολούθως μόλις φτάσουν στην αίθουσα υλοποίησης ζητάει από τα νήπια να καθίσουν στο δάπεδο και εκείνος κάνει το ίδιο. Το ζήτημα που τίθεται επί τάπητος είναι αυτό των εντόμων και ο εμπυχωτής παροτρύνει τα νήπια να αναφέρουν διάφορα έντομα που έχουν συναντήσει στην καθημερινότητά τους ή που είδαν κατά την είσοδό τους στον χώρο διεξαγωγής του προγράμματος. Ο εμπυχωτής ως ενορχηστρωτής της συζήτησης κατευθύνει τα παιδιά έτσι ώστε να παραμείνουν νοητικά στο θέμα της συζήτησης και να ανακαλέσουν γεγονότα από τις υπάρχουσες εμπειρίες και τα βιώματά τους. Επίσης ο εμπυχωτής θέλοντας να διασαφηνιστεί στο μυαλό των παιδιών ότι τα έντομα, όπως και τα υπόλοιπα εκθέματα του μουσείου είναι αληθινά αλλά δεν είναι ζωντανά, επιστρατεύει δείγματα εντόμων από σιλικόνη ή πλαστικό και τα ωθεί να τα περιεργαστούν. Στη συνέχεια τους ζητά να ανακαλύψουν το σημείο που βρίσκονται

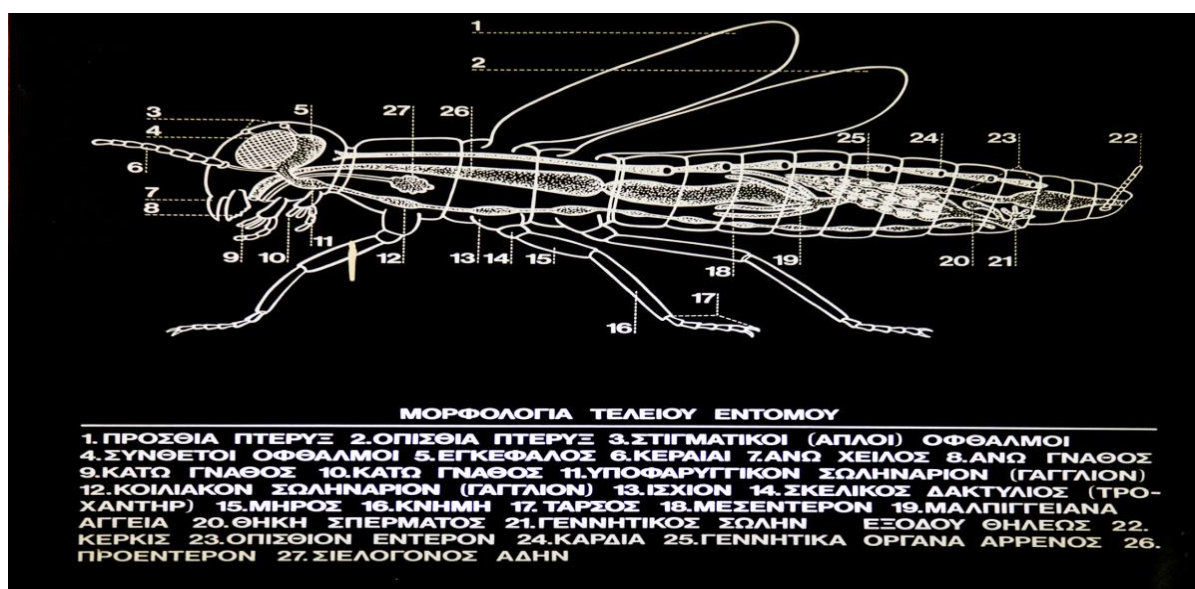
στις προθήκες της εντομολογικής συλλογής τα έντομα που προηγουμένως είχαν επεξεργαστεί μέσω της hands-on διαδικασίας. Αφού τα εντοπίσουν τους ζητά να αποφανθούν για το ποιό από αυτά ήταν κάποτε ζωντανό, τα έντομα που βρίσκονται στις προθήκες του μουσείου ή αυτά που κρατούσαν στα χέρια τους (Ζόγκα 2006:275, Χρηστίδου 2008:14-15). Μέσω των πρακτικών δραστηριοτήτων, της συγκριτικής παρατήρησης και της χρήσης υλικών αντικειμένων τα παιδιά διαμορφώνουν ευκολότερα γνωστικές υποθέσεις και νοητικές αναπαραστάσεις (Γκούσκου & Κολιόπουλος 2010:209, Παντίδος 2010:239-240, Χρηστίδου 2008:20-24). Είναι γεγονός ότι οι αντιλήψεις των παιδιών για τα έντομα συνδέονται κυρίως με το μέγεθός τους, το σχήμα τους, τα μορφολογικά τους στοιχεία και τις κινητικές τους ικανότητες (Χρηστίδου 2008:16).

◆ Κατά την πρώτη προσέγγιση του θέματος ακολουθήθηκε η μαιευτική μέθοδος που έχει ως σημείο αναφοράς τη συζήτηση και τα επιλεγμένα μουσειακά εκθέματα (Νικονάνου 2010:100-101). Μέσω της συζήτησης τα νήπια είχαν τη δυνατότητα να προσεγγίσουν δίχως φόβο το μουσείο, να συνδέσουν εικόνες της καθημερινότητάς τους με το ευρύτερο θέμα του προγράμματος, να αλληλεπιδράσουν με τον εμψυχωτή και μεταξύ τους, μέσα από μια διαδραστική διαδικασία. Οι ερωταπαντήσεις συνεργούν στην προώθηση της δημιουργικής σκέψης των παιδιών (Τριλιανός 2009:117). Επίσης με τη βοήθεια της βιωματικής μεθόδου σε συνάρτηση με την αποκαλυπτική τα παιδιά κλήθηκαν να προσεγγίσουν τη γνώση μέσω των υλικών αντικειμένων (Νικονάνου 2015:211-214) και των παιχνιδιών εξερεύνησης. Μέσα από αυτή τη διαδικασία εξέφρασαν τις προσωπικές τους απόψεις, απέκτησαν εμπειρίες και συμμετείχαν σε μια ενεργητική διαδικασία ανακάλυψης του χώρου και των εκθεμάτων (διαδικασία hands-on, minds-on), (Νικονάνου 2010:111-112, Hein 1998:30-31). Επίσης είναι αποδεκτό ότι τα παιδιά αυτών των ηλικιακών ομάδων μέσω της άμεσης βιωματικής εμπειρίας θυμούνται περισσότερο και προσπελάζουν ευκολότερα τη γνώση (Cornell 1997:4). Με την ενεργό συμμετοχή των παιδιών στις δραστηριότητες του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος και με τη χρήση υλικών αντικειμένων τα οποία μπορούν να τα αγγίξουν, η μουσειακή επίσκεψη προάγεται σε μια ελκυστική και ψυχαγωγική διαδικασία (Φιλιππουπολίτη 2013:262). Έτσι τα παιδιά εφοδιάζονται με γνώσεις που θα επηρεάσουν καταλυτικά τη μελλοντική τους πορεία (Κουτσουβάνου 1990:38) και αποκτούν την απαραίτητη διάθεση για τη συνέχεια της εκπαιδευτικού προγράμματος.

2η φάση δραστηριοτήτων: Ο εμπυχωτής στη συνέχεια ενημερώνει τους συμμετέχοντες για τη σπουδαιότητα των εντόμων τα οποία αποτελούν τροφή για άλλα ζώα αλλά ταυτόχρονα βοηθούν τον άνθρωπο και τη φύση παράγοντας διάφορα υλικά (όπως το μέλι –μέλισσες, το μετάξι –μεταξοσκώληκας και μεταφέροντας τη γύρη - μέλισσες), (Ζαμπέλης 2010:7). Αναφέρεται στη δομή των μικροσκοπικών ζώων, τα χαρακτηριστικά τους και για το γεγονός ότι είναι αδύνατο να προσεγγισθεί ο αριθμός τους, ενώ εστιάζει στο μυρμήγκι, την πεταλούδα, τη μέλισσα και το τζιτζίκι. Ρωτά τα παιδιά αν γνωρίζουν έντομα που ζουν πολλά μαζί μέσα σε μια φωλιά και τα βοηθά ώστε να σκεφτούν μόνα τους τη σωστή απάντηση (τα μυρμήγκια και οι μέλισσες). Τους ζητά να προσδιορίσουν το λόγο που τα μυρμήγκια και οι μέλισσες επιλέγουν να ζουν μαζί και τους οδηγεί σε μια εποικοδομητική έκφραση και ανταλλαγή των προσωπικών τους απόψεων, ώσπου να οδηγηθούν στην απάντηση (για να συνεργάζονται και να βοηθούν το ένα το άλλο). Αναφέρονται στη μέλισσα όπου ο εμπυχωτής εξηγεί στα παιδιά το πόσο σημαντική είναι για την αναπαραγωγή των φυτών αφού μεταφέρει τη γύρη από το ένα λουλούδι στο άλλο. Τα ρωτά αν έχουν δοκιμάσει ποτέ μέλι και τα ενημερώνει ότι το φτιάχνουν οι μέλισσες. Έπειτα τους εξηγεί ότι το σώμα όλων των εντόμων είναι χωρισμένο σε τρία κομμάτια (Γουλανδρή 2001:18, Παλαμαρά κ.ά. 2010:25) και ότι έχουν έξι πόδια, δυο κεραίες, φτερά, μάτια, και κάποια από αυτά διαθέτουν δαγκάνες, προβοσκίδα (κουνούπι, πεταλούδα) και κεντρί (Ζαμπέλης 2010:7). Παράλληλα με την περιγραφή των χαρακτηριστικών των εντόμων τα παιδιά παροτρύνονται να δραματοποιήσουν όσα τους διηγείται ο εμπυχωτής, αναπαριστώντας τα φτερά, τις κεραίες και τις δαγκάνες. Ο εμπυχωτής χωρίζει τα παιδιά σε δυο ομάδες των εννέα ατόμων και τα παρακινεί να συμμετάσχουν σε ένα παιχνίδι. Οι ομάδες επιλέγονται τυχαία και αποτελούνται από αγόρια και κορίτσια. Αυτή η εργασία σε ομάδες και οι βιωματικές δράσεις προωθούν την κοινωνικοποίηση και την έκφραση των νηπίων και καλύπτουν τις απαιτήσεις της ομαδοσυνεργατικής μάθησης που ορίζονται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Στυλιανού 2008:399, Ματσαγγούρας 2000:19-20,83-84, Αυγητίδου 2008:15-16,44, Πλακίτση 2008:235-236). Τους εξηγεί ότι θα αναπαραστήσουν τα μυρμηγκάκια ξαπλώνοντας με κουλουριασμένο το σώμα τους στο πάτωμα (Θέμελη 2008:78). Αφού τα σώματα των μυρμηγκιών και όλων των εντόμων χωρίζονται σε τρία μέρη (κεφάλι, θώρακας και κοιλιά), τότε θα χρειαστούν τρία παιδάκια για να σχηματίσουν το σώμα του μυρμηγκιού και έξι για να παραστήσουν τα πόδια του. Η διαδικασία ολοκληρώνεται καθώς και οι δυο ομάδες έχουν παραστήσει

ένα μυρμήγκι, υπό την καθοδήγηση και τη βοήθεια του εμπυχωτή και του εκπαιδευτικού τους.

◆ Σε αυτό το τμήμα του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος εφαρμόστηκε από τον εμπυχωτή η μέθοδος της αφήγησης έτσι ώστε να μεταφέρει στα παιδιά διάφορες γνώσεις σχετικά με το μαγικό κόσμο των εντόμων. Η επιτυχία της συγκεκριμένης διαδικασίας είναι άμεσα εξαρτώμενη από τις επικοινωνιακές ικανότητες που εμπυχωτή και από τα προσωπικά ενδιαφέροντα των νηπίων (Νικονάνου 2015:13-14, Νικονάνου 2010:98-99). Συμπληρωματικά της αφηγηματικής μεθόδου χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της μαιευτικής και η μέθοδος της δραματοποίησης οι οποίες συνέβαλαν στην έκφραση των απόψεων, στη μεταξύ τους αλληλεπίδραση, στη βιωματική προσέγγιση των εξεταζόμενων εκθεμάτων και στην ενεργητική συμμετοχή των παιδιών, προσδίδοντας ψυχαγωγικά χαρακτηριστικά στη διαδικασία (Νικονάνου 2010:104-106). Επικουρικά της όλης διαδικασίας διαδραματίστηκε και ένα παιχνίδι ρόλων όπου τα παιδιά παρέστησαν τα μυρμήγκια με τα σώματά τους μετά από μια σύντομη περιγραφή της δραστηριότητας από τον εμπυχωτή. Το παιχνίδι αυτό βοηθά τα παιδιά να συμμετάσχουν συναισθηματικά και νοητική και παράλληλα να προσεγγίσουν το μαθησιακό περιεχόμενο του προγράμματος με ένα βιωματικό τρόπο, να αξιοποιήσουν τη φαντασία τους και να βελτιώσουν τις διαπροσωπικές τους σχέσεις (Νικονάνου 2010:105, Σκανδάλη 2010:3, Μαρούδας, 2015:132-133). Το παιχνίδι αποτελεί το βασικότερο μέσο μάθησης για την νηπιακή ηλικιακή ομάδα (Smith 2001:209). Ανάλογες διαδικασίες κινητοποιούν το ενδιαφέρον των μικρών επισκεπτών και βελτιώνουν την άποψη και τη στάση τους απέναντι στα μουσεία.

Εικ.17: Απεικόνιση της μορφολογίας του εντόμου (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr>, Πρόσβαση 12.11.2016)

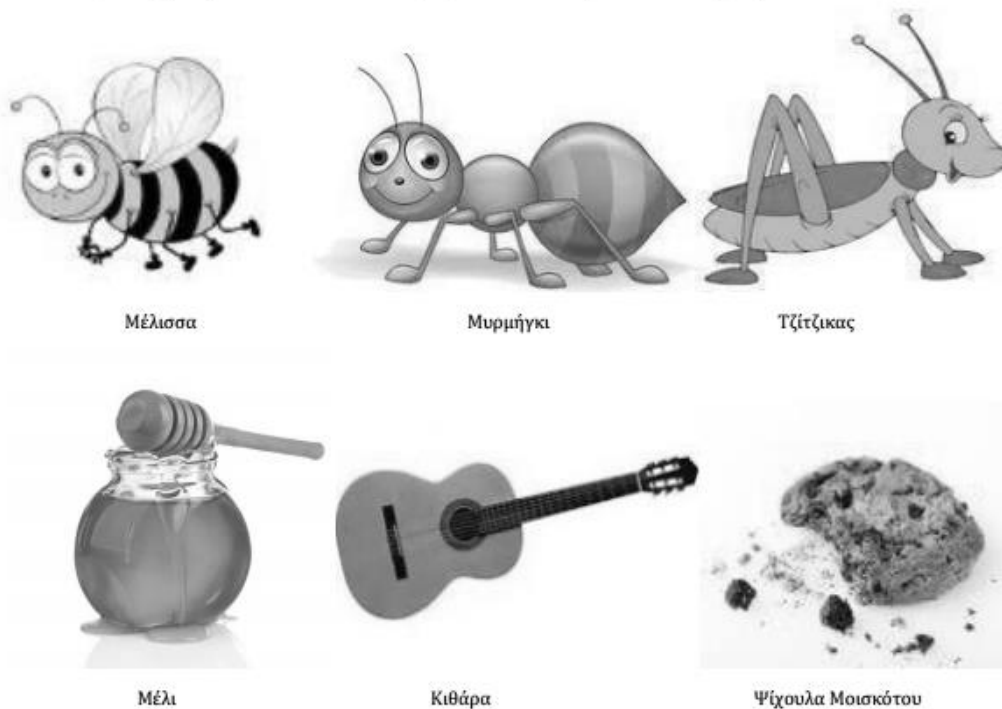
3η φάση δραστηριοτήτων: Στη συνέχεια ο εμπυχωτής φορώντας ένα κιτρινόμαυρο μανδύα και ένα καπέλο με δύο μαύρες κεραίες (Νικονάνου 2010:101-102), παριστάνει τη μέλισσα που ετοιμάζεται να τους διηγηθεί μια ιστορία που συνέβη ανάμεσα στους γείτονές της, μια φωλιά μυρμηγκιών και ένα τζίτζικα (Βλ. Παράρτημα Β.1). Τα παιδιά κάθονται γύρω από τον εμπυχωτή –μέλισσα και ακούν την ιστορία. Ο διδακτικός μύθος του Αισώπου εξιστορείται στα παιδιά με μικρές παραλλαγές προσαρμοσμένος στις διδακτικές ανάγκες και στους ηλικιακούς περιορισμούς του κοινού της προσχολικής ηλικίας. Παράλληλα με την ιστορία ακούγονται ήχοι εντόμων, πουλιών και θροΐσματα φύλλων που μεταφέρουν νοητικά τα παιδιά στο φυσικό περιβάλλον. Μετά από τη διήγηση ο εμπυχωτής παροτρύνει τα παιδιά να συζητήσουν για τους χαρακτήρες του παραμυθιού, να αναφέρουν αν έχουν δει μυρμηγκάκια και τζίτζικες και αν έχουν ακούσει τον ήχο που κάνουν τα τζίτζικα το καλοκαίρι, ζητώντας τους να τον αναπαραστήσουν. Ακολούθως διεξάγεται μια συζήτηση για την αναγκαιότητα της συνεργατικότητας με βάση τα όσα διαδραματίστηκαν στα πλαίσια του παραμυθιού, όπου τα μυρμηγκία αλληλοβοηθούνταν ώστε να μαζέψουν την τροφή για να επιβιώσουν το χειμώνα. Τα παιδιά αναλογίζονται ότι οι εργασίες που συμπεριλαμβάνουν τη συνεργασία με τους συμμαθητές τους είναι πιο ευχάριστες και αποδοτικές. Ο εμπυχωτής τους ζητά να του περιγράψουν δραστηριότητες που κάνουν στα πλαίσια του σχολείου ή τις οικογένειας οι οποίες διεκπεραιώνονται σε συνεργασία με άλλα άτομα (π.χ η μαμά που ζητά από τα παιδάκια της να μαζέψουν τα παιχνίδια που έχουν σκορπίσει στο σπίτι κ.ά.). Η συζήτηση επεκτείνεται στο θέμα της συμπεριφοράς των χαρακτήρων του παραμυθιού υπεύθυνα – μυρμηγκία, ανεύθυνος –τζίτζικας και τα παιδιά καλούνται τους αξιολογήσουν. Ο εμπυχωτής οδηγεί τα νήπια να αναλογιστούν την αξία της εργατικότητας και της αποταμίευσης, χρησιμοποιώντας ως βάση τους χαρακτήρες του παραμυθιού. Κατά τη συζήτηση τονίζεται ότι τα μυρμηγκία που δούλευαν όλο το καλοκαίρι θα καταφέρουν να περάσουν έναν ολόκληρο χειμώνα χωρίς να πεινάσουν. Σε αντίθεση με τον τεμπέλη τζίτζικα ο οποίος δε θα μπορεί να βρει πουθενά τροφή αφού όλο το καλοκαίρι αντί να ψάχνει για φαγητό, τραγουδούσε και έπαιζε με την κιθάρα του.

Μετά την ολοκλήρωση της συζήτησης ο εμπυχωτής με τη βοήθεια του δασκάλου μοιράζουν στα παιδιά ένα φυλλάδιο εργασίας το οποίο περιέχει εικόνες (εικόνες²:

² Οι εικόνες που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία του εκπαιδευτικού φυλλαδίου ανακτήθηκαν: (εικόνες εντόμων: <http://gr.clipart.me/free-vector/small-grasshopper>, εικόνα κιθάρας:

μέλισσα, μυρμήγκι, τζίτζικας, μέλι, κιθάρα, ψίχουλα μπισκότου- Βλ. Παράρτημα Β.2). Σύμφωνα με τις γνώσεις που έχουν αποκομίσει ως εκείνη τη στιγμή τα παιδιά καλούνται να αντιστοιχίσουν τα έντομα με την εικόνα που ταιριάζει στο καθένα (μέλι - μέλισσα, κιθάρα - τζίτζικι, ψίχουλα μπισκότου - μυρμήγκι). Στη συνέχεια τους ζητείται να εντοπίσουν στις προθήκες (Κοντογιάννη 1996:70) της εντομολογικής συλλογής τα έντομα του φυλλαδίου. Μέσα από αυτή τη διαδικασία τα παιδιά αυτενεργούν, αναπτύσσουν τη δημιουργικότητα, τις νοητικές τους ικανότητες, τη φαντασία τους και χρησιμοποιούν τις νέες τους γνώσεις.

Δραστηριότητα: Ενώνω τα έντομα με τα αντικείμενα που ταιριάζουν στο καθένα.

Εικ.18: Φυλλάδιο εργασίας (προσωπική επεξεργασία)

◆ Κατά τη διάρκεια αυτών των δραστηριοτήτων του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος εφαρμόστηκε η μέθοδος της αφήγησης μέσω της διήγησης της ενός παραμυθιού (Νικονάνου 2010:99, Νικονάνου 2015:55-56). Η διήγηση ιστοριών αποτελεί έναν από τους πλέον ενδεδειγμένους τρόπους επικοινωνίας των ενηλίκων με

<http://www.musicorama.gr/>, εικόνα μελιού: <http://ygeia.tanea.gr/default.asp>, εικόνα μπισκότου: <http://www.steliosparliaros.gr/> [Πρόσβαση: 30.11.2016]).

τις μικρές ηλικιακές ομάδες και βοηθά τον εμπυχωτή να επιτύχει τις στοχοθεσίες του προγράμματος (Στυλιανού 2008:400). Τα παιδιά μεταφέρονται νοητά στο συναρπαστικό παραμυθόκοσμο, ταυτίζονται, συμπάσχουν με τους χαρακτήρες του και αισθάνονται ότι βιώνουν την ιστορία εκ των έσω, αποτελώντας και τα ίδια μέρος της. Έτσι τα διδάγματα που εμπεριέχονται στο επιλεγμένο παραμύθι γίνονται κατανοητά στα παιδιά με αποτέλεσμα την επίτευξη των διδακτικών στόχων του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος. Η διήγηση ιστοριών αποτελεί ερέθισμα για την ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης των παιδιών (Τριλιανός 2009:115). Για τη συζήτηση που ακολούθησε μετά τη διήγηση της ιστορίας των εντόμων επιστρατεύτηκε η μαιευτική μέθοδος ώστε τα παιδιά να αναπτύξουν την προσωπική τους ερμηνευτική προσέγγιση για το εξεταζόμενο θέμα και να τονισθούν τα διδάγματα της ιστορίας, όπως η αξία της συνεργατικότητας, της εργατικότητας και της αποταμίευσης. Η διαδικασία συνεχίζεται με τη συμπλήρωση ενός φυλλαδίου εργασίας το οποίο περιέχει εποπτικό υλικό που δίνει την αφορμή στα παιδιά να αναπαράγουν όσα έμαθαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος, συνδέοντας τα έντομα με όποια εικόνα ταιριάζει στο καθένα. Αυτή η διαδικασία συμβάλλει στη νοητική ανάπτυξη των παιδιών καλώντας τα να εφαρμόσουν τις νεοαποκτηθείσες γνώσεις, στην αυτενέργεια και στη δημιουργικότητα αφού το φυλλάδιο εργασίας το επεξεργάζονται ατομικά με τη βοήθεια και την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού και του εμπυχωτή.

4^η φάση δραστηριοτήτων: Στη συνέχεια του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος ο εμπυχωτής σε συνεργασία με τον εκπαιδευτικό μεταφέρει τους μικρούς επισκέπτες στην ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα που υπάρχει στο υπόγειο του Μ.Γ.Φ.Ι. και ονομάζεται «αίθουσα των εξερευνητών». Εκεί προετοιμάζουν τα παιδιά για τη συμμετοχή τους σε ένα θεατρικό παιχνίδι –δρώμενο όπου χρησιμοποιώντας κάποια υλικά μεταμφίεσης (υφάσματα, κεραίες και φτερά), θα κληθούν να αναπαραστήσουν το παραμύθι «η μέλισσα και η ιστορία του τζίτζικα και των μυρμηγκιών που ήταν γείτονές της». Από τα 18 παιδάκια που συμμετέχουν στο μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα τα δυο θα τυλιχτούν μέσα σε πράσινο ύφασμα παριστάνοντας τους οκνηρούς τζίτζικες. Τα δέκα από αυτά εκτός από μαύρα υφάσματα θα φορέσουν και κεραίες έτσι ώστε να αναπαραστήσουν τα εργατικά μυρμηγκάκια που ψάχνουν για το φαγητό τους και τα υπόλοιπα έξι θα φορέσουν κιτρινόμαυρα υφάσματα και κεραίες έτσι ώστε να προσιδιάζουν σε μέλισσες και να πετάνε από λουλούδι σε λουλούδι. Επειδή οι ρόλοι είναι λιγότεροι από τα παιδιά, χρειάζεται να παίξουν περισσότερα παιδάκια τον ίδιο ρόλο (Θέμελη 2008:92). Μέσα από αυτό το παιχνίδι ρόλων –δραματοποίησης, της

χρήσης υλικών αντικειμένων (κεραίες, κοστούμια) και μέσω των συμβολισμών τους, τα νήπια έκαναν νοητικές συνδέσεις με την καθημερινότητά τους και εμπεδώνουν ευκολότερα τις νέες πληροφορίες (Παντίδος 2010:243). Πριν την ολοκλήρωση του προγράμματος ο εμπυχωτής μοιράζει στα παιδιά φωτοτυπίες με προσχεδιασμένα τα έντομα που αναφέρθηκαν κατά τη διάρκεια του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος και ξυλομπογιές και τα προτρέπει να εκφραστούν δημιουργικά συνδυάζοντας τη μάθηση με την ψυχαγωγία (Βλ. Παράρτημα Β.3). Τέλος ο εμπυχωτής και ο εκπαιδευτικός διεξάγουν μια ολιγόλεπτη ανακεφαλαιωτική συζήτηση με τα παιδιά, σχολιάζοντας τη μουσειακή τους εμπειρία.

Εικ.19: Προσχέδια για την εικαστική δραστηριότητα, [pinterest, (Πρόσβαση 12.11.2016) <https://gr.pinterest.com/pin/538743174158940478/>]

◆ Σε αυτό το τμήμα του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος ακολουθήθηκε η μέθοδος της δραματοποίησης που συνέβαλε στην συναισθηματική και τη νοητική συμμετοχή των παιδιών. Επίσης έδωσε το έναυσμα για τη δημιουργική τους έκφραση, την αυτενέργειά τους και ενίσχυσε τις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις και συνεργασίες (Νικονάνου 2010:104-106). Οι δραστηριότητες ολοκληρώθηκαν μέσα από υλικοαισθητικές βιωματικές δράσεις που περιελάμβαναν την εικαστική έκφραση των παιδιών. Η ζωγραφική που σχετιζόταν με τη θεματολογία του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος μέσα από την ψυχαγωγία οδήγησε τα νήπια προς τη δημιουργική μάθηση (Νικονάνου 2015:67-68, Τζιαφέρη 2005:88-89). Η μάθηση είναι μια διαδικασία που επιτυγχάνεται καλύτερα μέσω της βιωματικής μεθόδου παρά μέσω της μηχανιστικής μεταφοράς γνώσεων (Cornell 1997:4-5). Οι εικαστικές δραστηριότητες αποτελούν μέσω αυτοέκφρασης για τα παιδιά, βοηθούν στη δόμηση της κριτικής αντιληπτικής τους ικανότητας και στην κοινωνικοποίησή τους (Κουτσοβάνου

1990:139-140). Το παιχνίδι βοηθά τη νοητική ανάπτυξη του παιδιού και κατέχει εξέχουσα θέση στην προσχολική εκπαιδευτική διαδικασία (Τζιαφέρη 2005:88, Αυγητίδου 2001:31,159,271). Όλες αυτές οι δημιουργικές δραστηριότητες συνδυάζουν τα συναισθήματα και τις σκέψεις των παιδιών, ωθώντας τα στην απόκτηση γνωστικών δεξιοτήτων και εκφραστικής ικανότητας (Τριλιανός 2009:79-81).

Κατά την αποχώρηση του τμήματος της προσχολικής ηλικίας από το μουσειακό χώρο δίδεται στον συνοδό –εκπαιδευτικό ένας φάκελος ο οποίος εμπεριέχει εποπτικό υλικό σχετιζόμενο με το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα που συμμετείχε. Στον εν λόγω φάκελο εμπεριέχεται έντυπο με το λεξιλόγιο που χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του προγράμματος καθώς και έγχρωμες φωτοτυπίες και εικόνες των 3 εντόμων από την εντομολογική συλλογή του Μ.Γ.Φ.Ι. που προσεγγίσθηκαν από τα παιδιά μέσω των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Δίδονται επίσης προσχέδια των 3 εντόμων για τη συνέχεια των ζωγραφικών δραστηριοτήτων στα πλαίσια της σχολικής τάξης. Στο φάκελο συμπεριλαμβάνεται υλικό σε οπτικοακουστική μορφή -cd³ με το διδακτικό μύθο του Αισώπου στον οποίο στηρίχθηκε το παραμύθι που χρησιμοποιήθηκε στο πρόγραμμα. Τέλος ο εκπαιδευτικός παραλαμβάνει ένα ερωτηματολόγιο –φυλλάδιο αξιολόγησης του μουσειακού εκπαιδευτικού προγράμματος στο οποίο δύναται να σημειώσει τις παραλήψεις, τις αντιρρήσεις του, το αν δυσκόλεψε τα παιδιά, αν συνεισέφερε στη διεύρυνση των μαθησιακών και νοητικών τους οριζόντων, αν κάλυψε τις προσδοκίες –απαιτήσεις τους και αν συνέβαλε στο να επιτευχθούν οι στόχοι του αναλυτικού προγράμματος μάθησης (Κολιόπουλος&Δούκα 2004:208-209). Αυτές οι παρατηρήσεις θα βοηθήσουν το εξειδικευμένο προσωπικό του εκπαιδευτικού τμήματος του μουσείου να βελτιώσει το πρόγραμμα που απευθύνεται στην προσχολική ηλικία (Ναλπάντης 2004:11).

Ο εκπαιδευτικός σε καμία περίπτωση δεν νοείται να κατέχει τον παθητικό ρόλο ενός αποστασιοποιημένου παρατηρητή, ο οποίος επιφορτίζει με τα καθήκοντά του τον εμπυχωτή του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος. (Ζαφειράκου 2000:99-100). Το μουσείο δεν αποτελεί χώρο αυτόματης μάθησης, ούτε χώρο ανάπαυλας των εκπαιδευτικών από τα διδακτικά τους καθήκοντα (Δάλκος 2000:43). Αντιθέτως ο εκπαιδευτικός κατά τη διάρκεια του προγράμματος λειτουργεί επικουρικά του εμπυχωτή, φροντίζοντας για την εύρυθμη διεξαγωγή του προγράμματος και των

³ Πηγή: You Tube, Εικονογραφημένο Παραμύθι Τζιτζικα και Μέρμηγκα από τη Disney <https://www.yout.com/watch?v=mjEx-nAPhyQ&t=347> [Πρόσβαση: 02.11.2016]

δραστηριοτήτων (Δάλκος 2000:79). Επιπροσθέτως μπορεί να επεμβαίνει στο πρόγραμμα, δημιουργώντας νοητικές συνδέσεις ανάμεσα στη νέα γνώση και σε όσα έχουν ειπωθεί εντός της τάξης (Αυγητίδου κ.ά 2013:214). Επίσης είναι χρήσιμο να παρατηρεί τα παιδιά, τις αντιδράσεις τους, τις απορίες που εκφράζουν και τις αδυναμίες τους έτσι ώστε να διενεργήσει ανάλογου περιεχομένου συζητήσεις εντός της σχολικής του τάξης. Μπορεί ακόμη και να φωτογραφίζει στιγμιότυπα της μουσειακής επίσκεψης ώστε να υπάρχει η δυνατότητα να ανατρέξουν σε κάποιο έκθεμα και να μπορέσουν να φτιάξουν αναμνηστικό λεύκωμα (Καραδημητρίου&Ρούσσου 2013:300).

Δραστηριότητες μετά τη μουσειακή επίσκεψη: Οι δραστηριότητες που υλοποιούνται μετά την ολοκλήρωση της μουσειοεκπαιδευτικής διαδικασίας αποτελούν το τελευταίο στάδιο του εκπαιδευτικού προγράμματος. Αρχικά διενεργείται συζήτηση γύρω από την επίσκεψη (Κοντογιάννη 1996:78), τα παιδιά περιγράφουν τις εντυπώσεις τους και τα εκθέματα που τα εντυπωσίασαν. Επίσης στο στάδιο αυτό συμπεριλαμβάνονται βιωματικές δραστηριότητες που σχετίζονται με τη θεματική του προγράμματος και βοηθούν τα παιδιά στην κατανόησή του. Μέρος αυτών των δραστηριοτήτων θα αποτελέσει η παρακολούθηση του διδακτικού μύθου του Αισώπου που περιλαμβανόταν στο φάκελο που δόθηκε στον εκπαιδευτικό από το μουσείο. Στη συνέχεια θα διεξαχθεί συζήτηση γύρω από το εξεταζόμενο θέμα και η διαδικασία θα ολοκληρωθεί με την υλοποίηση των ζωγραφικών δραστηριοτήτων που περιέχονταν στο φάκελο (Νικονάνου 2010:133). Ακόμη μια δραστηριότητα που μπορεί να διεξαχθεί σε αυτό το πλαίσιο είναι η κατασκευή μοντέλων των εντόμων από πλαστελίνη, δράση που θα ενισχύσει τη δημιουργικότητα, την έκφραση, την αισθητηριακή κατάκτηση της γνώσης και την αυτενέργεια των παιδιών.

Οι διαδικασίες που περιγράφηκαν αποτελούν ένα συνδυασμό της μεθόδου της αφήγησης με την παρακολούθηση του οπτικοακουστικού υλικού, της μαιευτικής μεθόδου με τη διενέργεια συζήτησης και της βιωματικής με τις εικαστικές δράσεις. Σε αυτό το στάδιο η ακολουθούμενη μέθοδος της βιωματικής –επικοινωνιακής διδασκαλίας προωθεί την ενεργό συμμετοχή των μαθητών, τη θεμελίωση ισότιμων επικοινωνιακών σχέσεων και τη σύνδεση της γνώσης με βιώματα (Χρυσafiδης 2003:50). Ολοκληρώνοντας αυτή τη διαδικασία ο εκπαιδευτικός θα συμπληρώσει άλλο ένα φυλλάδιο αξιολόγησης μετά από τις συζητήσεις που θα διεξαχθούν εντός της σχολικής αίθουσας. Η τελική αξιολόγηση θα αφορά την επίτευξη των μαθησιακών σχολικών στόχων, την επίδραση του προγράμματος στη νοητική εξέλιξη των παιδιών

και στη δημιουργικότητά τους, στη συνεργατική τους διάθεση, στη βελτίωση ή όχι της στάσης τους προς το μουσείο και τις φυσικές επιστήμες, στο αν δημιούργησαν συνδέσεις των νέων τους γνώσεων με αυτές που προϋπήρχαν και αν εφάρμοσαν τις νέες γνώσεις στην καθημερινότητά τους.

3.1.3 Αναμενόμενα Αποτελέσματα και Αξιολόγηση του

Μουσειοεκπαιδευτικού Προγράμματος

Συμπερασματικά μέσω του εν λόγω μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος το οποίο εστιάζει στην εντομολογική συλλογή του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας επιτεύχθηκαν εκτός από τους μουσειακούς στόχους και οι εκπαιδευτικές στοχοθεσίες που είχαν αναλυθεί διεξοδικά σε προηγούμενο στάδιο της πτυχιακής διατριβής. Σε γνωστικό επίπεδο τα νήπια γνώρισαν την κατηγορία των εντόμων, τα χαρακτηριστικά τους και την αναγκαιότητα της ύπαρξής τους για τον άνθρωπο. Επίσης κατανόησαν έννοιες όπως περιβάλλον και αποταμίευση. Εκπληρώθηκαν οι συμμετοχικοί στόχοι αφού τα παιδιά μέσω των δραστηριοτήτων του προγράμματος ανέπτυξαν συνεργασίες, αντάλλαξαν απόψεις και απέκτησαν εμπειρίες με το άμεσο και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Σε επίπεδο ψυχοκινητικών στόχων τα νήπια κατάφεραν να εξάγουν συμπεράσματα μέσω της σύγκρισης και να προσεγγίσουν τη γνώση μέσω της επεξεργασίας του φυλλαδίου εργασίας και των εικαστικών δραστηριοτήτων. Τέλος από πλευράς συναισθηματικών στόχων με τη ενεργό συμμετοχή των παιδιών στις μουσειοεκπαιδευτικές δράσεις ανέπτυξαν ένα φιλικό κλίμα μεταξύ τους, καλλιέργησαν το ομαδικό τους πνεύμα, προωθήθηκε η φαντασία και η δημιουργικότητά τους, απέκτησαν ένα φιλικό τρόπο αντιμετώπισης προς το φυσικό περιβάλλον και εξοικειώθηκαν με το μουσειακό χώρο (Τζιαφέρη 2005:63-71).

Σε κάθε στάδιο του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος οι εκπαιδευτικοί θα καλούνται να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο αξιολόγησης ώστε να διαμορφωθεί μια καθαρή εικόνα σχετικά με τα θετικά στοιχεία και τις ελλείψεις του προγράμματος.

Η αξιολόγηση όπως αναλύθηκε διεξοδικά σε προηγούμενο στάδιο του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος αφορά το κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι μαθησιακοί σχολικοί στόχοι που αναλύονται στο πρόγραμμα μάθησης του νηπιαγωγείου, το αν το πρόγραμμα ανταποκρίθηκε προσδοκίες των παιδιών, αν συνέβαλε στη νοητική εξέλιξη και στη δημιουργικότητά τους, στη διάθεσή τους για τη

μεταξύ τους συνεργασία, στη βελτίωση της εικόνας τους προς τα μουσεία και τις φυσικές επιστήμες, στο αν συνέδεσαν τις νεοαποκτηθείσες γνώσεις τους με τις προϋπάρχουσες και αν τις χρησιμοποίησαν στα πλαίσια της καθημερινότητάς τους. Μετά από την ανάλυση των δεδομένων των ερωτηματολογίων το εκπαιδευτικό τμήμα του Μ.Γ.Φ.Ι. θα είναι σε θέση να αναπροσαρμόσει το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα βελτιώνοντας τα μειονεκτήματα και τις δυσλειτουργίες του.

Εικ.20: Απεικόνιση του εκθεσιακού χώρου που φιλοξενεί την εντομολογική συλλογή του Μ.Γ.Φ.Ι. (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr> , Πρόσβαση 12.11.2016)

Συμπεράσματα

Ο θεσμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων έχει διαγράψει μια πορεία 25 χρόνων στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα. Τα τελευταία χρόνια καταβάλλονται προσπάθειες από τα μουσειακά εκπαιδευτικά τμήματα για την αναβάθμιση των εκπαιδευτικών τους παροχών. Στις προσπάθειες αυτές συγκαταλέγεται η δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων τα οποία συμβάλλουν στη διαδικασία μετατροπής του μουσείου από έναν οργανισμό παθητικής μετάδοσης πληροφοριών σε ένα παραγωγικό χώρο προαγωγής της γνώσης και προώθησης της ενεργητικής συμμετοχής των επισκεπτών (Ναλπάντης 2004:5).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα σε συνδυασμό με διαδραστικές δραστηριότητες και το κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό λειτουργούν ως συνδετικός κρίκος των θεσμών μουσείου και σχολείου και δύνανται να συμβάλλουν στην ολόπλευρη νοητική και συναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών. Όταν τα προγράμματα αυτά βρίσκονται σε συμφωνία με τα αναλυτικά προγράμματα μάθησης και τις εκπαιδευτικές τους στοχευσεις, βοηθούν στην εμπέδωση, στον εμπλουτισμό και στην ευρύτερη αξιοποίηση της σχολικής ύλης. Οι μουσειοεκπαιδευτικές δραστηριότητες που πλαισιώνουν τα προγράμματα συνεισφέρουν στην ενεργητική, βιωματική και διαδραστική προσέγγιση της γνώσης, του χώρου και των εκθεμάτων του. Η σχέση αυτή ανάμεσα στους δυο θεσμούς δεν αποφέρει οφέλη μόνο στα σχολεία αλλά και στα μουσεία αφού οι σχολικές επισκέψεις αποτελούν ζωτικής σημασίας παράγοντα για την επιβίωσή τους (Δάλκος 2000:52).

Τα προβλήματα που προκύπτουν σχετικά με τη συνεργασία των δυο θεσμών αφορούν την απόκλιση που παρουσιάζεται ανάμεσα στις στοχευσεις τους, τη διαφοροποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των μουσείων από τα αναλυτικά προγράμματα της σχολικής εκπαίδευσης και την έλλειψη επαρκούς κατάρτισης τόσο από τους εκπαιδευτικούς προς τους μουσειακούς χώρους, όσο και από τα εκπαιδευτικά τμήματα των μουσείων προς την επιστήμη της παιδαγωγικής και τις μεθόδους της. Όπως αναφέρεται στο έργο του Δάλκου:2000 και της Τζιαφέρη:2005 αυτές οι διαφορές δυσχεραίνουν τη συσσωμάτωση σχολείου –μουσείου για την προαγωγή της γνώσης, με αποτέλεσμα η σχολική εκπαίδευση να μην εκμεταλλεύεται και να μην αξιοποιεί επαρκώς τα οφέλη του μουσειακού εκπαιδευτικού εργαλείου.

Οι φυσικές επιστήμες και τα μουσεία φυσικών επιστημών –ιστορίας σύμφωνα με όσα αναλύθηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια προσεγγίζονται διστακτικά από τους εκπαιδευτικούς της προσχολικής εκπαιδευτικής βαθμίδας. Αντιστοίχως και η θεματική των φυσικών επιστημών σε επίπεδο διδασκαλίας στο νηπιαγωγείο δεν προσεγγίζεται επαρκώς. Αυτές οι πρακτικές αποτελούν τροχοπέδη για τον επιστημονικό εγγραμματισμό των νηπίων. Σε σχέση με τα μουσεία οι εκπαιδευτικοί διατηρούν την πεποίθηση ότι αποτελούν χώρους αυτόματης μάθησης και κατά τις μουσειακές επισκέψεις δεν έχουν σαφή εικόνα για το ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν. Αυτή η επιφυλακτική αντιμετώπιση εκ μέρους των εκπαιδευτικών διαφάνηκε και μέσω της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια αυτής της πτυχιακής διατριβής στο Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας και ειδικότερα στα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιεί για την προσχολική εκπαιδευτική βαθμίδα. Οι εκπαιδευτικοί κατείχαν το ρόλο του απλού παρατηρητή των προγραμμάτων, γεγονός που παρακώλυε την ομαλή προσαρμογή των παιδιών στο μουσειακό περιβάλλον και την πνευματική τους εμπλοκή στις δραστηριότητες του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος. Παράλληλα οι εκπαιδευτικοί παραμένουν προσκολλημένοι στις παραδοσιακές μεθόδους προσέγγισης των μουσειακών χώρων, επιλέγοντας συνήθως τις κλασικές ξεναγήσεις έναντι των σύγχρονων μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων, γεγονός που αποθαρρύνει τα μουσεία από το να επενδύσουν στην ανάπτυξη νέων αλλά και στην βελτίωση των υπάρχοντων εκπαιδευτικών τους προγραμμάτων.

Σύμφωνα με τη Κουτσουβάνου:1990 υποστηρίζεται ότι η εκπαίδευση των παιδιών της νηπιακής ηλικίας παρουσιάζει θετικότερα και ταχύτερα αποτελέσματα από τις απόπειρες εκπαίδευσης ανθρώπων που βρίσκονται σε μεγαλύτερη ηλικία. Αυτό καταδεικνύει την ανάγκη για τη σχεδίαση μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων εστιασμένων στις επιδιώξεις, στις αναζητήσεις και στις ιδιαιτερότητες των παιδιών της προσχολικής ηλικίας. Βάσει αυτής της θεώρησης και των αποτελεσμάτων της έρευνας που διενεργήθηκε στο Μ.Γ.Φ.Ι. και στο υπάρχον μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα που υλοποιεί για το κοινό των νηπιαγωγείων έγινε ο σχεδιασμός του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος που προτείνεται στα πλαίσια αυτής της πτυχιακής διατριβής. Από την έρευνα διαφάνηκε ότι όταν τα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα καταρτίζονται σύμφωνα με τις αρχές της μουσειοπαιδαγωγικής, ανάλογα με τα ηλικιακά ενδιαφέροντα του κοινού στο οποίο απευθύνονται και σε σύμπλευση με τους στόχους των αναλυτικών προγραμμάτων μάθησης, καθίσταται εφικτό να συνδράμουν στη σύσφιξη των σχέσεων μουσείου και σχολείου, στην προσέγγιση της γνώσης και στη

θετική αντιμετώπιση των μουσειακών χώρων και των φυσικών επιστημών από τα παιδιά. Επιπλέον τα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα αν πληρούν τις παραπάνω προϋποθέσεις αποτελούν κομβικής σημασίας παράγοντες στην πνευματική και γνωστική ανάπτυξη των παιδιών, στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων και της κριτικής τους σκέψης, στη δημιουργική τους έκφραση και στη βελτίωσή τους σε κοινωνικό και προσωπικό επίπεδο.

Αναφορικά με το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα που πραγματοποιείται από το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας και απευθύνεται στην νηπιακή ηλικία και σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών που έλαβαν μέρος στην ερευνητική διαδικασία προέκυψε ότι παρουσιάζει κάποιες ελλείψεις κυρίως σε επίπεδο ενημέρωσης των εκπαιδευτικών πριν πραγματοποιήσουν την επίσκεψη, διαδραστικότητας των δραστηριοτήτων, εποπτικού υλικού και παροχής υλικού το οποίο θα αξιοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί στην σχολική αίθουσα μετά τη μουσειακή επίσκεψη. Οι ελλείψεις αυτές αν και αποτελούν σκόπελο για την επίτευξη μέρους των σχολικών στοχοθεσιών και για τη βελτίωση της εικόνας των νηπίων προς το θεσμό των μουσείων, συνιστούν ένα αποφασιστικό βήμα προς την αναβάθμιση των εκπαιδευτικών υπηρεσιών που προσφέρονται από το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας για το κοινό της προσχολικής εκπαιδευτικής βαθμίδας. Οι προσπάθειες αυτές λαμβάνουν χώρα σε ένα παραδοσιακό μουσειακό περιβάλλον, το οποίο παρουσιάζει κάποιες κατασκευαστικές δυσλειτουργίες, όπως ο φωτισμός και η θέση των προθηκών όπου φιλοξενούνται τα έντομα της συλλογής.

Εν κατακλείδι προκύπτει ότι για να διαδραματίσει το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας πρωταγωνιστικό ρόλο στο σύγχρονο μουσειακό γίνεσθαι είναι αναγκαίο να υπερκεράσει τα κατάλοιπα των παραδοσιακών του καταβολών. Επίσης θεωρείται σκόπιμη η επένδυση στην βελτίωση των εκπαιδευτικών του προγραμμάτων ώστε να αποτελέσουν το στρατηγικό του πλεονέκτημα, ασκώντας θετική επίδραση στο κοινό και αποτελώντας τη βάση για τη θετική αντιμετώπισή του και την επανένωσή του με το κοινωνικό σύνολο. Για την επίτευξη αυτού του στόχου προϋποτίθεται η συνεργασία του Μ.Γ.Φ.Ι. με τους εκπαιδευτικούς και η σύμπλευση με τις εκπαιδευτικές τους στοχοθεσίες. Τέλος ο σχεδιασμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων επικεντρωμένων στην προσέλκυση –προσέγγιση των παιδιών της νηπιακής ηλικίας θα συνεισφέρει σε πολλαπλά επίπεδα. Τα οφέλη εκτείνονται πέραν των μουσειακών βλέψεων για την προσέλκυση νέου κοινού και για την αύξηση των εσόδων του και σχετίζονται με την

καλλιέργεια δεσμών με το φυσικό περιβάλλον, γεγονός που αποτελεί το κρηπίδωμα για την ανάπτυξη των μελλοντικών περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένων πολιτών.

Εικ.21: Απεικόνιση του Μ.Γ.Φ.Ι. (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr>, Πρόσβαση 12.11.2016)

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αλεξάκη, Ε. (2002) Το Σύγχρονο Μουσείο: Εμπορικό Κέντρο ή Χώρος Ουσιαστικής Εκπαιδευτικής Διαδικασίας; Στο: Κόκκινος, Γ. & Αλεξάκη, Ε. (επιμ.) *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Αντζουλάτου – Ρετσίλα, Ε. (1991) Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Οι Φορητές Εκπαιδευτικές Μονάδες. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, αρ. 38

Αντζουλάτου – Ρετσίλα, Ε. (1986) *Λαογραφικά Μουσεία και Παιδεία*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Αρβανίτης, Κ. (2004) Ψηφιακό, Εικονικό Κυβερνομουσείο ή Δικτυακό Μουσείο; Αναζητώντας Όρο Και Ορισμό. Στο Δασκαλοπούλου, Σ., Μπούνια, Α., Νικονάνου, Ν. & Μπακογιάννη, Σ. (επιμ.) *Πρακτικά. Μουσείο, Επικοινωνία και Νέες Τεχνολογίες*. Πρώτο Διεθνές Συνέδριο Μουσειολογίας, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη 31 Μαΐου – 2 Ιουνίου 2002, Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Αυγητίδου, Σ., Παπαδοπούλου, Ν., Καρνέζου Μ. (2013) Μελέτη των Απόψεων των Νηπιαγωγών για την Οργάνωση Επισκέψεων σε Μουσεία. Στο: Καριώτογλου, Π. & Παπαδοπούλου, Π. (επιμ.) *Οι Φυσικές Επιστήμες στο Νηπιαγωγείο -7ο Πανελλήνιο Συνέδριο*. Φλώρινα: Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Αυγητίδου, Σ. (2008) (επιμ.) *Συνεργατική Μάθηση στην Προσχολική Εκπαίδευση: Έρευνα και Εφαρμογές*. Αθήνα: Δάρδανος.

Αυγητίδου, Σ. (2001) *Το Παιχνίδι, Σύγχρονες Ερευνητικές και Διδακτικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Βεμή, Μ. & Νάκου, Ε. (2010) (επιμ.) *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Νήσος.

Βισκαδουράκη, Μ. & Παζαρλίδου, Ε. (2010) Όταν οι Στόχοι των Αναλυτικών Προγραμμάτων Ανακλώνται στις Μουσειοπαιδαγωγικές Εμπειρίες. Το Ολυμπιακό Μουσείο Θεσσαλονίκης. Στο: Τσιτούρη, Α. & Πιτσιάβα, Ε. (επιμ.) *Εκπαιδευτικές Δράσεις*

για την Πολιτιστική Κληρονομιά και το Περιβάλλον 2008-2009. Αθήνα: ICOM Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων – Ελληνικό Τμήμα.

Βλάχου, Ε. (2001) Επικοινωνώντας με τους Επισκέπτες: Δύσκολη Δουλειά Αλλά Κάποιος Πρέπει να την Κάνει (και στην Ελλάδα). Στο: Σκαλτσά, Μ. (επιμ.) *Η Μουσειολογία στον 21ο Αιώνα. Θεωρία και Πράξη*. Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου. Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο.

Βουδούρη, Δ. (2003) *Κράτος και Μουσεία, το Θεσμικό Πλαίσιο των Αρχαιολογικών Μουσείων*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Γερμανός, Δ. (2010) Το Μουσείο Πάει Σχολείο; Στο: Βεμής, Μ. & Νάκου, Ε. (επιμ.) *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Νήσος.

Γκαζή, Α. (1999) Από τις Μούσες στο Μουσείο. Η ιστορία ενός θεσμού διαμέσου των αιώνων. *Αρχαιολογία & Τέχνες*, αρ. 70, Σελίδες: 39-46.

Γκούσκου, Ε. & Κολιόπουλος, Δ. (2010) Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες για Παιδιά Προσχολικής Ηλικίας σε Ένα Μουσείο Ζωολογίας. Στο: Πλακίτση, Κ. (επιμ.) *Κοινωνιογνωστικές και Κοινωνικοπολιτισμικές Προσεγγίσεις στη Διδακτική των Φυσικών Επιστημών στην Προσχολική Ηλικία*. Αθήνα: Πατάκης.

Γλύκατση – Ahrweiler, Ε. (2001) Νέες μορφές μουσείων και παιδεία. Στο: Σκαλτσά, Μ. (επιμ.) *Η Μουσειολογία στον 21ο Αιώνα. Θεωρία και Πράξη*. Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου. Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο.

Γουλανδρή, Ν. (2001) *Γαία, Κέντρο Περιβαλλοντικής Έρευνας και Εκπαίδευσης. Δημιουργώντας Έναν Βιώσιμο Πλανήτη για Εμάς και τις Μελλοντικές Γενιές*. Αθήνα: Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας.

Γουλανδρής, Α. (2010) Εισαγωγή. Στο: Παλαμαρά, Μ., Ζήκου, Α. & Κούσουλα, Β. (επιμ.) *Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Δαλακούρα, Ν. (2008) *Μουσεία: Πολιτισμός - Τέχνες - Διαχείριση Ελεύθερου Χρόνου*. Αθήνα: ΥΠΕΠ –Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

Δάλκος, Γ. (2000) *Σχολείο και Μουσείο*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Δασκαλοπούλου, Σ. & Μπούνια, Α. (2008) Ψηφιακός πολιτισμός και "Εικονικά Μουσεία": Έννοιες, Τάσεις, Προκλήσεις. Στο: Λυριτζής, Ι., 2008. (επιμ.). *Νέες Τεχνολογίες στις Αρχαιογνωστικές Επιστήμες*. Αθήνα: Gutenberg.

Δεληγιάννης, Ι. & Παπαϊωάννου, Γ. (2014) Μουσείο και Αξιοποίηση Πολιτισμικού Αποθέματος με Χρήση Ψηφιακής Τεχνολογίας και Διαδραστικών Πολυμέσων. Στο: Μπίκος, Γ. & Κανιάρη, Α. (επιμ.) *Μουσειολογία, Πολιτιστική Διαχείριση και Εκπαίδευση*, Σελίδες: 113-155. Αθήνα: Γρηγόρης.

Ζάβρα, Κ., Τζαμαριά, Π., Κολιόπουλος, Δ. (2008) Σχεδιασμός και Αξιολόγηση Διδακτικών Δραστηριοτήτων σε Τυπικό και Μη Τυπικό Περιβάλλον: Η Περίπτωση του Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Από το Σταφύλι στο Κρασί». Στο: Χρηστίδου, Β. (επιμ.) *Εκπαιδεύοντας τα Μικρά Παιδιά στις Φυσικές Επιστήμες. Ερευνητικοί Προσανατολισμοί και Παιδαγωγικές Πρακτικές*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Ζαμπέλης, Π. (2010) *Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας*. Αθήνα: Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας.

Ζαφειράκου, Αί. (2000) *Μουσεία και Σχολεία*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Ζόγκα, Β. (2006) *Η Βιολογική Γνώση στην Παιδική Ηλικία. Ιδέες των Παιδιών και Διδακτικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Θέμελη, Β. (2008) Ομαδικές Δραστηριότητες με Παιδιά Προσχολικής Ηλικίας. Στο: Αυγητίδου, Σ. (επιμ.) *Συνεργατική Μάθηση στην Προσχολική Εκπαίδευση: Έρευνα και Εφαρμογές*. Αθήνα: Δάρδανος.

Ιακωβίδου-Αλευρά, Λ. (2008) «Ψάξε να Βρεις...» Πρόγραμμα Δημιουργικής Απασχόλησης για Μικρά Παιδιά στο Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας. Στο: Πλακίτση, Κ. (επιμ.) *Κοινωνιογνωστικές και Κοινωνικοπολιτισμικές Προσεγγίσεις στη Διδακτική των Φυσικών Επιστημών στην Προσχολική Ηλικία*. Αθήνα: Πατάκης.

Καλκάνης, Γ., Δημητριάδης, Π., Παπασιμπα, Λ. (1997) Η Εκπαίδευση στις Φυσικές Επιστήμες (/Φυσική) στην Ελλάδα: Από την α' βάρθμια στη γ' βάρθμια: Η Πρόταση Ενιαίου Πλαισίου Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Στο: Καλκάνης, Γ. (επιμ.) *Διημερίδα / Συνέδριο: Οι Φυσικές Επιστήμες και η Τεχνολογία στην Α' βάρθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: Εργαστήριο Φυσικών Επιστημών Τεχνολογίας και Περιβάλλοντος του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Καραδημητρίου, Κ. & Ρούσσου, Μ. (2013) Δυνατότητες Αξιοποίησης Ψηφιακών Διαδραστικών Παιχνιδιών σε Χώρους Άτυπης Εκπαίδευσης για την Προσέγγιση Εννοιών της Φυσικής Από Παιδιά Πρώτης Σχολικής Ηλικίας. Στο: Δημητρίου, Α. (επιμ.) *Έννοιες για τη Φύση και το Περιβάλλον στην Προσχολική και Πρώτη Σχολική Ηλικία. Ερευνητικά Δεδομένα, Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και Εκπαιδευτικές Εφαρμογές*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Καρασαββίδης, Η. (2008) Η εννοιολογική αλλαγή στις φυσικές επιστήμες υπό το πρίσμα της κοινωνικοπολιτισμικής ψυχολογίας. Στο: Χρηστίδου, Β. *Εκπαιδύοντας τα μικρά παιδιά στις φυσικές επιστήμες. Ερευνητικοί προσανατολισμοί και παιδαγωγικές πρακτικές*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.

Κιτσαράς, Γ. (2004) *Προγράμματα, Διδακτική Μεθοδολογία Προσχολικής Αγωγής*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Κιτσαράς, Γ. (2001) *Προσχολική Παιδαγωγική*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Κόκκινος, Γ. & Αλεξάκη, Ε. (2002) (επιμ.) *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κόκκοτας, Π. & Πηλιούρας, Π. (2005) Το Μουσείο ως Χώρος Εκπαίδευσης στις Φυσικές Επιστήμες: Σύγχρονες Τάσεις και Προοπτικές. Στο: Κόκκοτας, Π. & Πλακίτση, Κ. (επιμ.) *Μουσειοπαιδαγωγική και Εκπαίδευση στις Φυσικές Επιστήμες. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Πατάκης.

Κόκκοτας, Π. (2004) *Διδακτική των Φυσικών Επιστημών. Σύγχρονες Προσεγγίσεις στη Διδασκαλία των Φυσικών Επιστημών. Η Εποικοδομητική Προσέγγιση της Μάθησης*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Κολιόπουλος, Δ. & Δούκα, Φ. (2004) Από το Σταφύλι στο Κρασί: Ένα εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για την Προσχολική Ηλικία. Στο: Κολιόπουλος, Δ. *Η Διδακτική Προσέγγιση του Μουσείου Φυσικών Επιστημών*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κολιόπουλος, Δ. (2010) Ένα Πλαίσιο Έρευνας/ Διδασκαλίας στη Μουσειολογία των Φυσικών Επιστημών. Στο: Βεμή, Μ. & Νάκου, Ε. (επιμ.) *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Νήσος.

Κολιόπουλος, Δ. (2004) *Η Διδακτική Προσέγγιση του Μουσείου Φυσικών Επιστημών*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κολιόπουλος, Δ. (2002) Διδακτική Προσέγγιση του Μουσείου Φυσικών Επιστημών και Τεχνολογίας: Ένα Πρόγραμμα Επιστημονικής Μουσειολογίας. Στο: Κόκκινος, Γ. & Αλεξάκη, Ε. (επιμ.) *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κοντογιάννη, Α. (1996) *Μουσεία και Σχολεία. Δεινόσαυροι και Αγγεία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κοσμετάτου, Ε. (2008) Η Αυλή του Νηπιαγωγείου μας – Ένα Μικρό Οικοσύστημα. Στο: Πλακίτση, Κ. (επιμ.) *Κοινωνιογνωστικές και Κοινωνικοπολιτισμικές Προσεγγίσεις στη Διδακτική των Φυσικών Επιστημών στην Προσχολική Ηλικία*. Αθήνα: Πατάκης.

Κουβέλη, Α. (2000) *Η Σχέση Των Μαθητών με το Μουσείο, Θεωρητική Προσέγγιση, Έρευνα στην Αθήνα και στην Ικαρία, Εκπαιδευτικά Προγράμματα*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Κουλαΐδης, Β. & Τσατσαρώνη, Α. (2010) *Παιδαγωγικές Πρακτικές. Έρευνα και Εκπαιδευτική Πολιτική*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κουτσοβάνου, Ε. (2007) Στοχασμοί και Προβληματισμοί Σχετικά με το Πρόγραμμα και τη Διδασκαλία στο Νηπιαγωγείο. Στο : Cuffaro, H., Shapiro, E., Kamii, C., Κουτσοβάνου, Ε. *Θεωρία και Μεθοδολογία της Προσχολικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Πατάκης.

Κουτσοβάνου, Ε. (1990) *Μορφές και Τρόποι Εργασίας στο Νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Οδυσσέας.

Κουτσοβάνου, Ε., Αρβανίτη- Παπαδοπούλου, Τ. (2011) *Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης και Διδακτικής Μεθοδολογίας*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Κύρδη, Κ. (2010) Αξιοποίηση Μουσειακών Χώρων στο Πλαίσιο της Σχολικής Πράξης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Στο: Βεμή, Μ. & Νάκου, Ε. (επιμ.) *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Νήσος.

Λαμπαδαρίου, Φ. (2008) Φυσικές Επιστήμες και Προσχολική Ηλικία στο Ελληνικό Παιδικό Μουσείο – Μελέτη Περίπτωσης: Εκθέματα «Διάδρομος Πειραμάτων: Νερό, Φυσαλίδες, Βυθός». Στο: Πλακίτση, Κ. (επιμ.) *Κοινωνιογνωστικές και Κοινωνικοπολιτισμικές Προσεγγίσεις στη Διδακτική των Φυσικών Επιστημών στην Προσχολική Ηλικία*. Αθήνα: Πατάκης.

Λεγάκης, Α. & Κωστάκος, Α. (2000) *Εκπαιδευτικό Πακέτο για τη Βιοποικιλότητα*. Αθήνα: Ζωολογικό Μουσείο Πανεπιστημίου Αθηνών.

Λοΐζου, Ε. & Παπαδημήτρη-Καχριμάνη, Χ. (2011) (επιμ) *Αναλυτικό Πρόγραμμα για την Αγωγή και Εκπαίδευση Παιδιών Πρώτης Σχολικής Ηλικίας (3-6 Χρονών)*. Κύπρος: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.

Μαρούδας, Η. (2015) Το Παιδικό Παιχνίδι ως Δραστηριότητα: Χαρακτηριστικά, Ερμηνείες και ο Κοινωνικοποιητικός του Ρόλος. Στο: Πανταζής, Σ., Μαράκη, Ε., Καδιανάκη, Μ., Μπελαδάκης, Ε. (επιμ.) Ι.Α.Κ.Ε. 1ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο - *Το Σύγχρονο Σχολείο Μέσα Από το Πρίσμα των Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών: Από τη Θεωρία στην Καθημερινή Πρακτική*. Τόμος Β'. Αθήνα: Εκδόσεις Ινστιτούτο Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών.

Ματσαγγούρας, Η. (2000) *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση – Το Καθημερινό Μάθημα και τα Προγράμματα του Ολοήμερου Σχολείου, τα Περιβαλλοντικά, τα Πολιτιστικά και τα Ευρωπαϊκής Συνεργασίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Μούλιου, Μ. & Μπούνια, Α. (1999) Μουσείο και Επικοινωνία. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τεύχος 72.

Μούλιου, Μ. (2005) Μουσεία: Πεδία για την Κατανόηση του Κόσμου. *Τετράδα Μουσειολογίας*, τεύχος 2.

Μουσούρη, Θ., Γκαζή, Α & Νικηφορίδου, Α. (2004) Τι μπορούν να μάθουν τα μουσεία από τους επισκέπτες; Η συμβολή της αξιολόγησης στη διαμόρφωση μίας έκθεσης για τα αρχαία ελληνικά μαθηματικά, *ΙΜΕΡΟΣ*, Τεύχος 4, Σελίδες: 1192-207.

Μπαγάκης, Γ., Παραμυθιώτου, Μ., Σιόλου, Κ., Μερικού, Π., Ακτύπη, Α., Αγγέλη, Ε., (2006) *Μεθοδολογία Δραστηριοτήτων Φυσικών Επιστημών στην Προσχολική Εκπαίδευση. Μια Περίπτωση Αυτομόρφωσης και Κριτικής Υποστήριξης Νηπιαγωγών*. Αθήνα: Μεταίχιμο.

Μπασδάρα, Ε. & Καπουλίτσα, Θ. (2013) Η Προσέγγιση του Φυσικού Περιβάλλοντος Μέσω των Outdoor Activities στο Προσχολικό Σύστημα της Νορβηγίας. Στο: Καριώτογλου, Π. & Παπαδοπούλου, Π. (επιμ.) *Οι Φυσικές Επιστήμες στο Νηπιαγωγείο* - 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο. Φλώρινα: Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

- Μπούνια, Α. (2015) Εισαγωγή: Αξιολόγηση και Έρευνα Κοινού. Στο Νικονάνου, Ν. (2015) (επιμ.) *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη, Ε. (1999) Ο Ρόλος του Μουσειοπαιδαγωγού στην Ελλάδα. Περιοδικό *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τεύχος 71.
- Νάκου, Ειρ. (2014) Προσεγγίζοντας το Παρελθόν με στο Παρόν με Διαφορετικά Πολιτισμικά Εργαλεία. Στο: Νικονάνου, Ν. & Κασβίκης, Κ. (επιμ.) *Εκπαιδευτικά Ταξίδια στο Χρόνο. Εμπειρίες και Ερμηνείες του Παρελθόντος*. Αθήνα: Πατάκης.
- Νάκου, Ειρ. (2001) *Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.
- Ναλπάντης, Δ. (2004) *Ανακαλύπτοντας Το Παρελθόν. Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Για Μαθητές Α' - Γ' Γυμνασίου*. Εκπαιδευτικά Προγράμματα Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού. Αθήνα: Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.
- Νικονάνου, Ν. (2015) *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21ο Αιώνα*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Νικονάνου, Ν. (2010) *Μουσειοπαιδαγωγική. Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Πατάκης.
- Ντολιοπούλου, Ε. (2006) *Σύγχρονες Τάσεις της Προσχολικής Αγωγής*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Οικονόμου, Μ. (2003) *Μουσείο: Αποθήκη ή Ζωντανός Οργανισμός; Μουσειολογικοί Προβληματισμοί και Ζητήματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Ορφανίδη, Λ. (2003) *Εισαγωγή στη Μουσειολογία και στην Προληπτική Συντήρηση*. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Παΐζης, Ν. (2010) Μουσεία και Εκπαίδευση: Εμπειρίες και Προοπτικές. Στο: Βεμή, Μ. & Νάκου, Ε. (επιμ.) *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Νήσος.
- Παΐζης, Ν. (2002) Ταξιδεύοντας στο Χρόνο με το Πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ». Η Αξία της Πολιτισμική Αγωγής. Στο: Κόκκινος, Γ. & Αλεξάκης, Ε. *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Παλαμαρά, Μ., Ζήκου, Α. & Κούσουλα, Β. (2010) (επιμ.) *Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Πανταζής, Σ., Μαράκη, Ε., Καδιανάκη, Μ., Μπελαδάκης, Ε. (2015) (επιμ.) Ι.Α.Κ.Ε. 1ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο *Το Σύγχρονο Σχολείο μέσα από το πρίσμα των Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών: Από τη θεωρία στην καθημερινή πρακτική*. Τόμος Β'. Αθήνα: Εκδόσεις Ινστιτούτο Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών.

Παντίδος, Π. (2010) Τα Υλικά Αντικείμενα ως Φορείς Σημείων και Σημασιών: Μια Εναλλακτική Προσέγγιση Όψεων Διδακτικών Αντικειμένων Από τις Φυσικές Επιστήμες για την Προσχολική Εκπαίδευση. Στο: Πλακίτση, Κ. (επιμ.) *Κοινωνιογνωστικές και Κοινωνικοπολιτισμικές Προσεγγίσεις στη Διδακτική των Φυσικών Επιστημών στην Προσχολική Ηλικία*. Αθήνα: Πατάκης.

Παπαδόπουλος, Στ. (1994) Τι Είναι τα Μουσεία και τι Θέλουμε Εμείς σε Αυτά. Στο Παπαδόπουλος, Στ. (2003) *Ανθρωπολογικά. Μουσειολογικά Μελετήματα*. Αθήνα: ΠΙΟΠ.

Παπαϊωάννου, Γ. & Στεργιάκη, Α. (2013) *Σχολείο – Μουσείο – Ψηφιακός κόσμος*. Σύνθεση ψηφιακού μουσειακού χώρου με Συνεπιμέλεια Μαθητών και Εκπαιδευτικών. Ρόδος: Βιβλιοθήκη Γυμνασίου Ιαλυσού.

Πασχαλίδης, Γ. (2001) Από το μουσείο του πολιτισμού στον πολιτισμό του μουσείου. Στο: Σκαλτσά, Μ. (επιμ.) *Η Μουσειολογία στον 21ο Αιώνα. Θεωρία και Πράξη. Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου*. Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο.

Πλακίτση, Κ. (2010) (επιμ.) *Κοινωνιογνωστικές και Κοινωνικοπολιτισμικές Προσεγγίσεις στη Διδακτική των Φυσικών Επιστημών στην Προσχολική Ηλικία*. Αθήνα: Πατάκης.

Πλακίτση, Κ. (2008) *Διδακτική των Φυσικών Επιστημών στην Προσχολική και στην Πρώτη Σχολική Ηλικία. Σύγχρονες Τάσεις και Προοπτικές*. Αθήνα: Πατάκης.

Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου. (2011). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Ραβάνης, Κ. (1999) *Οι Φυσικές Επιστήμες στην Προσχολική Εκπαίδευση. Διδακτική και Γνωστική Προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Σκαλτσά, Μ. (2007) *Για τη Μουσειολογία και τον Πολιτισμό*. Αθήνα: Εντευκτήριο.

Σκαλτσά, Μ. (2001) (επιμ.) *Η Μουσειολογία στον 21ο Αιώνα. Θεωρία και Πράξη. Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου*. Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο.

Σταμπολίδης, Ν. (2001) Μουσείο στον 21^ο Αιώνα. Αρμονική Συνεργασία Ειδικών. Στο: Σκαλτσά, Μ. (επιμ.) *Η Μουσειολογία στον 21ο Αιώνα. Θεωρία και Πράξη*. Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου. Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο.

Στυλιανού, Α. (2008) Τα κατορθώματα της Δροσοσταλιάς - Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Αγωγής για Παιδιά Προσχολικής και Πρώτης Σχολικής Ηλικίας - Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Νάουσας. Στο: Πλακίτση, Κ. (επιμ.) *Κοινωνιογνωστικές και Κοινωνικοπολιτισμικές Προσεγγίσεις στη Διδακτική των Φυσικών Επιστημών στην Προσχολική Ηλικία*. Αθήνα: Πατάκης.

Τζιαφέρη, Σ. (2005) *Το Σύγχρονο Μουσείο στην Ελληνική Εκπαίδευση μέσα από το Παράδειγμα των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Τριλιανός, Θ. (2009) *Η Κριτική Σκέψη και η Διδασκαλία της*. Αθήνα: Αθηνά.

Τσιτούρη, Α. (2010) Τάσεις και Μορφές Εκπαιδευτικών Δράσεων στον Ελληνικό Μουσειακό Χάρτη. Στο: Βεμή, Μ. & Νάκου, Ε. (επιμ.) *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Νήσος.

Τσιτούρη, Α. (2002) Το Μουσείο, Ένα Δυναμικό Εργαλείο Εκπαίδευσης Στο: Βοσνίδης, Π. & Τσιτούρη, Α. *Μουσείο - Σχολείο*. 6^ο Περιφερειακό Σεμινάριο για Εκπαιδευτές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Καβάλας. Πρακτικά. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, ΥΠΠΟ & Ελληνικό Τμήμα του ICOM.

Φιλίππουπολίτη, Α. & Κολιόπουλος, Δ. (2014) Η Ιστορία των Φυσικών Επιστημών ως Εκθεσιακό Αφήγημα και Εργαλείο Εκπαίδευσης στο Μουσείο Επιστημών. *Τετράδια Μουσειολογίας*, τεύχος 9, Σελίδες: 22-30. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Φιλίππουπολίτη, Α. (2015) Εκπαιδευτικές Θεωρίες και Μουσειακή Μάθηση. Στο: Νικονάνου, Ν. *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21ο Αιώνα*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Φιλίππουπολίτη, Α. (2013) Το Έκθεμα των Φυσικών Επιστημών. Μια Μουσειολογική Διερεύνηση του Όρου. Στο: Δημητρίου, Α. (επιμ.) *Έννοιες για τη Φύση και το Περιβάλλον στην Προσχολική και Πρώτη Σχολική Ηλικία. Ερευνητικά Δεδομένα, Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και Εκπαιδευτικές Εφαρμογές*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Χατζηασλάνη, Κ. (1991) Α' Εφορία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων: Εκπαιδευτικές Μουσειοσκευές. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τεύχος 38

- Χατζηνικολάου, Τ. (2010) Μουσειακή Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Ιστορική Αναδρομή. Στο: Βεμής, Μ. & Νάκου, Ε. (επιμ.) *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Νήσος.
- Χατζηνικολάου, Τ. (2008) Η μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα και ο Ρόλος του ICOM στην Πορεία της Τριακονταετίας. Στο: Νικονάνου, Ν. & Κασβίκης, Κ. (επιμ.) *Εκπαιδευτικά Ταξίδια στο Χρόνο*. Εμπειρίες και Ερμηνείες του Παρελθόντος. Αθήνα: Πατάκης.
- Χατζιδάκη, Μ. (2015) Η Πολυσημία των Μουσειακών Εκθεμάτων ως Ευκαιρία για Εναλλακτικές Εκπαιδευτικές Προσεγγίσεις. Προτάσεις από την Εφαρμογή Δυσεκπαιδευτικών Προγραμμάτων. Στο: Πανταζής, Σ., Μαράκη, Ε., Καδιανάκη, Μ., Μπελαδάκης, Ε. (επιμ.) *Ι.Α.Κ.Ε. 1ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο -Το Σύγχρονο Σχολείο Μέσα Από το Πρίσμα των Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών: Από τη Θεωρία στην Καθημερινή Πρακτική*. Τόμος Β'. Αθήνα: Εκδόσεις Ινστιτούτο Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών.
- Χορταρέα, Ε. (2002) Ιστορική εξέλιξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των μουσείων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Στο: Κόκκινος, Γ. & Αλεξάκης, Ε. *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Χουρμουζιάδη, Α. (2006) *Το Ελληνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, ο Εκθέτης – το Έκθεμα – ο Επισκέπτης*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Χρηστίδου, Β. (2008) (επιμ.) *Εκπαιδύοντας τα Μικρά Παιδιά στις Φυσικές Επιστήμες. Ερευνητικοί Προσανατολισμοί και Παιδαγωγικές Πρακτικές*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Χρυσαφίδης, Κ. (2004) *Επιστημολογικές Αρχές της Προσχολικής Αγωγής. Το Νηπιαγωγείο στο Χώρο της Ιδεολογίας και της Επιστήμης*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Χρυσαφίδης, Κ. (2003) Εισαγωγικό Σημείωμα. Στο: Goehlich, Μ. (επιμ.) *Παιδοκεντρική Διάσταση στη Μάθηση*, Σελίδες: 15-54. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Χρυσαφίδης, Κ. (1994) Βιωματική – Επικοινωνιακή Διδασκαλία. Αθήνα: Gutenberg.
- Χρυσουλάκη, Σ. (2001) Μουσεία και Μουσειολογία στη Σύγχρονη Ελλάδα. Στο: Σκαλτσά, Μ. (επιμ.) *Η Μουσειολογία στον 21ο Αιώνα. Θεωρία και Πράξη*. Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου. Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο.

Ξενόγλωσση και Μεταφρασμένη Βιβλιογραφία

Adams, J. (2007) The Historical Context of Science and Education at the American Museum on Natural History. *Culture Science Education*, No 2, Σελίδες: 393-440.

Black, G. (2009) *Το Ελκυστικό Μουσείο. Μουσεία και Επισκέπτες*. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.

Caygill, M. (1981) *The story of the British Museum*. London: British Museum Publications.

Cornell, J. (1997) Ας Μοιραστούμε τη Χαρά της Φύσης Σεμινάρια - Εργαστήρια Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση με τον Joseph Cornell. Στο: *Για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Περιοδική Έκδοση της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε., τεύχος 11. Θεσσαλονίκη.

Farrington, O. (1915) The Rise of Natural History Museums. *Science* 42, No 1076, Σελίδες: 197-208.

Filippoupoliti, A. (2011) Public Museums. Στο: Overfield, J. (επιμ.) *World History Encyclopedia. The Age of Revolutions*. Era 7, Σελίδες: 1750-1914, Santa Barbara: ABC-CLIO.

Frède, V., Nobes, G., Frappart, S., Panagiotaki, G., Troadec, B., and Martin, A. (2011) *The Acquisition of Scientific Knowledge: The Influence of Methods of Questioning and Analysis on the Interpretation of Children's Conceptions of the Earth*. *Infant and Child Development* 20, Σελίδες: 432-438.

Goode, B. (1986) On the Classification of Museums. Στο: *Science New Series*, Vol. 3, No. 57, 154-161. Washington: American Association for the Advancement of Science.

Gratacap, L. (1898) Natural history museum I. Στο: *Science* 8, No 184, Σελίδες: 29-37. Washington: American Association for the Advancement of Science.

Hein, G. (1998) *Learning in the Museum*. London and New York: Routledge.

Hein, G. (2012) Μουσειακή Εκπαίδευση. Στο: MacDonald, Sh. (2012) *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές: Ένας Πλήρης Οδηγός*. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.

Hooper - Greenhill, E. (1987) *Museum Education: Towards the End of the Century*. Στο Ambrose, T. (επιμ.) *Education in Museums – Museums in Education*. Edinburgh: Scottish Museums Council-HMSO.

Hooper – Greenhill, E. (1992) *Museums and the Shaping of Knowledge*. London and New York: Routledge.

Hooper – Greenhill, E. (1999) Σκέψεις για τη Μουσειακή Εκπαίδευση και Επικοινωνία στη Μεταμοντέρνα Εποχή. *Αρχαιολογία Και Τέχνες*, τεύχος 72

Hooper – Greenhill, E. (2006) *Το Μουσείο και οι Πρόδρομοί του*. Αθήνα: ΠΙΟΠ.

Hooper-Greenhill, E., Dodd, J., O’Riain, H., Clarke, A., & Selfridge L. (2002) *The Impact of the DfES Museums and Galleries Education Program. A Summative Evaluation*. Leicester: Research Centre for Museums and Galleries & University of Leicester

Kaplan, F. (1995) Exhibitions as communicative media, Στο: Hooper-Greenhill, E. (ed), *Museum, Media, Message*. London and New York: Routledge.

MacDonald, Sh. (2012) (επιμ) *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές. Ένας Πλήρης Οδηγός*. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.

MacDonald, Sh. (2006) (ed.) *A Companion to Museum Studies*. Malden USA Oxford UK & Victoria Australia: Blackwell.

Merriman, N. (1999) Ανοίγοντας τα Μουσεία στο Κοινό. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τεύχος 72, Σελίδες: 43-46.

Smith, P. (2001) Το Παιχνίδι και οι Χρήσεις του Παιχνιδιού. Στο: Αυγητίδου, Σ. *Το Παιχνίδι, Σύγχρονες Ερευνητικές και Διδακτικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Thinesse-Demel, J. (2003) Introduction - A Changing World: The Importance of Museums as Learning Places. Στο: Reding, V., Thinesse-Demel, J. *Museums and Galleries as Learning Places*. Σελίδες: 5-8. London: Engage.

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

Γκιρτζή, Μ., Καραγιάννης, Σ., Κύρδη, Κ., Μέγα, Γ., Παρδάλη, Μ., Σηφάκη, Ε. Βασικός Οδηγός Πολιτιστικών Προγραμμάτων. Στο: Μέγα, Γ. (2012) Βασικό Επιμορφωτικό

Υλικό: Πολιτιστικά Προγράμματα. Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών, Τόμος Ε΄.

<http://ict1therinotinos.weebly.com/uploads/5/0/3/5/50351471/politistika.pdf>

[Πρόσβαση:02.11.2016]

Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων – Υγροτόπων

http://www.ekby.gr/ekby/el/EKBY_home_el.html [Πρόσβαση: 02.11.2016]

Gagné, R. (1985) Conditions of Learning.

<http://lrc.binus.ac.id/downloads/TE/Gagne.pdf> [Πρόσβαση:17.11.2016]

Καλοφορίδης, Β. (2012) Ο Εκπαιδευτικός Ρόλος του Μουσείου στο Σύγχρονο Κοινωνικό και Πολιτισμικό Περιβάλλον. Στο: e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας, [e-Journal of Science & Technology (e-JST)], http://e-jst.teiath.gr/issue_28/Kaloforidis_28.pdf

[Πρόσβαση:15.11.2016]

Μέλλιου, Ε., Ξανθοπούλου, Κ. (2011) Αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης. Τα αποτελέσματα μιας έρευνας με εκπαιδευτικούς. Στο: Museology International Scientific Electronic Journal, Department of Cultural Technology and Communication, University of the Aegean, Τεύχος 6, 30-41.

<http://docplayer.gr/4014192Axiologisiiekpaideytikonprogrammatontoyarhaiologikoymouseiouthessalonikistaapotelesmata-mias-ereynas-me-ekpaideytikoys.html> [Πρόσβαση:

02.11.2016]

Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, <http://www.gnhm.gr/>, [Πρόσβαση: 12.12.2016]

Νόμος 1566/1985, ΦΕΚ 167/Α/30-9-1985,

https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/n_1566_1985.pdf [Πρόσβαση:

02.11.2016]

Νόμος 3028/2002, Άρθρο 45, http://www.yppo.gr/files/g_1950.pdf [Πρόσβαση:

02.12.2016]

Οικονόμου, Μ. (2004) Νέες Τεχνολογίες και Μουσεία: Εργαλείο, Τροχοπέδη ή Συρμός; Museology - International Scientific Electronic Journal, 1.,

http://www.makebelieve.gr/mr/teaching/UoAMS/papers/EconomouMaria_2004.pdf

[Πρόσβαση:17.11.2016]

Οδυσσέας, ιστοχώρος του Υπουργείου Πολιτισμού της Ελλάδας

http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3390 [Πρόσβαση: 02.11.2016]

Σηφάκη, Ε. (2012) Θεωρητικές και Μεθοδολογικές Προτάσεις για το Σχεδιασμό Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επισκέψεων σε Μουσεία και Χώρους Πολιτισμικής Αναφοράς. Στο: Μέγα, Γ. (2012) Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό: Πολιτιστικά Προγράμματα. Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών, Τόμος Ε'.
<http://ict1therinotinos.weebly.com/uploads/5/0/3/5/50351471/po-litistika.pdf>
[Πρόσβαση:02.11.2016]

Σκανδάλη, Μ. (2010) Πρακτικές Εφαρμογές της Μουσειοπαιδαγωγικής Εκπαίδευσης στο Δημοτικό Σχολείο. Στο: 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα: Μαθαίνω πώς να Μαθαίνω. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 1-6.
http://www.elliepek.gr/documents/5o_synedrio_eisigiseis/Skandali.pdf
[Πρόσβαση:15.11.2016]

Τρούλη, Σ. (2006) Αποκωδικοποιώντας τα Μουσεία: Οδηγίες προς τους Εκπαιδευτικούς. Στο: Η Τέχνη και ο πολιτισμός ως Πεδίο Ευέλικτων Διαθεματικών Προσεγγίσεων. Προτάσεις για την Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών.
<http://www.edc.uoc.gr/~didgram/PDF/TROULLI.pdf> [Πρόσβαση: 02.11.2016]

Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης, Τομέας Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης. (2012) Ανάλυση και Αποτελέσματα Αξιολόγησης Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Μια Μέρα στην Ακρόπολη Αναστηλώνοντας τα Μνημεία της».
http://www.ysma.gr/static/files/files_anafora_2012.pdf [Πρόσβαση:02.11.2016]

ΦΕΚ Β2483/04.11.11 <http://www.et.gr/index.php/2013-01-28-14-06-23/2013-01-29-08-13-13> [Πρόσβαση: 02.11.2016]

ΦΕΚ 303B/13-03-2003, <http://www.et.gr/index.php/2013-01-28-14-06-23/2013-01-29-08-13-13> [Πρόσβαση: 02.11.2016]

ΦΕΚ 304B/13-03-2003, <http://www.et.gr/index.php/2013-01-28-14-06-23/2013-01-29-08-13-13> [Πρόσβαση: 02.11.2016]

Ηλεκτρονικές Πηγές για το Συνοδευτικό Εποπτικό Υλικό του Προτεινόμενου Μουσαιοεκπαιδευτικού Προγράμματος

You Tube, Εικονογραφημένο Παραμύθι Τζίτζικα και Μέρμηγκα από τη Disney <https://www.yout.com/watch?v=mjEx-nAPhyQ&t=347s>, [Πρόσβαση: 02.11.2016]

Εικόνες εντόμων: <http://gr.clipart.me/free-vector/small-grasshopper>, [Πρόσβαση: 30.11.2016]

Εικόνα κιθάρας, <http://www.musicorama.gr/>, [Πρόσβαση: 30.11.2016]

Εικόνα μελιού, <http://ygeia.tanea.gr/default.asp>, [Πρόσβαση: 30.11.2016]

Εικόνα μπισκότου, <http://www.steliosparliaros.gr/>, [Πρόσβαση: 30.11.2016]

Προσχέδια, pinterest, <tps://gr.pinterest.com/pin/538743174158940478/> (Πρόσβαση 12.11.2016)

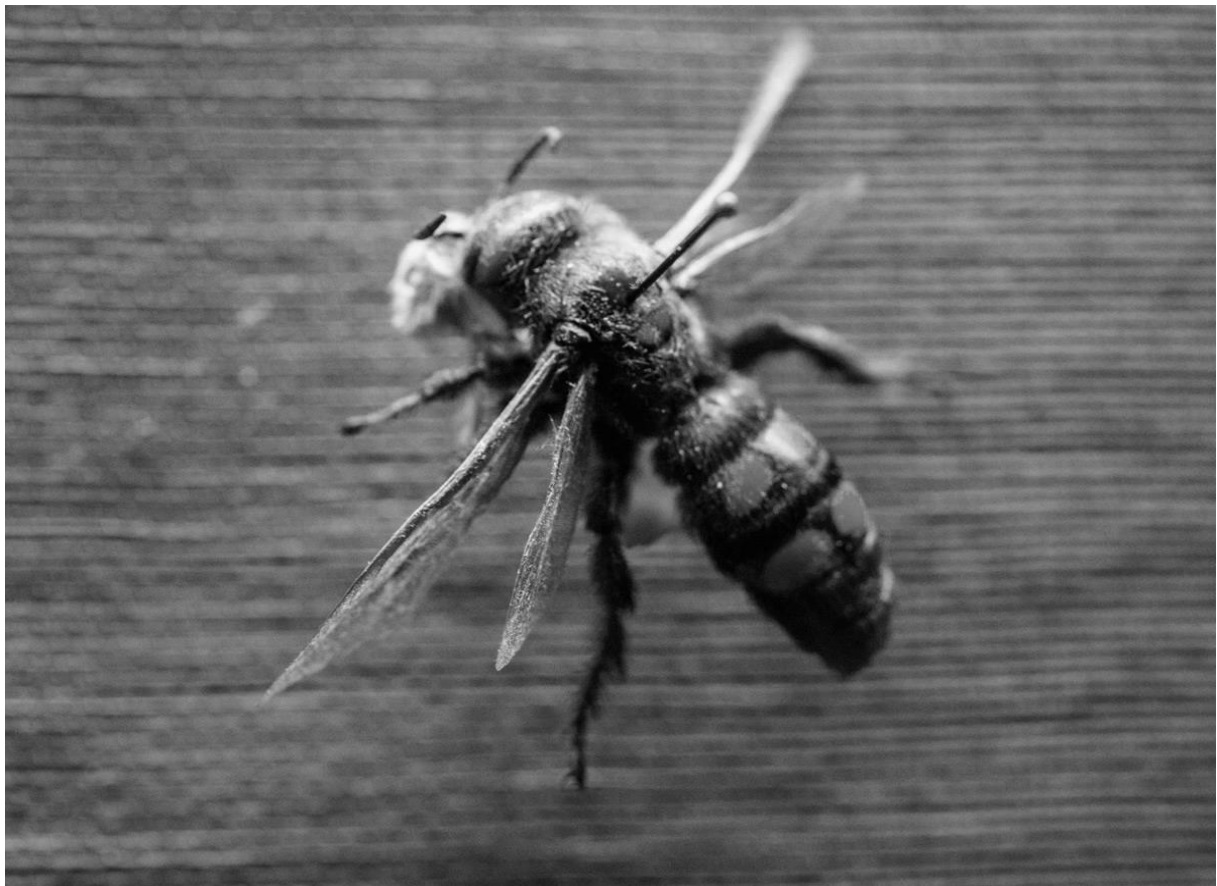

Εικ.22: Απεικόνιση του Κέντρου Γαία (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr>, Πρόσβαση 12.11.2016)

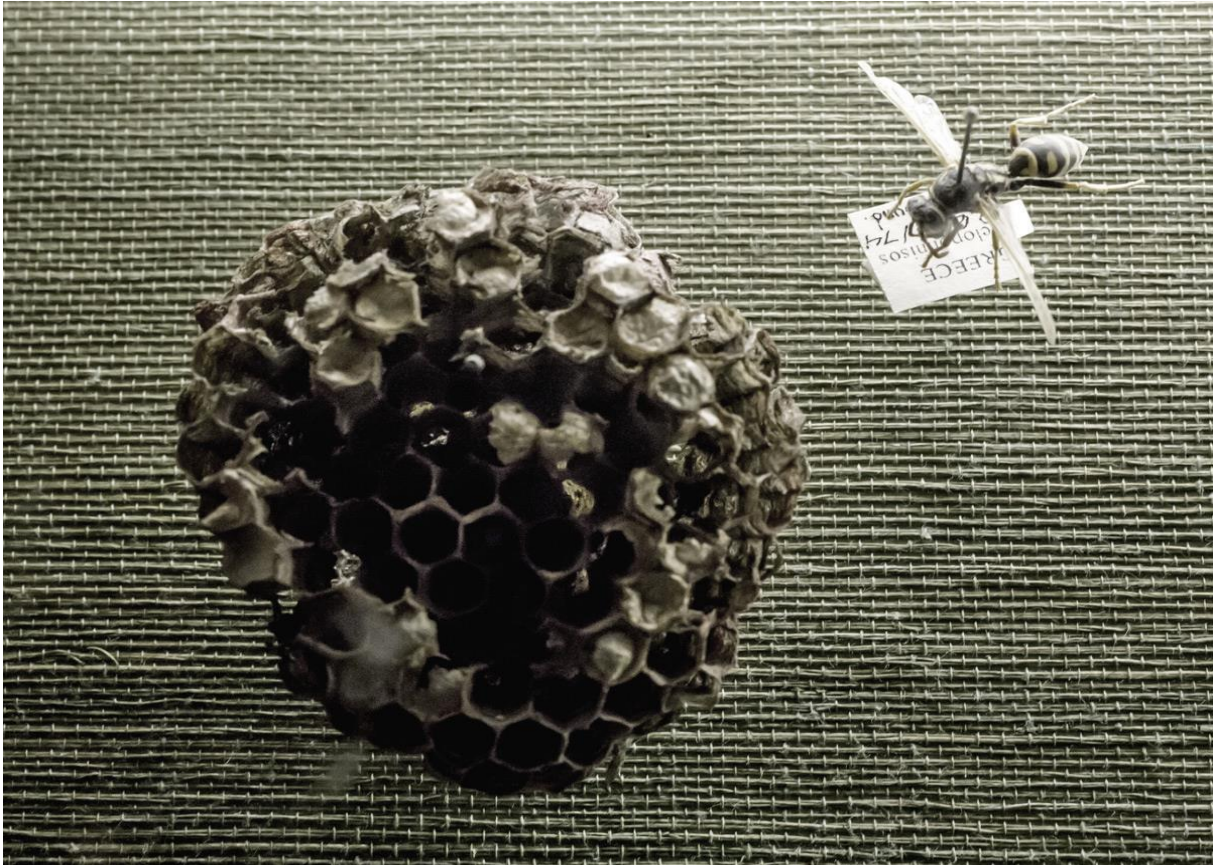
Εικόνες – Φωτογραφικό Υλικό

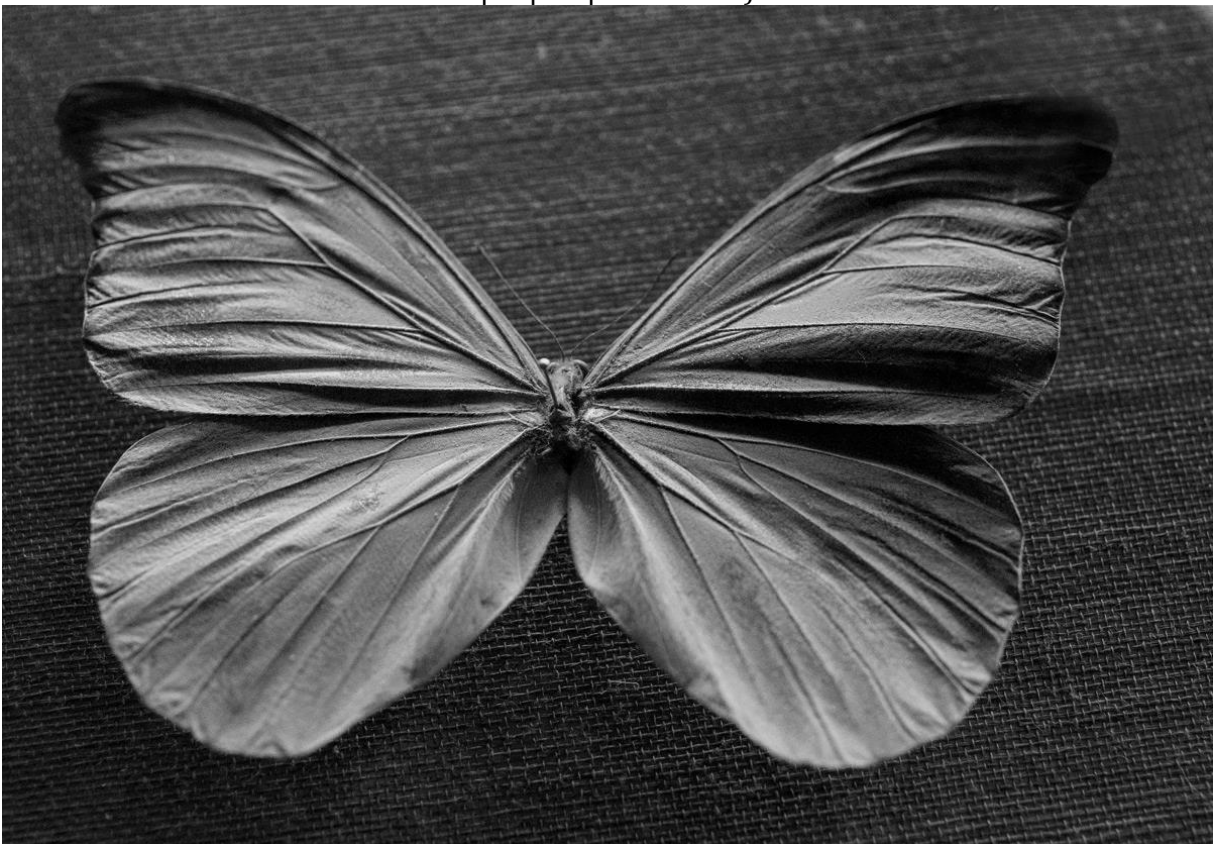
Φωτ.1: Ομάδα εντόμων: Ημίπτερα (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr> , Πρόσβαση 12.11.2016)

Φωτ.2: Ομάδα εντόμων: Υμενόπτερα, Μέλισσα (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr> , Πρόσβαση 12.11.2016)

Φωτ.3: Ομάδα εντόμων: Υμενόπτερα (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr> , Πρόσβαση 12.11.2016)

Φωτ.4: Πεταλούδα (Πηγή: ιστοχώρος του Μ.Γ.Φ.Ι <http://www.gnhm.gr> , Πρόσβαση 12.11.2016)

Παράρτημα Α

Ερωτηματολόγιο και Άδεια για τη Διενέργεια της Έρευνας

Α.1 Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης του Εκπαιδευτικού Προγράμματος "Τα ζώα και εγώ"

Αγαπητοί συνάδελφοι παρακαλώ να συμπληρώσετε το παρακάτω ερωτηματολόγιο καθώς η άποψή σας είναι απαραίτητη για τη διεξαγωγή της έρευνας στα πλαίσια της πτυχιακής μου διατριβής για την ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού προγράμματος Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη, της σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου της Κύπρου.

Α. Πραγματοποιήσατε κάποια προετοιμασία σχετικά με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που θα συμμετείχαν οι μαθητές σας κατά την επίσκεψή τους στο μουσείο;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Β. Αν όχι, σημειώστε τους λόγους για τους οποίους δεν πραγματοποιήθηκε προετοιμασία;

1. Έλλειψη χρόνου

2. Έλλειψη ενδιαφέροντος μαθητών

3. Έλλειψη πληροφόρησης για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα

Άλλο.....

Γ. Αν ναι, πόσος χρόνος αφιερώθηκε στην προετοιμασία των μαθητών για το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα;

<1 διδακτική ώρα

>1 διδακτική ώρα

Πώς θα αξιολογούσατε το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα "Τα ζώα και εγώ" από το 1 [καθόλου], 2 [Λίγο], 3 [Αρκετά], 4 [Πολύ], 5 [Πάρα πολύ]:

Ερωτήματα προς αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος	1	2	3	4	5
Οργάνωση του προγράμματος					
Διάρκεια του προγράμματος					
Τρόπος παρουσίασης του προγράμματος					
Διαδραστικότητα του προγράμματος					
Φάκελος του προγράμματος					

Θεωρείτε ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και οι δραστηριότητές του:

1 [καθόλου], 2 [Λίγο], 3 [Αρκετά], 4 [Πολύ], 5 [Πάρα πολύ]

Επίπεδο Κατανόησης, Πνευματικής και Γνωστικής Ανάπτυξης	1	2	3	4	5
Παρέχει γνώση προσιτή και εύληπτη για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας, διευρύνοντας παράλληλα το γνωστικό τους φάσμα και τις εμπειρίες τους;					
Προτρέπει τα νήπια στη διατύπωση διερευνητικών ερωτημάτων ή στην αναζήτηση πιθανών εναλλακτικών εξηγήσεων;					
Ενισχύει τις νοητικές διεργασίες μέσω της δημιουργίας συσχετίσεων και αντιστοιχιών ανάμεσα στα αντικείμενα των συλλογών του μουσείου;					
Ανάπτυξη Δεξιοτήτων και Πρακτική Εφαρμογή (δημιουργία-παραγωγή-αναπαραγωγή)	1	2	3	4	5
Συμβάλλει στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των νηπίων και στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους μέσω των αισθητηριακών τους παρατηρήσεων και της συλλογής πληροφοριών;					

Προτρέπει τα παιδιά να αξιοποιήσουν τις νέες τους γνώσεις συνδέοντάς τις με τη σχολική γνώση και το άμεσο και ευρύτερο περιβάλλον τους;					
Πρωθεί μέσω της αλληλεπίδρασης των νηπίων με το μουσείο τη δόμηση νέων και την αναδόμηση παλαιότερων προσωπικών τους απόψεων;					
Ψυχαγωγία, Δημιουργικότητα και Δημιουργική Σκέψη	1	2	3	4	5
Συνιστά δραστηριότητα που συνεισφέρει στην επίτευξη του διττού, παιδευτικού και ψυχαγωγικού ρόλου του μουσείου;					
Ανταποκρίνεται στις επιδιώξεις και τα ενδιαφέροντα των παιδιών της νηπιακής ηλικίας σε σχέση με τις προσδοκίες τους πριν πραγματοποιήσουν την επίσκεψη;					
Αποτελεί έναυσμα για περαιτέρω δημιουργική ενασχόληση των νηπίων με το φυσικό κόσμο, μέσω των ιδεών και της έμπνευσης που παρέχει;					
Κοινωνική Συνειδητοποίηση και Προσωπική Βελτίωση	1	2	3	4	5
Προάγει το πνεύμα της ομαδικής εργασίας, του αλληλοσεβασμού και ενός μοντέλου συμπεριφοράς μέσα στα πλαίσιά τους;					
Πρωθεί την επικοινωνία και τη μεταφορά νοητικών αναπαραστάσεων μεταξύ των νηπίων;					
Κατευθύνει τα νήπια προς τη διαμόρφωση θετικού τρόπου αντιμετώπισης και αισθήματος ευθύνης απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και τα προβλήματά του;					

Ερωτήσεις:

Κατά την προσωπική σας άποψη υπάρχει κάποιο στοιχείο που θα θέλατε να προστεθεί ή να αφαιρεθεί από το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα ώστε οι στόχοι του να

συγκλίνουν με αυτούς του Αναλυτικού Προγράμματος μάθησης; Απαντήστε θετικά ή αρνητικά και αιτιολογήστε την απάντησή σας.

.....
.....
.....

Θεωρείτε ότι το μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα δύναται να συμβάλλει στην ενδυνάμωση της σχέσης μουσείου - σχολείου και στη θετική αντιμετώπιση των μουσειακών χώρων και των φυσικών επιστημών από τα παιδιά της νηπιακής ηλικίας; Απαντήστε θετικά ή αρνητικά και αιτιολογήστε την απάντησή σας.

.....
.....
.....

Η συμμετοχή σας στη διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος του Μ.Γ.Φ.Ι θα αποτελέσει έμπνευση για να διοργανώσετε ανάλογες θεματολογικά δραστηριότητες εντός της σχολικής σας τάξης, παροτρύνοντας τους μαθητές σας να προχωρήσουν στην πρακτική εφαρμογή των γνώσεων που αποκόμισαν στα πλαίσια της μουσειακής τους εμπειρίας και να συζητήσουν για αυτήν; Απαντήστε θετικά ή αρνητικά και αιτιολογήστε την απάντησή σας.

.....
.....
.....

Τα μουσεία φυσικής ιστορίας άπτονται των προσωπικών σας ενδιαφερόντων; Αν ναι, η συμμετοχή σας στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, αποτέλεσε κίνητρο για να επισκεφθείτε μουσεία ανάλογου περιεχομένου σε προσωπικό επίπεδο ή στα πλαίσια της διδασκαλίας σας; Απαντήστε θετικά ή αρνητικά και αιτιολογήστε την απάντησή σας.

.....
.....
.....

Ατομικά Δεδομένα Εκπαιδευτικού:

Φύλο εκπαιδευτικού : Άνδρας Γυναίκα

Όνομα Εκπαιδευτικού (προαιρετικά) :

Ηλικία εκπαιδευτικού:

<35

35-45

>45

Έτη Διδασκαλίας:.....

Το σχολείο στο οποίο διδάσκετε είναι:

Δημόσιο

Ιδιωτικό

Ευχαριστώ για το χρόνο σας

Με εκτίμηση,
Κωνσταντακοπούλου Ελισσάβετ

Α.2 Άδεια Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας για τη Διενέργεια της Έρευνας

ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΕΒΑΙΩΣΗ

Με την παρούσα επιστολή βεβαιώνεται:

- αφενός ότι η Ελισάβετ Κωνσταντακοπούλου εργάζεται εθελοντικά στο Εκπαιδευτικό Τμήμα του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας και
- αφετέρου ότι εκπονεί έρευνα μέσω ερωτηματολογίου που επισυνάπτεται με την παρούσα, στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών της σπουδών στην Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου. Για την έρευνα αυτή της δόθηκε ειδική άδεια.

Κηφισιά, 15 Οκτωβρίου 2016

Λίλυ Ιακωβίδου - Αλευρά

Βιολόγος

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικού Τμήματος

Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας

Λεβίδου 13, 145 62 Κηφισιά

Τηλ [210 8015870](tel:2108015870) (εσ. 527)

Φαξ [210 8012001](tel:2108012001)

ilalev@gnhm.gr

www.gnhm.gr

 Πριν εκτυπώσετε αυτό το μήνυμα, σκεφθείτε το περιβάλλον!

Παράρτημα Β

Το Υλικό του Μουσείοεκπαιδευτικού Προγράμματος

Β.1 Το Παραμύθι «Η Μέλισσα και η Ιστορία του Τζίτζικα και των Μυρμηγκιών που Ήταν Γείτονές της»

Το παραμύθι το διηγείται η ίδια η μέλισσα:

- Ακούστε παιδιά την ιστορία των γειτόνων μου, των μυρμηγκιών και του τζίτζικα. Θα σας πω ακριβώς αυτά που έγιναν και μετά θέλω να μου πείτε και εσείς τι θα κάνατε αν ήσασταν στη θέση των μυρμηγκιών.

Πριν από λίγο καιρό ένα τζίτζικι και κάτι μυρμηγκάκια είχαν φτιάξει τα σπιτάκια τους το ένα δίπλα στο άλλο. Το σπιτάκι του τζίτζικα ήταν επάνω στα κλαδιά ενός δέντρου ενώ τα μυρμηγκάκια το είχαν φτιάξει στις ρίζες του δέντρου. Είχε φτάσει το καλοκαίρι και μόλις έβγαινε ο ήλιος, τα μυρμηγκάκια ξεκινούσαν να δουλεύουν. Αφού έβγαιναν έξω από το σπιτάκι τους άρχιζαν να ψάχνουν για φαγητό (σποράκια). Όταν έβρισκαν φαγητό το έσπρωχναν μέχρι τη φωλιά τους, βοηθώντας το ένα το άλλο και το έκρυβαν για να το φάνε το χειμώνα. Μερικές φορές το φαγητό που έβρισκαν ήταν μεγάλο και έπρεπε να το κόψουν σε κομματάκια για να μπορέσουν να το κουβαλήσουν και τα μυρμηγκάκια κουράζονταν πολύ. Δε σταματούσαν να δουλεύουν μέχρι που έπεφτε ο ήλιος και έβγαινε το φεγγάρι. Από την άλλη μεριά, το τζίτζικάκι, δε βιαζόταν να ξυπνήσει και σηκωνόταν από το κρεβάτι του κατά το μεσημέρι. Μόλις έβγαινε από το σπιτάκι του έψαχνε κάτι για να φάει και όλη την υπόλοιπη ημέρα τεμπέλιαζε και τραγουδούσε ασταμάτητα παίζοντας ταυτόχρονα με την κιθάρα του. Το τζίτζικάκι περνούσε τις μέρες του τρώγοντας και τραγουδώντας και δε σκεφτόταν τίποτα άλλο.

Είχε ξεχάσει τελείως ότι έπρεπε και εκείνο να προετοιμάζεται για το χειμώνα που ερχόταν.

Μόλις έφτασε το φθινόπωρο, ο ουρανός γέμισε με συννεφάκια, άρχισαν οι βροχές και τα φύλλα των δέντρων έπεσαν κάτω στο χώμα. Τα μυρμηγκάκια που είχαν μαζέψει αρκετό φαγητό, κάθονταν μέσα στο ζεστό σπιτάκι τους. Από την άλλη μεριά, το τζιτζίκι που πεινούσε έπρεπε να βγαίνει από το σπίτι του για να ψάχνει φαγητό αλλά δε μπορούσε να βρει τίποτα για να φάει αφού τα φύλλα των δέντρων είχαν ξεραθεί και είχαν πέσει στο χώμα. Επειδή το τζιτζικάκι πεινούσε πάρα πολύ, πήγε στους γείτονές του τα μυρμήγκια και τους είπε:

– Καλά μου μυρμηγκάκια, σας παρακαλώ, δώστε μου κάτι για να φάω γιατί όλα τα φύλλα έχουν ξεραθεί και δεν υπάρχει πουθενά άλλο φαγητό.

– Όλο το καλοκαίρι που έπρεπε να μαζεύεις φαγητό τι έκανες; Ρώτησαν τα μυρμηγκάκια.

– Α! Το καλοκαίρι δεν προλάβαινα να μαζέψω φαγητό γιατί είχε πολύ ωραίο καιρό και ήθελα να τραγουδάω όλη μέρα.

– Ε! Τώρα κατάλαβες ότι αντί να περνάς τον καιρό σου τραγουδώντας έπρεπε να μαζεύεις φαγητό για το χειμώνα. Αυτά του είπαν τα μυρμήγκια και του έδωσαν φαγητό για να φάει.

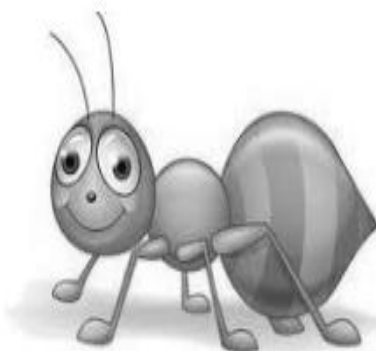
Πήγα και εγώ και του έφερα λίγο από το μέλι που έχουμε φτιάξει μαζί με τις άλλες μέλισσες στην κυψέλη που μένω για να μπορέσει να περάσει το χειμώνα.

Β.2 Φυλλάδιο Εργασίας

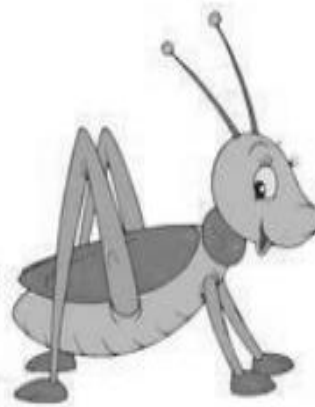
Δραστηριότητα: Ενώνω τα έντομα με τα αντικείμενα που ταιριάζουν στο καθένα.

Μέλισσα

Μυρμήγκι

Τζιτζικας

Μέλι

Κιθάρα

Ψίχουλα Μοισκότου

B.3 Εικαστική Δραστηριότητα του Προτεινόμενου Μουσείοεκπαιδευτικού Προγράμματος

Τα προσχέδια που χρησιμοποιήθηκαν για να πλαισιώσουν την εικαστική δραστηριότητα του 4ου Μέρους του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος «Η μέλισσα και η ιστορία του τζίτζικα και των μυρμηγκιών που ήταν γείτονές της» για παιδιά της προσχολικής ηλικίας ανακτήθηκαν από την ιστοσελίδα του pinterest , (Πρόσβαση 12.11.2016) <https://gr.pinterest.com/pin/538743174158940478/>

